

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

(ΔΠΜΣ) ΖΩΑ: ΗΘΙΚΗ – ΔΙΚΑΙΟ – ΕΥΖΩΙΑ

ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ ΖΩΩΝ – ΑΝΘΡΩΠΩΝ

ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΠΟΨΕΙΣ – ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΡΙΚΑΛΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΖΩΑ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΤΕΡΑΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΚΟΥΓΚΟΥΛΗΣ
ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΑΘΗΝΑ 19 – 03 – 2025

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Φιλοσοφική Σχολή – Τμήμα Φιλοσοφίας

ΔΠΜΣ Ζώα: Ηθική, Δίκαιο, Ευζωία

Ιωάννης Πατέρας

ΑΜ: 7573132300027

Ημερομηνία: 19-03-2025

Επιβλέπων Καθηγητής: Δημήτριος Γκουγκουλής, Επίκουρος Καθηγητής

Μέλη τριμελούς εξεταστικής επιτροπής		
Δημήτριος Γκουγκουλής	Μέλος ΔΕΠ (Επίκουρος Καθηγητής)	Τμήμα Κτηνιατρικής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Κωνσταντίνος Κουτουλής	Μέλος ΔΕΠ (Αναπληρωτής Καθηγητής)	Τμήμα Κτηνιατρικής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Βασίλειος Πανταζής	Μέλος Ε.ΔΙ.Π.	Τμήμα Βιοχημείας και Βιοτεχνολογίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Για την πραγματοποίηση αυτής της εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου για την διαρκή στήριξη, αλλά και για την μεγάλη βοήθεια που μου πρόσφερε κατά την φάση της Διαλογής του Στατιστικού Υλικού.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέπων καθηγητή μου κ. Γκουγκουλή Δημήτριο που με τις καίριες και εύστοχες παρεμβάσεις του συνέβαλε στην επιτυχή ολοκλήρωση της.

Ιωάννης Πατέρας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

0. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
1. ΚΕΦΑΛΑΙΟ	9
Η διαχρονική θέση των ζώων στις ανθρώπινες κοινωνίες.....	9
1.1 Από το τροφοσυλλεκτικό στάδιο στις πρώτες ανθρώπινες κοινότητες	9
1.2 Η ιερή θέση των ζώων στους ανθρώπινους πολιτισμούς	12
1.3 Φιλοσοφική αξιολόγηση της ζωής των ζώων	15
1.4 Θεολογική ερμηνεία της ζωής των ζώων	17
2. ΚΕΦΑΛΑΙΟ	20
Αλληλεπίδραση ανθρώπων και ζώων	20
2.1 Φυσιοκρατική και οικολογική θεώρηση της σχέσης ανθρώπων και ζώων.....	20
2.2 Νομική κατοχύρωση της αξίας των ζώων και της λειτουργίας των ζώων.....	24
2.3 Η συμπερίληψη της εμπειρίας με τα ζώα στην εκπαιδευτική διαδικασία	31
2.4 Πειραματικές και διατροφικές χρήσεις των ζώων	33
3. ΚΕΦΑΛΑΙΟ	36
Έρευνα για τις στάσεις - απόψεις των μαθητών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Ν. Τρικάλων για τα Ζώα.....	36
3.1 Συλλογή Δεδομένων.....	37
3.2 Το Ερωτηματολόγιο	37
3.3 Δημογραφικά στοιχεία	38
3.4 Στατιστική Ανάλυση	38
3.5 Στάσεις – απόψεις των μαθητών απέναντι στα ζώα.....	39
3.5.1 Κατοικίδια και συναισθηματικοί δεσμοί: Οι απόψεις των μαθητών για τα ζώα..	39
3.5.2 Οι απόψεις των μαθητών σχετικά με τα δικαιώματα των ζώων, την συναισθηματική τους φύση και την συμμετοχή σε δράσεις υποστήριξής τους.....	43
3.5.3 Εξερευνώντας τα συναισθήματα των μαθητών για την χρήση των ζώων σε κλουβιά και ζωολογικούς κήπους.....	51
3.5.4 Τα ηθικά Διλλήματα των μαθητών για την χρήση των ζώων σε πειράματα και οι επιλογές τους.....	57
3.5.5 Οι Εμπειρίες των μαθητών για την κακοποίηση, την φροντίδα αδέσποτων και την υιοθέτηση των ζώων.....	63
3.5.6 Μαθητικές σκέψεις: Χορτοφαγία, κατανάλωση κρέατος και ηθικές επιλογές για την προστασία των ζώων.	69

3.5.7 Η Εκπαίδευση ως κλειδί: Οι απόψεις των μαθητών για την σημασία της ενημέρωσης και της ευαισθητοποίησης για την προστασία των ζώων.	75
3.6 Ανάλυση και Εξαγωγή Χρήσιμων Συμπερασμάτων	79
3.6.1 Διαφορές στη Συναισθηματική Σχέση Παιδιών με τα Ζώα: Επιρροές Φύλου, Οικογενειακών Συνθηκών και Τόπου Διαμονής	79
3.6.1.1 Στάση των Αγοριών.....	79
3.6.1.2 Στάση των Κοριτσιών	80
3.6.1.3 Συγκρίσεις ανάμεσα σε Χωριό, Πόλη και Μονογονεϊκές Οικογένειες	80
3.6.1.4 Συμπεράσματα	81
3.6.2 Η Στάση των Νέων για τα Δικαιώματα των Ζώων.....	81
3.6.2.1 Αγόρια.....	81
3.6.2.2 Κορίτσια	82
3.6.2.3 Σύγκριση Απόψεων με Βάση το Φύλλο και το Κοινωνικό Περιβάλλον	82
3.6.2.4 Συμπεράσματα	82
3.6.3 Εξετάζοντας τις αντιλήψεις των μαθητών για την συναισθηματική ικανότητα των ζώων	83
3.6.3.1 Αγόρια.....	83
3.6.3.2 Κορίτσια	83
3.6.3.3 Η Επίδραση του Οικογενειακού και Κοινωνικού Περιβάλλοντος στην Αναγνώριση των Συναισθημάτων των Ζώων.....	84
3.6.3.4 Συμπεράσματα	85
3.6.4 Διαφοροποιήσεις στη Συμμετοχή Μαθητών σε Δράσεις για τα Δικαιώματα των Ζώων	85
3.6.4.1 Αντιφάσεις στην Ενεργή Συμμετοχή Αγοριών και Κοριτσιών σε Δράσεις για τα Δικαιώματα των Ζώων	86
3.6.4.2 Φύλο και κοινωνική ευαισθητοποίηση	87
3.6.5 Η Στάση των Νέων απέναντι στον Νέο Φιλοζωικού Νόμο (4830/2021).....	87
3.6.5.1 Διαφορετική Στάση ανά Φύλο	87
3.6.5.2 Διαφορετική Στάση ανά τόπο Διαμονής.....	88
3.6.5.3 Επιπτώσεις της Οικογενειακής Κατάστασης	88
3.6.5.4 Ανάλυση της Στήριξης του Νέου Φιλοζωικού Νόμου	88
3.6.6 Οι Απόψεις και οι Αντιλήψεις των Μαθητών για την Ευημερία των Ζώων σε Περιορισμένα Περιβάλλοντα	89
3.6.6.1 Η Αντίληψη των Αγοριών και των Κοριτσιών για τον Περιορισμό των Ζώων	89

3.6.6.2 Η Διαμόρφωση της Ευαισθησίας και της Ηθικής Αντίληψης των Παιδιών για τα Ζώα.....	90
3.6.7 Απόψεις των Παιδιών για τους Ζωολογικούς Κήπους.....	91
3.6.7.1 Αντιλήψεις για τους Ζωολογικούς Κήπους: Φύλο, Ευαισθησία και Ηθικά Διλήμματα	91
3.6.7.2 Συμπεράσματα	92
3.6.8 Διαφορετικές Αντιλήψεις για τη Χρήση Ζώων σε Επιστημονικά Πειράματα	93
3.6.8.1 Ηθικές Αντιλήψεις για τα Πειράματα σε Ζώα: Διαφορές Μεταξύ Αγοριών και Κοριτσιών	93
3.6.8.2 Συμπεράσματα	94
3.6.9 Οι Απόψεις των μαθητών για τη Χρήση των Ζώων σε Πειράματα Καλλυντικών ...	95
3.6.9.1 Η Στάση των Νέων Απέναντι στη Χρήση Ζώων για καλλυντικά Πειράματα	95
3.6.9.2 Ηθική Ευαισθητοποίηση και Οικογενειακή Επιρροή	96
3.6.10 Αντιφάσεις στην Ηθική Κατανάλωση: Σχέσεις Φύλου, Γεωγραφικής Περιοχής και Οικογενειακής Κατάστασης στην Προθυμία Πληρωμής για Καλλυντικά Χωρίς Ζωικές Δοκιμές	97
3.6.10.1 Διαφορές Ανάμεσα στα Φύλα.....	97
3.6.10.2 Διαφορές Ανάμεσα στις Περιοχές (Χωριό, Πόλη, Μονογονεϊκές Οικογένειες)	97
3.6.10.3 Αδιαφορία για τις Ζωικές Δοκιμές	98
3.6.10.4 Συμπεράσματα για τις Ηθικές Καταναλωτικές Επιλογές των Νέων	98
3.6.11 Συμμετοχή Παιδιών σε Περιστατικά Κακοποίησης Ζώων	99
3.6.11.1 Συμμετοχή και Έκθεση των Αγοριών	99
3.6.11.2 Συμμετοχή και Έκθεση των Κοριτσιών.....	99
3.6.11.3 Συμπεράσματα	100
3.6.12 Οι Απόψεις των Μαθητών για τα Αδέσποτα Ζώα.....	101
3.6.12.1 Η Ευαισθησία των Παιδιών προς τα Αδέσποτα Ζώα: Διαφορές Φύλου, Οικογενειακή Σύνθεση και Τοποθεσία	101
3.6.12.2 Τα Συμπεράσματα για την Ευαισθητοποίηση και Ενσυναίσθηση των Παιδιών για τα Αδέσποτα Ζώα.....	102
3.6.13 Κοινωνικές και Οικογενειακές Παράμετροι στη Στάση Παιδιών Απέναντι στην Υιοθέτηση Ζώων	102
3.6.13.1 Διαφορές στη Στάση Αγοριών και Κοριτσιών στην Υιοθέτηση ζώων.....	102
3.6.13.2 Συμπεράσματα	103
3.6.14 Διερεύνηση της Στάσης Απέναντι στη Χορτοφαγική Διατροφή	104
3.6.14.1 Διαφορές μεταξύ Αγοριών και Κοριτσιών στην Χορτοφαγική Διατροφή	104

3.6.14.2	Επιδράσεις Περιοχής και Οικογενειακών Συνθηκών	105
3.6.14.3	Συμπεράσματα	105
3.6.15	Διατροφικές Συνήθειες και Κοινωνικοί Παράγοντες: Ανάλυση της Συχνότητας Κατανάλωσης Κρέατος σε Παιδιά Διαφορετικών Ομάδων	105
3.6.15.1	Κατανάλωση Κρέατος: Διαφορές Αγοριών και Κοριτσιών.....	105
3.6.15.2	Συμπεράσματα	106
3.6.16	Επιρροές της Οικογενειακής Δομής και του Τόπου Κατοικίας στις Διατροφικές Στάσεις Φύλου προς τη μείωση της Κατανάλωσης Κρέατος.....	107
3.6.16.1	Διαφορές μεταξύ Αγοριών και Κοριτσιών	107
3.6.16.2	Αντίκτυπος της Περιοχής Διαμονής	108
3.6.16.3	Επίδραση της Οικογενειακής Κατάστασης	108
3.6.16.4	Συμπεράσματα	108
3.6.17	Η σημασία της εκπαίδευσης στην ευαισθητοποίηση από μικρή ηλικία για την προστασία των ζώων.....	109
3.6.17.1	Διαφορές Ευαισθητοποίησης μεταξύ Αγοριών και Κοριτσιών για την Προστασία των Ζώων και την Εκπαίδευση σε αυτόν τον Τομέα.....	109
3.6.17.2	Η Διαφοροποίηση στην Αντίληψη της Εκπαίδευσης και του Περιβάλλοντος μεταξύ Αγορών και Κοριτσιών σε Αστικά και Αγροτικά Περιβάλλοντα	110
3.6.17.3	Συμπεράσματα	110
3.6.18	Οι Απόψεις Μαθητών για την Ενσωμάτωση Θεμάτων Δικαιωμάτων και Ευημερίας των Ζώων στην Εκπαίδευση.....	111
3.6.18.1	Διαφορετικές Αντιλήψεις και Στάσεις για την Εκπαίδευση σε Θέματα Ευημερίας και Δικαιωμάτων των Ζώων	111
3.6.18.2	Συμπεράσματα	112
3.7	Επίλογος	112
4.	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	114
4.1	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι	114
4.2	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ (Πίνακες Συχνοτήτων).....	116
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	125

0. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι σχέσεις μεταξύ ανθρώπων και ζώων είναι ένα θέμα που έχει πίσω του μία πολύ πλούσια ιστορία. Είναι μάλιστα μία διάσταση που αφορά εν τέλει στη συνύπαρξη μεταξύ ζώντων υπάρξεων στην ιστορία του κόσμου. Ειδικά στην εποχή μας η θέση και η αξία των ζώων έχει αναβαθμιστεί σε πολύ μεγάλο βαθμό, λόγω και της ανάπτυξης των περιβαλλοντικών σπουδών. Αυτό είναι κάτι που αντανακλά και φαίνεται και στη σχολική εκπαίδευση, έναν τομέα που μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα στην παρούσα εργασία.

Από τη Μελέτη Περιβάλλοντος της Α΄ τάξης του Δημοτικού σχολείου οι μαθητές έρχονται σε επαφή με την πανίδα του οικείου τους τόπου. Στην επόμενη τάξη του Δημοτικού σχολείου, και πάλι στο μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος, παρουσιάζονται τα ζώα σε σχέση με τους κινδύνους των πυρκαγιών και γενικά ενώπιον του φάσματος της εξαφάνισης των προστατευόμενων ειδών. Τόσο τα φυτά όσο και τα ζώα έχουν τη δυνατότητα να προσαρμόζονται στο περιβάλλον της διαβίωσής τους, μόνο που αυτό το περιβάλλον αλλάζει ριζικά, με απρόσμενες συνέπειες. Στο μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος της Δ΄ τάξης του Δημοτικού σχολείου έχουμε την παρουσίαση της τροφικής αλυσίδας, ενώ δεν απουσιάζουν οι κίνδυνοι των ανθρώπινων παρεμβάσεων σε ένα επιβαρυσμένο οικοσύστημα, που μπορεί να οδηγήσουν στην απειλή εξαφάνισης συγκεκριμένων ειδών. Η ισορροπία του οικοσυστήματος και η βλαπτική επίδραση των ανθρώπινων παρεμβάσεων είναι κάτι που τονίζεται σε όλες τις σχετικές ενότητες της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Πολύ περισσότερο, γίνεται σοβαρή προσπάθεια διασύνδεσης και άλλων επιστημονικών κλάδων με το Περιβάλλον, στο πλαίσιο της διαθεματικότητας, όπως στην περίπτωση της Ιστορίας, όταν η σχέση του ανθρώπου με τα ζώα παρουσιάζεται μέσω των συμβάντων της ελληνικής μυθολογίας¹.

Αυτή η προσέγγιση των σχολικών βιβλίων είναι μία στοιχειώδης και λελογισμένη ανθρωποκεντρική προσέγγιση που επισημαίνει με έμφαση τους κινδύνους από τις αλόγιστες ανθρώπινες επεμβάσεις στο οικοσύστημα. Φαίνεται όμως ότι αυτή η προσέγγιση δεν επαρκεί για να καλύψει τη σύγχρονη ανθρώπινη ευαισθησία. Η άνοδος του ρεύματος για μία ηθική αντιμετώπιση των ζώων βάζει την όλη προβληματική σε μία

¹ Βλ. τη σχετική αναλυτική διαπραγμάτευση, Γ. Θραψανιώτη, *Θρησκεία και Περιβάλλον. Κοινωνικές και παιδαγωγικές προσεγγίσεις*. Εκδόσεις Διάδραση. Αθήνα 2021.

άλλη βάση, αφού εισάγει θέματα όπως η (εκ μέρους του ανθρώπου) αναγνώριση δικαιωμάτων για τα ζώα και το ενδεχόμενο της αξιοπρέπειας αυτών, κάτι που δημιουργεί συζητήσεις και έχει απασχολήσει την νεότερη ηθική φιλοσοφία². Αυτό προκύπτει καθώς ο ανθρώπινος πολιτισμός έχει κατά πολύ μεταβεί το στάδιο εκείνο που τα ζώα ήταν ιερά πλάσματα, πολλές φορές θεοί ή απεσταλμένοι των θεών. Σε παλαιότερες κοινωνίες τα όρια μεταξύ των θεών και των ανθρώπων ή των ζώων ήταν ασαφή, δεν υπήρχαν στεγανοί διαχωρισμοί, και μπορούσαν κάποιοι προικισμένοι (όπως οι σαμάνοι) να διαπερνούν αυτούς τους κόσμους, μιλώντας και επικοινωνώντας με τις ζωικές υπάρξεις³.

Σήμερα το κενό αυτής της τοποθέτησης έρχεται να καλύψει ο ηθικός βιοκεντρισμός, σύμφωνα με τον οποίο και τις ηθικές του θέσεις όλα τα έμβια όντα έχουν ηθική υπόσταση. Μια πρόιμη μορφή ηθικού βιοκεντρισμού, βασισμένη στην ιδέα του σεβασμού για τη ζωή, προτάθηκε από τον Albert Schweitzer στο έργο του *The Philosophy of Civilization*. Πιο πρόσφατα, μια σειρά βιοκεντρικών προσεγγίσεων έχουν αναπτυχθεί συστηματικά. Αν και οι ακριβείς ερμηνείες διαφέρουν, οι περισσότεροι βιοκεντρικοί ηθικολόγοι υποστηρίζουν ότι όλα τα έμβια όντα μπορούν να ωφεληθούν και να ζημιωθούν, ότι επομένως έχουν συμφέροντα ή ένα καλό δικό τους, και αυτό το καλό είναι κάτι που πρέπει να σεβόμαστε. Υπάρχει, ωστόσο, ένα σημαντικό χάσμα μεταξύ αυτών που υποστηρίζουν ότι όλα τα έμβια όντα έχουν ίση αξία και όσων υποστηρίζουν ότι κάποια ζωντανά όντα είναι πιο σημαντικά ηθικά από άλλα. Αυτή η κίνηση προς την ανισότητα βοηθά στην αποφυγή ορισμένων κοινών αντιρρήσεων για τον βιοκεντρισμό. Για παράδειγμα, συχνά υποστηρίζεται ότι ο βιοκεντρικός εξισωτισμός είναι εντελώς ανέφικτος επειδή δεν μπορεί να αποφύγει κανείς να βλάπτει συνεχώς τα έμβια όντα· ότι είναι απλώς παράλογο να πιστεύουμε ότι πρέπει να λαμβάνουμε σοβαρά υπόψη μας την ευημερία των βακτηρίων, ιδιαίτερα εάν πρόκειται να τα θεωρήσουμε εξίσου σημαντικά με τα γνωστικά πολύπλοκα ζώα. Επίσης, κατηγορείται ο βιοκεντρικός εξισωτισμός ότι αποκλείει λανθασμένα ηθικά σχετικές εκτιμήσεις, όπως η αίσθηση και η αυτογνωσία⁴.

² Α. Αργυρακοπούλου, «Περί αξιοπρέπειας των ζώων», *δια-Λογος*, 12 (2022), 203-213.

³ Μ. Στούμπου, «Μία ανάγνωση στο ποίημα Φίδι του David Herbert Lawrence», *δια-Λογος*, 12 (2022), σ. 287.

⁴ C. Palmer, K. McShane, & R. Sandler, "Environmental Ethics". *Annual Review of Environment and Resources*, 39/2014, σ. 427.

1. ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η διαχρονική θέση των ζώων στις ανθρώπινες κοινωνίες

1.1 Από το τροφοσυλλεκτικό στάδιο στις πρώτες ανθρώπινες κοινότητες

Ήδη από τη Μέση Παλαιολιθική εποχή⁵, εδώ και περίπου 100.000 χρόνια, οι ανεσκαμμένοι τάφοι δείχνουν πως οι νεκροί θάβονταν, στα πλαίσια μίας προετοιμασίας τους για το αιώνιο ταξίδι. Στο Ισραήλ, αυτοί του Skhul (120.000 χρόνια πριν), περιέχουν τη γνάθο ενός κάπρου, κάτι που υποδηλώνει ότι το ζώο αυτό συνόδευε τον νεκρό άνθρωπο. Από την εποχή του Νεότερνταλ και των πρώτων *Homo sapiens*, οστά ζώων συνοδεύουν τους νεκρούς σε τάφους που ολοένα και αυξάνονται. Είναι η εποχή των κυνηγών πληθυσμών, στους οποίους τα ζώα χρησιμεύουν και ως διακοσμήσεις σε σπηλιές, πολύ πριν φτάσουμε σε μία φάση ζωικού συμβολισμού. Η **απώτερη Παλαιολιθική εποχή** (μεταξύ 40.000 και 10.000 π. Χ.) είναι η εποχή του ανεπτυγμένου ζωικού συμβολισμού. Οι ολοένα και αυξανόμενες ζωικές παραστάσεις υπακούν σε μία οιονεί θρησκευτική πίστη, δηλαδή στη θέληση κυριαρχίας πάνω στην φύση και της ενοποίησης με τις αόρατες

⁵ Η Παλαιολιθική (όπως και η Νεολιθική) εποχή ανήκουν και καλύπτουν την τεράστια χρονική περίοδο που εκτείνεται ανάμεσα στην εμφάνιση των πρώτων προγόνων του ανθρώπου (τουλάχιστον πριν από έξι εκατομμύρια χρόνια) και την κατά τόπους εμφάνιση της γραφής. Το είδος του ανθρωποειδούς, που είναι γνωστό με το όνομα «άνθρωπος του Νεότερνταλ» και που εξαφανίστηκε γύρω στο 30.000 π. Χ. πίστευε αναμφίβολα στην επιβίωση των νεκρών. Η δε τέχνη της πρώιμης παλαιολιθικής εποχής εντοπίζεται στις περίφημες στεατοπυγικές Αφροδίτες, που εμφανίζουν συνήθως τονισμένα σεξουαλικά όργανα, καθώς και στις ζωγραφιές των βράχων, που γενικά είναι ζωόμορφες ή ιδεόμορφες. Στα μεταμφιεσμένα πρόσωπα των σπηλαίων διακρίνει κανείς μία αναφορά στις «σαμανικές συγκεντρώσεις», βλ. σχετικά Μ. Eliade, I. P. Couliano, *Λεξικό των Θρησκειών*. Αθήνα: Εκδόσεις Χατζηνικολή, 1992, σσ. 212-213.

δυνάμεις μίας πανίσχυρης φύσης. Η ζωγραφική των σπηλαίων είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα για αυτόν τον σαμανισμό που αρχίζει να διαδίδεται⁶. Σε αυτή την ζωγραφική κυριαρχούν πλειοψηφικά σχεδιαγράμματα ζώων όπως είναι τα μαμούθ, οι ρινόκεροι, οι κατσίκες, οι αίλουροι, τα βοοειδή, οι φώκιες που κατοικούν στα βράχια. Τα σχέδια αυτά δεν είναι πλήρεις ζωγραφικές αποτυπώσεις. Σε αυτές προστίθενται κάποιες λίγες ανθρώπινες φιγούρες ή γεωμετρικά σημεία. Αυτός ο κόσμος των συμβόλων είναι πολύ χαρακτηριστικός στα 425 ζώα της σπηλιάς Chauvet, που κατοικούνταν εδώ και 32.000 χρόνια πριν τη δική μας εποχή. Οι γυναικείες φιγούρες μας παραπέμπουν σε μία πρώτη εικόνα μίας θεότητας, της γονιμότητας ή της αναπαραγωγής⁷.

Στις παραστάσεις των σπηλαίων είναι παρόντα κυρίως ζώα, σε σημείο που να γίνεται λόγος για «**πανθήριον**». Η λέξη «πανθήριον» υποδηλώνει μια «ολοκληρωτική ή κυρίαρχη παρουσία ζώων» στις αναπαραστάσεις. Ο όρος προέρχεται από τις λέξεις "παν" (όλο, κυριαρχεί) και "θηρίον" (ζώο, θηρίο) και σημαίνει ότι στις σπηλαιογραφίες τα ζώα είναι τόσο έντονα, ώστε η θεματική τους να μοιάζει να αποτελείται σχεδόν αποκλειστικά από αυτά. Η κυρίαρχη σημασία των ζώων οφείλεται στον τρόπο ζωής των ανθρώπων της Παλαιολιθικής περιόδου, οι οποίοι οφείλουν σε αυτά τα ζώα την τροφή και την ένδυση τους, ενώ τα συναντούν καθημερινά σχεδόν στη διαδικασία του κυνηγιού. Τα ζώα που συνήθως αναπαρίστανται είναι βίσωνες και άλογα, ενσαρκώνοντας το θηλυκό και το αρσενικό στοιχείο της φύσης. Ταυτόχρονα, σε αυτή την περίοδο, έχουμε και τις παραστάσεις των Μεγάλων Θεών, τις οποίες συνοδεύει ο Άρχοντας των ζώων (πόσις θηρών), ο θεός του δάσους και του κυνηγιού και ταυτόχρονα ο θεός του ουρανού⁸. Δεν θα πρέπει- στη συνάφεια αυτή- να παραβλέπεται και το γεγονός της συμπαθητικής μαγείας. Στην τέχνη των σπηλαίων λαμβάνουν χώρα μαγικές τελετές, οι οποίες βασίζονται στην πεποίθηση ότι η ίδια η παράσταση καθιστά το παριστάμενο όν ευάλωτο, κάτι που εξηγεί για ποιο λόγο όλα τα ζώα παρίστανται τις πιο πολλές φορές με βέλη και ακόντια

⁶ P. Chavot, "Aux origines du symbolisme animal". *Religions & Histoire*, No. 49 (Mars-Avril, 2013), σσ. 25-26.

⁷ P. Chavot, *ό.π.*, σ. 27.

⁸ P. Lénêque, *Εισαγωγή στις πρώτες θρησκείες. Ζώα Θεοί Άνθρωποι*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2023, σσ.27-30.

καρφωμένα πάνω τους. Αν θα θέλαμε να μιλήσουμε για την ιερή θέση των ζώων, θα πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί. Εδώ δεν μιλάμε για κάποια μορφή ζωολατρίας. Δεν λατρεύονται και δεν αποδίδονται τιμές σε ζώα που προσωποποιούν κάποια υπέρτατη εξουσία. Αυτό που περισσότερο συμβαίνει είναι πως ο κόσμος θεωρείται ότι είναι γεμάτος με διάχυτες εμμενείς δυνάμεις, που είναι ελάχιστα προσωποποιημένες αλλά και απρόσωπες. Αυτές οι δυνάμεις έχουν ως υπόστρωμα την αισθητή φύση και αποκαλούνται «θεοτικές» (numineuses). Η εξάρτηση του ανθρώπου από μία φύση την οποία αδυνατεί να ελέγξει μετουσιώνεται σε έναν ιεραρχικό φανταστικό κόσμο⁹.

Έτσι μπορούμε να επισημάνουμε κάποια κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα της καθημερινή πρακτικής και νοηματοδότησης του κόσμου από τους ανθρώπους εκείνης της εποχής. Κατά πρώτον, άνδρες και γυναίκες γίνονται ζώα, φορώντας μάσκες, αλλά και ψεύτικες προσθήκες (κέρατα, δέρμα, ουρές, κ.α.). Στη συνέχεια, η κυριαρχία του άντρα επί του ζώου είναι στην πραγματικότητα η απόρροια ενός συσχετισμού δυνάμεων, στις οποίες σημαίνουντα ρόλο παίζουν η ευφυΐα, η ενέργεια, το θάρρος και η επιθετικότητα, κάτι που μας παραπέμπει στη σεξουαλική κατάκτηση. Τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Αφρική της Παλαιολιθικής περιόδου διαπιστώνουμε στις βραχογραφίες ζώα - θεότητες που επιβάλλονται ως «επιβεβαίωση» μιας υπερβατικής ψυχικής παρουσίας. Έχουμε επίσης και παραστάσεις ιερογαμίας, όπου συμβολικά ένα ζώο (κυρίως κερασφόρο) κατακτά σεξουαλικά τη Δέσποινα της γονιμότητας, ένα σμίξιμο που καθιστά δυνατή την ενότητα όλου του σύμπαντος και το αναζωογονεί¹⁰. Κατά συνέπεια, είμαστε ενώπιον μίας ιδιαίτερης κατάστασης που τα ζώα θεωρούνται και αναπαρίστανται όχι ως συγκεκριμένες θεότητες, παρά ως ενσαρκώσεις απρόσωπων ψυχικών και συμπαντικών δυνάμεων¹¹.

⁹ P. Lénêque, ό.π., σ. 45.

¹⁰ P. Lénêque, ό.π., σ. 52.

¹¹ «Ένας ερευνητής ρωτάει έναν Ινδιάνο της φυλής Κάγιουα τι είναι το φίδι και ο ιαγούαρος, κεντρικοί χαρακτήρες σε έναν μύθο που διηγείται. Η απάντηση είναι ξεκάθαρη: πρόκειται για ζώα που βρίσκονται στον ουρανό και όχι για ζωντανά ζώα του σήμερα, τα οποία είναι απλώς κόπρانا», P. Lénêque, ό.π., σ. 46.

1.2 Η ιερή θέση των ζώων στους ανθρώπινους πολιτισμούς

Τελικά, κατέχουν τα ζώα την θέση του Ιερού στους ανθρώπινους πολιτισμούς; Σε πολλές μη δυτικές κοινωνίες, η φύση και τα ζώα δεν είναι απαραίτητα κατηγορίες που έρχονται εύκολα σε αντίθεση με τον πολιτισμό ή τους ανθρώπους. Στην πραγματικότητα, πολλοί πολιτισμοί έχουν δει ή έχουν την πεποίθηση ότι τα ζώα είναι πιθανά μέλη της φυλής, πρόγονοι, ξεχωριστά έθνη, ή μεσάζοντες μεταξύ του ιερού και του βέβηλου κόσμου. Για παράδειγμα, στους Μαορί η «ηθική του σεβασμού» προς τα ζώα αποδεικνύεται με τον χορό του Ήλιου, μία τελετουργική τελετή που παραδοσιακά διεξάγεται από αρκετούς πρωτόγονους λαούς. Στον χορό του Ήλιου, οι σχέσεις μεταξύ των φυλών και των διαφόρων ειδών ζώων που αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της καθημερινότητάς τους αποκαθίστανται και τα χρέη από το κυνήγι εξοφλούνται. Για τα μέλη αυτών των φυλών, τα ζώα θεωρούνταν τοτεμικοί πρόγονοι. Ο χορός του Ήλιου ήταν ένα μέσο επίδειξης, σεβασμού και εξευμενισμού των πνευμάτων εκείνων των «αδερφών» των ζώων που είχαν πεθάνει, ώστε να ευημερήσει ο ανθρώπινος πληθυσμός. Βρισκόμαστε στα «κράσπεδα» του Τοτεμισμού. Ο Γάλλος στρουκτουραλιστής **Claude Lévi-Strauss** διατύπωσε μία ερμηνεία του Τοτεμισμού, λαμβάνοντας υπόψη το κοινωνικό σύστημα στο σύνολό του, αντί να εστιάζει απλώς στα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά των τοτεμικών ζώων (και των ανθρώπων που υποτίθεται ότι αυτά αντιπροσωπεύουν). Επομένως τα τοτέμ ζώα δεν θα μπορούσαν να είναι τέτοια και να αξιολογούνται με χρηστικούς ή οικονομικούς όρους (δηλ. αν αυτά είναι βρώσιμα ή εάν παρέχουν πολύτιμα υλικά). Αντίθετα, ο Claude Lévi-Strauss υποστήριξε ότι ορισμένα ζώα πέτυχαν τοτεμικό καθεστώς επειδή ήταν «καλό να τα σκέφτεσαι» με την έννοια ότι πρόσφεραν «εννοιολογική» υποστήριξη της κοινωνικής διαφοροποίησης», εκπληρώνοντας τις πνευματικές εμπειρίες, παρά μία απλή ικανοποίηση των φυσικών αναγκών. Σύμφωνα με τον Γάλλο ερευνητή, επιλέχθηκαν ζώα ως τοτέμ λόγω των τρόπων που οι διαφορές τους (όπως γίνονται αντιληπτές από την κάθε κοινωνία) αντιστοιχούσαν σε διαφορές μεταξύ των ομάδων εντός αυτής της κοινωνίας. Έτσι, ο Τοτεμισμός συχνά περιγράφεται ως η συμβολική έκφραση των κοινωνικών σχέσεων μεταξύ των ανθρώπινων ομάδων και ιδιαίτερων τοτεμικών «άλλων»¹².

¹² S. Hurn, *Humans and other Animals. Cross-Cultural Perspectives on Human–Animal Interactions*. London: Pluto Press, 2012, σ. 49.

Στην **τοτεμική παράδοση** των ιθαγενών Αβορίγινων της Αυστραλίας, τα ζώα και οι άνθρωποι μοιράζονται την ίδια προγονική γη. Η σχέση που έχουν όλα τα έμβια όντα με τη γη μπορεί να περιγραφεί ως ουσιαστική (essential), δηλαδή αυτά τα όντα είναι ομοούσια μεταξύ τους. Αυτό είναι το κλειδί για τον ορισμό του «τοτεμικού» πλαισίου. Στην έρευνα των περιοχών και των κοινοτήτων που έχουν αναπτύξει μία ανιμιστική οντολογία, υπάρχει μια ζωτική δύναμη στην ανθρώπινη ανταλλαγή με τον κόσμο των ζώων. Εδώ, τονίζει κανείς τη σημασία της «συνεργασίας» μεταξύ των κυνηγών και των θηραμάτων, αφού το κρέας που μπορεί να καταναλωθεί προέρχεται μόνο από το ζώο που «προσφέρεται σκόπιμα στον κυνηγό». Στο έμψυχο σύστημα, το κυνήγι είναι η ίδια η δραστηριότητα που επιτρέπει τη ροή της ζωτικής δύναμης μεταξύ ανθρώπων και μη ανθρώπινων όντων. Η ανθρώπινη ζωή «εδώ βασίζεται στη θνησιμότητα των ζώων».

Από την άλλη πλευρά κάποιες θρησκείες, ειδικά αυτές που προέρχονται από πολιτισμούς όπου η γεωργία ήταν ο κυρίαρχος τρόπος απόκτησης τροφής, αύξησης και συντήρησης της κοινωνικής οργάνωσης, επικεντρώνονται στις διακρίσεις μεταξύ άψυχου, ζώου, ανθρώπου και θείου. Όλες οι Αβρααμικές παραδόσεις (Χριστιανισμός, Ισλάμ και Ιουδαϊσμός) και οι παραδόσεις Ντάρμα (Ινδουισμός, Βουδισμός και Τζαϊνισμός), αντιλαμβάνονται τα ζώα εν μέρει με αυτόν τον τρόπο. Άλλες παραδόσεις, οι περισσότερες ιδίως που είναι θρησκείες των αυτόχthonων πληθυσμών, τείνουν να μην διαχωρίζουν τον κόσμο τόσο έντονα σε ανθρώπους και ζώα, αλλά παρόλα αυτά φαντάζονται τα ζώα ως ομογενείς, προγόνους, ως άλλα «έθνη» και προπάτορες, που με πολλούς τρόπους καθορίζουν πώς σκέφτονται για τον εαυτό τους.

Το **Ισλάμ**, όπως και ο **Ιουδαϊσμός**, ήταν και είναι θρησκείες κατ' αρχήν νομαδικές, οι οποίες είχαν να κάνουν με το ζωικό κεφάλαιο. Οι λαοί αυτών των θρησκειών χρησιμοποιούσαν τα ζώα για πολλές και διαφορετικές λειτουργίες, οπότε αυτές οι λειτουργίες με κάποιους τρόπους πέρασαν στα ιερά τους κείμενα. Το ζήτημα είναι κατά πόσο στα πλαίσια των συνθηκών και των αντιλήψεων της σημερινής κοινωνίας, αυτές οι περί ζώων αντιλήψεις των παραδοσιακών θρησκειών, γίνονται αποδεκτές ή αποτελούν στόχους κριτικής μίας σύγχρονης κριτικής αντίληψης. Το βέβαιο είναι πως τα ζώα σε αυτές τις μεγάλες θρησκείες δεν κατέχουν μία αυθυπόστατα ιερή θέση, αλλά εντάσσονται στο σύνολο του δημιουργικού θεϊκού έργου. Ο ζωικός κόσμος είναι πλήρως ενταγμένος στο

σχέδιο της θεϊκής δημιουργίας, ακόμα και στην περίπτωση της Ημέρας της Κρίσεως, όπου ο Θεός εμφανίζεται να συγκεντρώνει όλα τα πλάσματα που δημιούργησε αρχικά¹³.

Επιπλέον, **το Κοράνι** δηλώνει ότι όλα όσα δημιούργησε ο Θεός είναι για την υπηρεσία της ανθρωπότητας (2:29), κάτι που τουλάχιστον σε ένα επιφανειακό επίπεδο μοιάζει με μία ανθρωποκεντρική θεώρηση. Ομοίως, επιτρέπει ξεκάθαρα στους ανθρώπους να κυνηγούν (ορισμένα) ζώα και να καταναλώνουν το κρέας ορισμένου αριθμού από τα ζωικά είδη. Επιτρέπει επίσης στους ανθρώπους να χρησιμοποιούν ορισμένα ζώα με άλλους τρόπους, που δείχνουν τη δουλοπρέπεια αυτών των ζώων προς τους ανθρώπους και πιθανώς τη χαμηλότερη ιεραρχικά κατάστασή τους

Ο Ινδουϊσμός έχει μια πίστη στη μετενσάρκωση που εκτείνεται πέρα από τα όρια των ειδών. Ο Ινδουιστής, πιστεύοντας στον πανθεϊσμό, ότι ο φυσικός κόσμος και οι ανθρώπινοι κόσμοι είναι το ίδιο, διαμορφώνει την έννοια της μετεμψύχωσης όλων των ειδών και τελικά καταλήγει στην κοινή πεποίθηση ότι θα πρέπει να επικρατεί η ahimsa, που σημαίνει μη βία. Η απαγόρευση θανάτωσης βοοειδών στα πλαίσια του Ινδουισμού, θα μπορούσε ίσως να αιτιολογηθεί ποικιλοτρόπως, αλλά η σφαγή της (ιερής) αγελάδας είναι παράνομη στο μεγαλύτερο μέρος της χώρας. Οι περισσότεροι μελετητές εξηγούν την ινδουιστική λατρεία των βοοειδών με οικονομικούς όρους. Οι αγελάδες είναι το πολυτιμότερο ζώο της Ινδίας λόγω της σημασίας των γαλακτοκομικών προϊόντων στη διατροφή των Ινδών, τη σημασία της κοπριάς της αγελάδας ως καυσίμου και λιπάσματος, και του ρόλου που ιστορικά παίζουν τα βοοειδή στη γεωργία. Τα ινδουιστικά θρησκευτικά κείμενα που χρονολογούνται πριν από χιλιάδες χρόνια περιλαμβάνουν αναφορές στη σημασία των βοοειδών, συμπεριλαμβανομένων των Rig Veda και των Puranas, και από την εποχή του Gandhi η λατρεία των αγελάδων είχε γίνει κεντρική πτυχή του Ινδουισμού¹⁴.

Η Atharvaveda περιέγραψε την αγελάδα ως «παντοπαραγωγική» και ως «το σύμπαν που περιέχει τα πάντα», και η Rig-Veda περιγράφει την αγελάδα ως τη γη, τη μητέρα των θεών, και τα σύννεφα της βροχής που έβρεχαν σαν γάλα από κοσμικούς μαστούς. Η θεϊκή

¹³ M. I. Dien, Islam and the Environment: theory and practice. *Journal of Beliefs and Values*, 18:1 (1997), σσ. 48-49.

¹⁴ M. DeMello, ό.π., σ. 375.

μητέρα αγελάδα περιγράφηκε επίσης ότι παράγει τα κοσμικά νερά μέσω των οποίων δημιουργήθηκε το σύμπαν¹⁵.

Τέλος οι νεότερες θρησκείες ξεφεύγουν από μία καταρχήν τοποθέτηση των ζώων στη θέση του Ιερού. Εάν αυτά υπεισέρχονται στις αφηγήσεις των πολιτισμών, αυτό γίνεται είτε με συμβολικό τρόπο είτε ως φορείς μίας κοινωνικής κατηγοριοποίησης (όπως στην Ινδία), η οποία μάλιστα συνδυάζεται και με ένα περίπλοκο μίγμα διατροφικών κανόνων και συνηθειών (Ιουδαϊσμός και Ινδουϊσμός).

1.3 Φιλοσοφική αξιολόγηση της ζωής των ζώων

Από την αρχαιότητα, η φιλοσοφία διερευνά τη θέση των ζώων στον κόσμο και τη σχέση τους με τον άνθρωπο. Ο Πυθαγόρας υποστήριζε τον σεβασμό προς όλα τα έμβια όντα, ενώ ο Αριστοτέλης τα έβλεπε ως κατώτερα αλλά προικισμένα με αισθήματα. Σήμερα, η ηθική φιλοσοφία εξετάζει αν τα ζώα έχουν εγγενή αξία ή αν η σημασία τους περιορίζεται στη χρησιμότητά τους. Από τη φυσική ιεραρχία περάσαμε στη θεώρησή τους ως όντων με δικαιώματα, επαναπροσδιορίζοντας έτσι τη δικαιοσύνη και την ηθική μας στάση απέναντί τους.

Καθώς η ευρωπαϊκή φιλοσοφία έχει εξελιχθεί μέσα από την Αναγέννηση και την πρώιμη σύγχρονη νεότερη περίοδο, ο διαχωρισμός μεταξύ ζώων και ανθρώπων διευρύνθηκε και τα επιχειρήματα έγιναν περισσότερο λογοκριτικά από την εποχή του Αριστοτέλη. Όπως γνωρίζουμε, ο **Αριστοτέλης** θεωρούσε πως ήταν ο ορθολογισμός και η ικανότητα του λόγου που χώριζε τους ανθρώπους από μη ανθρώπινα ζώα (και σκλάβους από μη σκλάβους), και ότι αυτός ήταν ο σκοπός του ζώου ή του δούλου για να υπηρετήσει το πιο λογικό πλάσμα. Ο Γάλλος φιλόσοφος **Ντεκάρτ** (Καρτέσιος) τον 17^ο αιώνα, ισχυρίστηκε ότι η νοοτροπία, και η ικανότητα της ομιλίας ήταν το πρωταρχικό χαρακτηριστικό που διαχώριζε τους ανθρώπους από τα ζώα. Επειδή τα ζώα είναι ανίκανα να χρησιμοποιήσουν τη γλώσσα, ουσιαστικά ο Ντεκάρτ τα «μηχανοποιούσε» και τα θεωρούσε άψυχα αυτόματα που λειτουργούν χωρίς ανώτερη σκέψη ή συνείδηση. Έναν

¹⁵ K. Nagy, “The Sacred and Mundane Cow: The History of India’s Cattle Protection Movement”. In: *The Routledge Handbook of Religion and Animal Ethics*, (A. Linzey, C. Linzey, eds.), London and New York: Routledge. Taylor & Francis Group, 2019, σ. 249.

αιώνα αργότερα, κατά τον 18^ο αιώνα, ο Γερμανός φιλόσοφος **Immanuel Kant** ισχυρίστηκε ότι αυτή η ορθολογικότητα ήταν το βασικό χαρακτηριστικό που χώριζε τον άνθρωπο από τα άλλα ζώα. Επειδή τα ζώα δεν έχουν την ικανότητα για ορθολογική ηθική επιλογή, δεν είναι ηθικοί παράγοντες και έτσι δεν έχουν ηθική υπόσταση. Ακόμα και στον 20^ο αιώνα, βλέπουμε ότι αυτά τα επιχειρήματα παραμένουν δημοφιλή μεταξύ των φιλοσόφων. Για παράδειγμα, ο Γερμανός φιλόσοφος **Μάρτιν Χάιντεγκερ**, όχι μόνο είδε την ικανότητα της γλώσσας ως το βασικό διαχωρισμό μεταξύ ανθρώπων και ζώων, αλλά θεωρούσε ότι η γλώσσα είναι κεντρική στην ικανότητα γνώσης, κατανόησης, και ορθολογικής αλληλοεπίδρασης με τον κόσμο. Σήμερα, το ζήτημα της ηθικής έχει γίνει ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά, με τα οποία διακρίνουμε τον άνθρωπο από το ζώο. Μόνο οι άνθρωποι πιστεύεται ότι διαθέτουν ευφυΐα, γλώσσα, αυτογνωσία και πρακτικότητα. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, αυτά τα χαρακτηριστικά δίνουν στους ανθρώπους, και μόνο στους ανθρώπους, τα βασικά δικαιώματα ζωής και της ελευθερίας από διώξεις και πόνο. Επιπλέον, αυτά τα χαρακτηριστικά δίνουν στους ανθρώπους το δικαίωμα να ελέγχουν αυτά που τους λείπουν. Οι άνθρωποι, λοιπόν, ίσως μπορούν να οριστούν καλύτερα από τη σχέση τους με τα ζώα και, ειδικότερα, στην υπεροχή τους έναντι αυτών¹⁶.

Ο ωφελιστής φιλόσοφος **Μπένθαμ**, κατά τον 19^ο αιώνα, θα κάνει μία πολύ χαρακτηριστική παρατήρηση. Με δεδομένο ότι τα δικαιώματα επεκτείνονται προοδευτικά σε ανθρώπινα όντα που μέχρι πρότινος θεωρούνταν εκ των πραγμάτων εκτός του πεδίου εφαρμογής αυτών των δικαιωμάτων, είναι πιθανό να φτάσουμε κάποια στιγμή και στα μη ανθρώπινα όντα. Το βασικό για τον Μπένθαμ είναι το όποιο θύμα της κακομεταχείρισης να νιώθει τον πόνο, δηλαδή να αισθάνεται. Η ερώτηση, λοιπόν, που θα πρέπει να μας απασχολεί, δεν είναι αν αυτά τα πλάσματα μπορούν να σκεφτούν λογικά ούτε εάν χρησιμοποιούν τη γλωσσική επικοινωνία. Είναι εάν υποφέρουν. Ο Μπένθαμ στο σημείο αυτό συμμαχεί με τον Χιουμ: η Νατουραλιστική οντολογία τους δίνει προτεραιότητα στα πάθη και όχι στον Λόγο, προς όφελος των ζώων¹⁷. Το θέμα της ισότητας επίσης είναι ένα θέμα που παίζει σημαντικό ρόλο στη σύγχρονη φιλοσοφική ανάλυση. Η ιδέα της ισότητας

¹⁶ M. DeMello, ό.π., σσ. 51-52.

¹⁷ Κ. Γαλανόπουλος, «Το τελευταίο «αδιανόητο»: η πολιτική φιλοσοφία και «το ζήτημα των ζώων», *Άνθρωπος*, 10 (Ιούλιος- Σεπτέμβριος 2023), σ. 83.

είναι μία ηθική ιδέα και δεν εξαρτάται- αναφορικά με τους ανθρώπους- από την ευφυΐα, την σωματική δύναμη ή οποιοδήποτε άλλο σχετικό κριτήριο. Ο Μπένθαμ ενσωμάτωσε τη βάση της ηθικής ισότητας στο δικό του ωφελμιστικό σύστημα ηθικής ως εξής: «ο καθένας μετράει για έναν και κανένας για περισσότερο από έναν». Με άλλα λόγια, πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη τα συμφέροντα του κάθε όντος που επηρεάζονται από μία πράξη και να δίνουμε την ίδια βαρύτητα σε αυτά, όπως και με οποιαδήποτε αντίστοιχα συμφέροντα οποιουδήποτε άλλου όντος. Αν ένα όν υποφέρει, δεν υπάρχει καμία ηθική δικαιολόγηση για να αρνηθούμε να λάβουμε υπόψη μας αυτόν τον πόνο¹⁸.

Ο Γερμανός ιδεαλιστής φιλόσοφος **Χέγκελ** θα εντάξει τα ζώα στον κύκλο της κοσμικής ανάπτυξης. Ένα ζώο, λοιπόν, είναι μία ύπαρξη εγκλωβισμένη στον αέναο κύκλο της Επιθυμίας, η οποία ικανοποιείται ταυτόχρονα με την καταστροφή του αντικειμένου της και άρα γεννάται εκ νέου. Μία ύπαρξη που αρνείται, χωρίς να είναι σε θέση να διατηρήσει το αντικείμενό της εντός της άρνησής της, ώστε να προβεί σε ανώτερες συνθέσεις¹⁹.

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι μόνο η ωφελμιστική ηθική φιλοσοφία είναι αυτή που στράφηκε προς την κατάσταση όλων των έμβιων όντων. Είναι αυτή που ήθελε να λαμβάνει υπόψη της τον πόνο ή την ευχαρίστηση όλων των ζώντων υπάρξεων. Σε αντίθεση με αυτήν, τα μεγάλα φιλοσοφικά συστήματα επικεντρωνόντουσαν σε μία ανθρωποκεντρική θεώρηση της Ιστορίας, στην οποία κυριαρχεί ο Λόγος και το ανθρώπινο Πνεύμα.

1.4 Θεολογική ερμηνεία της ζωής των ζώων

Όπως είδαμε η ζωή των ζώων αποτέλεσε αντικείμενο φιλοσοφικού στοχασμού από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Ωστόσο, η φιλοσοφική διερεύνηση της ζωής των ζώων δεν εξαντλείται μόνο σε ηθικές και οντολογικές αναλύσεις. Η θεολογική ερμηνεία προσδίδει μια νέα διάσταση, τοποθετώντας τη ζωική ύπαρξη στο πλαίσιο της θεϊκής δημιουργίας και της θείας πρόνοιας.

¹⁸ P. Singer, «Το κίνημα της απελευθέρωσης των ζώων: Η Φιλοσοφία, τα επιτεύγματα και το μέλλον του». Σε: *Ζώα και Ηθική*, (Σ. Καραγεωργάκης, επιμ.), Αντιγόνη. Κέντρο Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης, Θεσσαλονίκη 2012, σ. 40.

¹⁹ Γ. Ηλιάδης, «Ανθρωποι, ζώα, μηχανές, στιγμές του θεωρησιακού βλέμματος: Ο Χέγκελ και ο μυστικός Γιάκομπ Μπαίμε», *Άνθρωπος*, 10 (Ιούλιος- Σεπτέμβριος 2023), σ. 107.

Για να κατανοήσουμε πώς η χριστιανική θεολογία επηρεάζει τη μεταχείριση των πιστών απέναντι στα ζώα, πρέπει πρώτα να εξετάσει κανείς μερικές από τις ανταγωνιστικές ιδεολογίες που υπάρχουν μέσα στην ίδια την χριστιανική θεολογική και ηθική παράδοση. Στην σχετικά πρόσφατη Εγκύκλιο του, ο Πάπας Φραγκίσκος (*Laudato Si*, 2015), αναφέρει ότι «Σαφώς, η Βίβλος δεν έχει θέση για έναν τυραννικό ανθρωποκεντρισμό που δεν ενδιαφέρεται για άλλα πλάσματα». Ο ανθρωποκεντρισμός, που χρησιμοποιείται με αυτή την έννοια, αναφέρεται στην πεποίθηση ότι όλη η αξία είναι ανθρωποκεντρική.

Οι σύγχρονοι οικολογικοί θεολόγοι και θεολόγοι των ζώων, από την άλλη, υποστηρίζουν ότι η κυριαρχία της ανθρωπότητας προορίζεται από τον Θεό ως ειδική ευθύνη να φροντίζει τη Δημιουργία με καλοπροαίρετο τρόπο. Ως τα μόνα πλάσματα φτιαγμένα κατ' εικόνα του Θεού, τα ανθρώπινα όντα έχουν ξεχωρίσει και είναι επιφορτισμένα με τον σημαντικό ρόλο της φροντίδας για όλα όσα έχει φτιάξει ο Θεός και για τη διασφάλιση της θείας δημιουργίας. Η δεύτερη ιστορία της δημιουργίας στη Γένεση παρουσιάζει τον άνθρωπο ως φροντιστή της Δημιουργίας. Ο Θεός δημιουργεί πρώτα τον Αδάμ, πριν από τα φυτά και τα ζώα, και τον τοποθετεί στον κήπο της Εδέμ για να τον καλλιεργεί και να τον προστατεύει. Τα ζώα δημιουργούνται ως πιθανοί σύντροφοι, όχι ως αντικείμενα εκμετάλλευσης. Αυτή η αφήγηση δείχνει ότι η ανθρώπινη κυριαρχία πρέπει να βασίζεται στη συνεργασία και τη φροντίδα, αντί για δεσποτική εξουσία²⁰.

Η παρουσία των ζώων κατείχε εξέχουσα θέση σε ορισμένες από τις μυστηριακές θρησκείες της Αρχαιότητας, ιδιαίτερα στις αιγυπτιακές λατρείες και τον μιθραϊσμό, αλλά και στον Χριστιανισμό και σε άλλα θρησκευτικά κινήματα. Αυτές ήταν θρησκείες που χαρακτηρίζονταν από προσωπική μύηση, μετάδοση μυστικής γνώσης και υπόσχεση για ένα καλύτερο μέλλον στην παρούσα, αλλά και στη μέλλουσα ζωή. Στον ελληνορωμαϊκό κόσμο, όλο και πιο ποικίλες μορφές της θρησκευτικής παράδοσης αναπτύχθηκαν. Χαρακτηριστικό των μυστηριακών θρησκειών ήταν ότι δεν έκαναν χρήση ζωντανών ζώων, αλλά ζώων που είχαν αναχθεί σε εικόνες και σε σύμβολα. Ήταν επίσης

²⁰ A. Covey, “Animal Theology”. In: *Animals and Religion*, (D. Aftandilian, B. R. Ambros, and A. S. Gross, eds.), London and New York: Routledge. Taylor & Francis Group, 2024, σ. 118.

χαρακτηριστικό αυτών των θρησκειών ότι αυτά τα «συμβολικά ζώα» ήταν σε μία συνεχή «σημειωτική» διαδικασία. Σε μια θυσιαστική διαδικασία, ένα αρνί που άγεται στη θυσία έχει μία άμεση και κυριολεκτική σημασία. Ο Χριστιανισμός, από την άλλη, ήταν μία θρησκεία θυσίας, αλλά όχι με την κυριολεκτική σημασία του όρου. Το αρνί στη χριστιανική τέχνη έχει μόνο έμμεση αναφορά στα ζωντανά αρνιά, και θα πρέπει να ερμηνεύεται με συμβολικό τρόπο. Αυτή η παρατήρηση δεν ισχύει μόνο για τα πρόβατα και τα αρνιά, αλλά και για τα ψάρια, τα δελφίνια, τα περιστέρια, τα παγώνια, τους φοίνικες, το θαλάσσιο κήτος του Ιωνά, τα λιοντάρια του Δανιήλ. Μερικά από αυτά τα ζώα μπορεί να ερμηνεύονται με βιβλικές αναφορές, άλλα όμως δεν επιδέχονται αλληγορικής ερμηνείας²¹.

Ο **Θωμάς Ακινάτης**, επηρεασμένος από τον Αριστοτέλη, διαμορφώνει μια ιεραρχική αντίληψη της δημιουργίας, όπου κάθε ον έχει τη δική του εντελέχεια και συμβάλλει στην τελειότητα του σύμπαντος. Για τον Ακινάτη, η ποικιλομορφία των όντων αντανακλά την καλοσύνη του Θεού, και αν και υπάρχει ιεραρχία, η δημιουργία δεν είναι αυστηρά ανθρωποκεντρική. Ωστόσο, ακολουθώντας και τον Αυγουστίνο, θεωρεί ότι τα κατώτερα όντα εξυπηρετούν τα ανώτερα, με τα φυτά να ωφελούν τα ζώα, τα ζώα τους ανθρώπους και οι άνθρωποι να δοξάζουν τον Θεό

Συμπερασματικά, η θεολογική ερμηνεία της ζωής των ζώων και της θέσης τους σε μία κοσμική δημιουργία (τόσο στον Ανατολικό όσο και στο Δυτικό Χριστιανισμό) είναι αυτή του θείου δημιουργήματος (όπως άλλωστε είναι και ο άνθρωπος), που συνοδεύει και βοηθά τον άνθρωπο στη διατήρηση και στην ευλογία του κόσμου. Καθώς ο άνθρωπος έχει λογική, κρίση και επικοινωνία, είναι αυτός που βρίσκεται στην κορυφή της δημιουργίας, χωρίς αυτό να του δίνει το δικαίωμα της καθυπόταξης και της εκμετάλλευσης όλης της υπόλοιπης δημιουργίας. Μιλάμε για μία ανθρωποκεντρική ηθική της ευθύνης και του καθήκοντος απέναντι σε έναν κόσμο που δεν οφείλει τη γέννησή του στον άνθρωπο και στο πνεύμα του, αλλά στον ίδιο τον Θεό.

²¹ I. S. Gilhus, *Animals, Gods and Humans. Changing attitudes to animals in Greek, Roman, and early Christian ideas*, London and New York: Routledge. Taylor & Francis Group, 2006, σ. 103.

2. ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Αλληλεπίδραση ανθρώπων και ζώων

Σε αυτό το κεφάλαιο θα δούμε τα πλαίσια της σύγχρονης αλληλεπίδρασης των ανθρώπων και των ζώων. Αυτά τα πλαίσια μπορεί να είναι φιλοσοφικά, ανθρωπολογικά, νομικά ή εκπαιδευτικά. Όπως γίνεται αντιληπτό, εισερχόμαστε στο περισσότερο πρακτικό τμήμα της παρούσας εργασίας. Είναι αυτό το τμήμα που περισσότερο απασχολεί τη σύγχρονη κοινωνία, τους θεσμούς και τις διαδικασίες της. Αυτό που θα πρέπει να σημειωθεί είναι πως οι ανθρώπινες κοινωνίες δεν ζουν και δεν λειτουργούν στο «κενό». Είναι απαραίτητο για αυτές να θεσπίζονται, δηλαδή να διαμορφώνουν πλαίσια λειτουργίας, τα οποία με την σειρά τους μεταφέρουν και διαδίδουν τις νέες κάθε φορά αντιλήψεις σε ευρύτερα τμήματα του πληθυσμού.

2.1 Φυσιοκρατική και οικολογική θεώρηση της σχέσης ανθρώπων και ζώων

Ο **Aldo Leopold** (1887-1948) ήταν ένας Αμερικανός φιλόσοφος που θεωρήθηκε ως ο πατέρας της άγριας οικολογίας και της οικολογικής διατήρησης. Ισχυρίστηκε ότι η υποτιθέμενη γνώση μας του κόσμου (δηλαδή, η γνωσιολογία μας) σε μεγάλο βαθμό επηρέασε το όραμά μας για τον κόσμο (δηλαδή τη μεταφυσική μας). Όταν κάποιος αρχίζει να αγκαλιάζει και να εσωτερικεύει την έννοια της ένταξης και της ενσωμάτωσης των ανθρώπων στο Περιβάλλον, είναι σε θέση να υποστηρίξει ότι οι άνθρωποι έχουν εγγενή αξία και όχι χρηστική ή εργαλειακή αξία. Οι περιβαλλοντολόγοι υποστηρίζουν ότι η γη έχει εγγενή αξία και για αυτό συνηγορούν τόσο έντονα για λογαριασμό της. Η αλλαγή στη βασική μας κοσμοθεωρία μπορεί ακόμη και να επηρεάσει πτυχές όπως τα αισθητικά μας γούστα. Η αισθητική του γούστου, όπως και η ηθική του γούστου, μπορεί να επηρεαστεί από την στάση μας απέναντι στον κόσμο. Χρειαζόμαστε, λοιπόν, μια οικολογική εκπαίδευση για να αναγνωρίσουμε όπως πρέπει την αξία και την ομορφιά στη γη. Μόνο

μέσω μιας οικολογικής εκπαίδευσης θα μπορέσουμε να ανακαλύψουμε πολλές από τις ατομικές και συλλογικές μας ενέργειες που προκαλούν πόνο και ζημιά στη γη²².

Μία ριζοσπαστική φυσιοκρατική και οικολογική προσέγγιση στη σχέση των ανθρώπων με τα ζώα προβάλλεται από το ευρύ κίνημα της «**βαθιάς οικολογίας**» (deep ecology). Καταρχήν πρόκειται για μία μεθοδολογία κριτικής αμφισβήτησης, δηλαδή για μια συστηματική και οργανωμένη προσέγγιση που στοχεύει στην ανάλυση και τον έλεγχο δεδομένων, αντιλήψεων ή ιδεών. Αναφέρεται σε μία βαθιά αμφισβήτηση σχετικά με την περιβαλλοντική ηθική και τις αιτίες των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Αντί να προσπαθούμε απλά να προσαρμόσουμε τις υπάρχουσες πολιτικές ή να τροποποιήσουμε τις συμβατικές αξίες, μια τέτοια αμφισβήτηση οδηγεί σε κριτικό στοχασμό για τις θεμελιώδεις κοσμοθεωρίες που αποτέλεσαν τη βάση συγκεκριμένων στάσεων και περιβαλλοντικών πρακτικών. Με τη διερεύνηση των κοσμοθεωριών, αναπόφευκτα η βαθιά οικολογία ενδιαφέρεται για τις θρησκευτικές διδασκαλίες και πνευματικές στάσεις. Με αυτή την έννοια του όρου, η βαθιά οικολογία είναι μια μεθοδολογική προσέγγιση της περιβαλλοντικής φιλοσοφίας και πολιτικής.

Η «βαθιά οικολογία» δίνει έμφαση στην εγγενή αξία της φύσης, απορρίπτει τον ανθρωποκεντρισμό και υποστηρίζει μια βιοκεντρική ή οικοκεντρική ηθική. Τονίζει τη σημασία των οικοσυστημάτων στο σύνολό τους, αντί για μεμονωμένους οργανισμούς, και θεωρεί ότι οι άνθρωποι δεν είναι ξεχωριστοί από τη φύση. Υιοθετεί μια ταπεινή στάση απέναντι στη φύση, αναγνωρίζοντας την ανωτερότητά της στη διαχείριση των οικολογικών διαδικασιών. Ενσωματώνει πνευματικές και πολιτισμικές αντιλήψεις που βλέπουν τη φύση ως ιερή, σε αντίθεση με θρησκείες που περιορίζουν την ιερότητα στους ανθρώπους ή υπερφυσικά όντα. Στο σημείο αυτό διαπιστώνεται ένα κοινό υπόβαθρο με τις ανιμιστικές και φυσιοκρατικές δοξασίες παρελθόντων πολιτισμών²³. Τέλος, θεωρεί ότι η ειρήνη με το περιβάλλον απαιτεί την αναγνώριση της βαθιάς σχέσης μας με αυτό.

²² M. P. Nelson, Aldo Leopold, Environmental Ethics, and the Land Ethic. *Wildlife Society Bulletin*, 26/4 (1998), σ. 743.

²³ D. L. Barnhill, R. S. Gottlieb, "Introduction". In: *Deep Ecology and World Religions. New essays on sacred grounds*, (D. L. Barnhill, R. S. Gottlieb, eds.), State University of New York, 2001, σ. 7.

Η «**Θεωρία της Γαίας**» του James Lovelock (1919-2022), υποστηρίζει ότι η Γη λειτουργεί ως ένα ενιαίο, αυτορρυθμιζόμενο σύστημα, στο οποίο οι ζωντανοί οργανισμοί και το περιβάλλον αλληλεπιδρούν και εξελίσσονται μαζί. Μέσω αυτής της διαδικασίας, το κλίμα και η χημική σύνθεση του πλανήτη διατηρούνται σε ισορροπία, παρά τις φυσικές ή ανθρωπογενείς διαταραχές.

Αυτή η ολιστική οικολογική προσέγγιση συνδέεται με θεολογικές θεωρίες που προάγουν τη δικαιοσύνη, απορρίπτοντας κάθε μορφή κυριαρχίας και αποικισμού. Οι θεολόγοι επισημαίνουν την ανάγκη αναγνώρισης της πολυπλοκότητας και της διαφοροποίησης των συστημάτων του περιβάλλοντος, αποφεύγοντας την απλοϊκή αντίληψη μιας ενιαίας πραγματικότητας. Αντίθετα, προτείνεται μια θεώρηση της ύπαρξης ως ένα σύνολο αλληλένδετων και διαφοροποιημένων μορφών ζωής και εμπειριών²⁴.

Η «θεωρία» ή η «υπόθεση της Γαίας» προτείνει ότι η Γη είναι ένα ζωντανό σύστημα, όπου φυτά, ζώα, βακτήρια, μύκητες, καθώς και μη ζωντανοί παράγοντες (όπως αέρας, νερό και πέτρες) αλληλεπιδρούν και αλληλεξαρτώνται για να διατηρούν την ισορροπία της ζωής. Πρόκειται για μια ολιστική και τεχνοκρατική προσέγγιση που υπογραμμίζει τη διασύνδεση όλων των στοιχείων του πλανήτη μας. Η «υπόθεση της Γαίας» είναι μια ενδιαφέρουσα ιδέα και μια υπενθύμιση για τη διασύνδεση που έχουμε με το Περιβάλλον μας.

Όπως αντιλαμβανόμαστε η σχέση ανθρώπου-ζώου είναι πολύπλοκη. Περιλαμβάνει όλες τις μορφές ηθικής ευθύνης, και αυτό θα μπορούσε να παρατηρηθεί σε πολλές περιπτώσεις ζωικών χρήσεων, όπως στην ανάλυση και στους πειραματισμούς με τα ζώα. Ο μεμονωμένος ερευνητής κατέχει μία ευθύνη για τα πειράματά του, αλλά είναι επίσης μέρος μίας ευρύτερης κοινότητας που του επέτρεψε να διεξάγει πειράματα σε ζώα (για παράδειγμα, επιτροπές δεοντολογίας που επιτρέπουν την χρήση ζώων, ερευνητικά ιδρύματα χρηματοδότησης, το σύνολο της επιστημονικής κοινότητας κ.α.) Αυτές οι τόσο σύνθετες σχέσεις είναι πολύ πιθανό να μην μπορούν να απαντηθούν από θεωρίες ριζοσπαστικής οικολογίας. Πολύ περισσότερο, μάλιστα, όταν οι περισσότερες χρήσεις ή

²⁴ A. Primavesi, “The recovery of Wisdom. Gaia Theory and environmental policy”. In: *Spirit of the Environment. Religion, value and environmental concern*, (D. E. Cooper, J. A. Palmer, eds.), London and New York: Routledge. Taylor & Francis Group, 1998, σ. 71.

η εκμετάλλευση των ζώων εκτός του ανθρώπου συνεπάγονται έλλειψη της άμεσης εμπλοκής μας σε δράσεις. Στις περισσότερες περιπτώσεις που αφορούν θέματα για τα οποία ή εξαιτίας των οποίων υποφέρουν τα ζώα μπορεί να μην είμαστε καν δράστες. Είναι πιθανό ότι δεν εκτελέσαμε ποτέ μία δράση που προκαλεί πόνο σε ένα μη ανθρώπινο ζώο, και όμως είμαστε εμείς που θα χρησιμοποιήσουμε ένα καλλυντικό προϊόν ή ιατρικό εξοπλισμό ή ένα φάρμακο που έχει δοκιμαστεί σε κάποιο αισθανόμενο ον. Μπορεί να μην σκοτώσουμε ποτέ ένα ζώο, αλλά η κατανάλωση κρέατος, για παράδειγμα, υποστηρίζει μια βιομηχανία που αντλούν οφέλη από αυτό. Μπορούμε, επομένως, να επωφεληθούμε έμμεσα, επιλέγοντας ένα αγαθό που έχει παραχθεί με τρόπο που περιλαμβάνει τη χρήση και την εκμετάλλευση. Η αναγνώριση της ηθικής μας υποχρέωσης είναι το πρώτο βήμα για την ανάληψη της ριζικής ευθύνης για τα ζώα²⁵.

Ξεκινώντας από την εγγενή αξία των ζώων, υπάρχουν δύο κύριες θεωρητικές παραδόσεις, μέσω των οποίων θα μπορούσαμε να προσεγγίσουμε τις συνέπειες της ριζοσπαστικής οικολογίας για τις σχέσεις των ανθρώπων και των ζώων. Είναι η θεωρία για την **ευημερία των ζώων** και η θεωρία για τα **δικαιώματα των ζώων**, που απορρέουν από τις χρηστικές και δεοντολογικές ηθικές παραδόσεις αντίστοιχα. Ο πιο εξέχων υποστηρικτής της θέσης για τα δικαιώματα των ζώων είναι ο **Tom Regan**, ο οποίος υποστηρίζει ότι τουλάχιστον ορισμένα μη ανθρώπινα ζώα έχουν ορισμένα ηθικά δικαιώματα τα οποία δεν μπορούν ακόμη και να παραβιαστούν για ένα μεγαλύτερο καλό. Τέτοια ζώα, λοιπόν, έχουν εγγενή (ή εσωτερική) αξία, είναι «**υποκείμενα της ζωής**» και όχι ιδιοκτησία των ανθρώπων. Αυτό συνεπάγεται ότι η ανθρώπινη χρήση των ζώων θα πρέπει να καταργηθεί, αν και αυτό δεν σημαίνει ότι τα ζώα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα με τους ανθρώπους. Η θέση για την καλή διαβίωση των ζώων, αντίθετα, δεν αφορά την κατάργηση, αλλά μάλλον για τη βελτίωση της καλής διαβίωσης των ζώων. Αν και τα ζώα δεν έχουν δικαιώματα, έχουν συμφέροντα, κυρίως όσον αφορά την αποφυγή του πόνου. Όταν οι άνθρωποι χρησιμοποιούν τα ζώα, τα οφέλη που αποκομίζουν πρέπει επομένως να υπερβαίνουν το κόστος για τα ζώα. Συνεπώς, οι άνθρωποι δεν πρέπει να παραβιάζουν τα συμφέροντα των ζώων για ασήμαντους σκοπούς και θα πρέπει να

²⁵ D. Dzwonkowska, The Concept of Radical Responsibility for Non-Human Animals. *Frontiers in Psychology*, 11 (2020): 1487.

προσπαθήσουν να ελαχιστοποιήσουν την «περιττή» ταλαιπωρία των ζώων. Ωστόσο, οι επικριτές της θέσης για την καλή διαβίωση των ζώων έχουν σημειώσει ότι ένας τέτοιος υπολογισμός χρησιμότητας μπορεί να υπόκειται σε σημαντικές διαφωνίες. Αυτό που θεωρείται «περιττός πόνος», λοιπόν, μπορεί απλώς να αντικατοπτρίζει μια δήλωση σχετικά με τις μορφές μεταχείρισης των ζώων στις οποίες η πλειοψηφία σε μια κοινωνία μια δεδομένη στιγμή βρίσκει δυσφορία ή αγωνία. Σε κάθε περίπτωση, η χρήση ενός τέτοιου λεξιλογίου υποδηλώνει μια θέση για την καλή διαβίωση των ζώων, όπου η «εγγενής αξία» δεν αναφέρεται σε ατομικά δικαιώματα, αλλά μάλλον στην ιδέα ότι τα ζώα έχουν συμφέροντα (όπως και αν αυτά ορίζονται)²⁶.

2.2 Νομική κατοχύρωση της αξίας των ζώων και της λειτουργίας των ζώων

Η αναγνώριση των δικαιωμάτων των ζώων έχει εξελιχθεί από μια ηθική προβληματική σε ένα ουσιαστικό ζήτημα που αφορά τη νομική κατοχύρωση και τη νομοθεσία. Νομική κατοχύρωση σημαίνει απόδοση δικαιωμάτων. Για τον **R. Nozick**, τα δικαιώματα είναι πάντοτε εγγυήσεις που προστατεύουν το άτομο από τις καταχρήσεις της κρατικής εξουσίας. Η απόδοση ή η αναγνώριση δικαιωμάτων στα ζώα θα σήμαινε επέκταση της κρατικής επεμβατικότητας και τον ισχυρό κίνδυνο τα δικαιώματα αυτά να μετατραπούν σε θετικά δικαιώματα. Το κίνημα για τα δικαιώματα των ζώων θα οδηγούσε, σύμφωνα με αυτή την άποψη, σε απόδοση επιπλέον ισχύος στην κυβέρνηση και τους γραφειοκράτες για να ελέγχουν την ζωή ακόμη περισσότερο. Η νομική κατοχύρωση της αξίας της ζωής και της λειτουργίας των ζώων είναι το κεντρικό ζήτημα της πολιτικής θεωρίας για τα ζώα, που δεν αφορά πλέον την αντίθεση μεταξύ ανθρώπων και ζώων, αλλά τη «συμπερίληψη» κάποιων μη ανθρώπινων ζώων σε μικτές μορφές κοινωνίας²⁷.

²⁶ A. Backlund, A.-C. Jungar, Animal advocacy and the radical right: the case of Sweden. *Journal of Political Ideologies*, 2022:1-20.

²⁷ Κ. Γαλανόπουλος, ό.π., σ. 91.

Η άποψη για τα **δικαιώματα των ζώων**, που τόση συζήτηση έχει δημιουργήσει²⁸, εκφράσθηκε με σαφήνεια κυρίως από τον **Tom Regan** στο βιβλίο του: **The Case for Animal Rights**. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, μόνο τα όντα με εγγενή αξία (inherent value) έχουν δικαιώματα. Ως «εγγενή αξία» ορίζουμε την αξία που έχουν τα άτομα, ανεξάρτητα από το πόσο καλά ή χρήσιμα είναι για τους άλλους. Τα δικαιώματα έρχονται, λοιπόν, να προστατεύσουν αυτήν την αξία. Μόνο τα υποκείμενα μιας ζωής (subjects-of-a-life) έχουν εγγενή αξία. Υποκείμενα μιας ζωής που έχουν αξία και μπορούν να τους αποδοθούν δικαιώματα, είναι μόνο τα όντα που έχουν αυτοσυνείδηση, είναι ικανά να έχουν πεποιθήσεις και επιθυμίες, είναι συνειδητοί δρώντες που μπορούν να συλλάβουν το μέλλον και έχουν σκοπούς. Κατά τον συγγραφέα, όλα τα πνευματικώς υγιή θηλαστικά ηλικίας ενός έτους- ή και παραπάνω- είναι υποκείμενα μιας ζωής, και συνεπώς έχουν εγγενή αξία, οπότε μπορούν να έχουν νομική κατοχύρωση. Όταν μιλάμε για δικαιώματα βέβαια εννοούμε **ηθικά δικαιώματα** και δεν θα πρέπει να τα συγχέουμε με τα νομικά δικαιώματα. Όταν οι άνθρωποι μιλούν για τα δικαιώματα των ζώων, δεν αναφέρονται στο

²⁸ Σημαντική προκαταρκτική εργασία για το θέμα των δικαιωμάτων των ζώων ήταν το έργο του Βρετανού διανοούμενου και πολιτικά δραστήριου ουμανιστή Henry Salt (1851-1939). Μετά την έκδοση του βιβλίου του «Animals' Rights: Considered in Relation to Social Progress» (1892), ο ίδιος δημοσίευσε ένα άρθρο στο International Journal of Ethics, με τίτλο «The Rights of Animals» (1899), το οποίο ήταν το πρώτο ακαδημαϊκό δοκίμιο που ασχολήθηκε με την ηθική των ζώων. Μόνο με την εμφάνιση του δοκιμίου του Peter Singer «Animal Liberation» (1973) στο New York Review of Books, «All Animals are Equal», (1974) που αναφέρεται και ανατυπώνεται ευρέως στον ακαδημαϊκό χώρο από τότε, και το χρηστικό και κλασικό Animal Liberation του Singer (1975), άρχισε ευρέως η σύγχρονη συζήτηση για την απελευθέρωση των ζώων και την ηθική των ζώων· τον επόμενο χρόνο, ο Tom Regan δημοσίευσε το «Feinberg on What Sorts of Beings Can Have Rights» (1976; 1982) και «McCloskey on why animals cannot have rights» (1976), που ήταν τα δύο πρώτα ακαδημαϊκά δοκίμια σε όλο τον κόσμο από τότε που θα δημοσιευθεί το βιβλίο του Salt για την υπεράσπιση των ζώων και τα δικαιώματά τους, Βλ. σχετ. Ε. Lengauer, Tom Regan's Philosophy of Animal Rights: Υποκείμενα μιας Ζωής στο Πλαίσιο Συζητήσεων για την Ενδογενή και Εγγενή Αξία. *Πρόβλημα*, 97 (2020), σ. 88.

δικαίωμα μίας αγελάδας να ψηφίζει, αλλά για το δικαίωμα που έχει ένα ζώο να του συμπεριφέρονται με σεβασμό, όπως αρμόζει σε ένα άτομο με εγγενή αξία²⁹.

Το ερώτημα που τίθεται είναι ότι, εάν τα μη ανθρώπινα ζώα δεν μπορούν να συμμετέχουν στην ηθική νομοθέτηση, πώς μπορούν να μας υποχρεώσουν στην απόδοση δικαιωμάτων για αυτά και σε περιορισμούς για εμάς, τους ανθρώπους; Κατά τον Καντ, το γεγονός ότι τα ανθρώπινα όντα ζουν υπό καθεστώτα κανονιστικών ελέγχων, αποτελεί και το διακριτό γνώρισμα μεταξύ των ανθρωπίνων όντων και των άλλων ζώων. Με άλλα λόγια, δεν μπορούμε να αναμένουμε από τα άλλα ζώα να κανονίσουν και να ρυθμίσουν τη συμπεριφορά τους, σύμφωνα με κάποια αξιολόγηση των αρχών τους, πολύ απλά διότι δεν έχουν συνείδηση των αρχών τους. Συνεπώς, δεν έχουν ηθικές υποχρεώσεις³⁰.

Νομικά δικαιώματα όμως δεν σημαίνει μόνο ή αποκλειστικά θέση νομικής ισότητας. Αν κατανοήσουμε τα «δικαιώματα» ως νομική προστασία έναντι της βλάβης, τότε πολλά ζώα έχουν ήδη δικαιώματα και η ιδέα των δικαιωμάτων των ζώων δεν είναι καθόλου αμφιλεγόμενη. Και αν εμείς θεωρήσουμε ότι τα «δικαιώματα» σημαίνουν ηθική αξίωση για μία τέτοια προστασία, υπάρχει γενική συμφωνία ότι τα ζώα έχουν δικαιώματα ορισμένων ειδών. Σχεδόν όλοι συμφωνούν ότι οι άνθρωποι δεν πρέπει να μπορούν να βασανίζουν ζώα ή να επιδίδονται σε πράξεις σκληρότητας. Φυσικά κάποιος μπορεί να προχωρήσουν περισσότερο. Μπορεί να εστιάσουν όχι μόνο, και ίσως όχι κυρίως, σε λήψη νομικών μέτρων για την ανακούφιση του πόνου. Από μια άποψη, τα ζώα έχουν δικαιώματα με την έννοια ότι δεν πρέπει να υπόκεινται σε ανθρώπινη χρήση και έλεγχο. Σημειώστε ότι αυτό δεν είναι μία ωφελμιστική βάση για την πρόληψη και την ανακούφιση του πόνου. Είναι αντίθετα μια πρόταση ότι τα ζώα αξίζουν να έχουν ένα είδος αυτονομίας. Και η πρόταση υπερβαίνει κατά πολύ την άποψη, ότι τα ζώα πρέπει να θεωρούνται ως σκοποί, και όχι αποκλειστικά ως μέσα. Πολλοί άνθρωποι που χρησιμοποιούν χιμπατζήδες σε διασκέδαση ή σε ζωολογικούς κήπους ή που χρησιμοποιούν άλογα για αγώνες, δεν θεωρούν αυτά τα ζώα ως απλά μέσα για τους σκοπούς του ανθρώπου. Μπορεί να συμφωνούν ότι τα ζώα έχουν τόσο εγγενή όσο και εργαλειακή αξία. Όσοι όμως πιστεύουν

²⁹ L. Gruen, «Ζώα». Σε: *Ζώα και Ηθική*, ό.π., σσ. 22-23.

³⁰ C. M. Korsgaard, *Οικεία πλάσματα. Η Καντιανή Ηθική και οι υποχρεώσεις μας προς τα ζώα*. Αθήνα: Κυανανυγή, 2021, σ. 15.

ότι τα ζώα δεν πρέπει να υπόκεινται σε ανθρώπινο έλεγχο, τείνουν να αντιτίθενται σε όλες αυτές τις χρήσεις. Αυτοί θέλουν όλα ή τα περισσότερα ζώα να μπορούν να κάνουν τις δικές τους επιλογές, απαλλαγμένα από τον ανθρώπινο έλεγχο. Αυτός ο ισχυρισμός εγείρει πολλά ερωτήματα και τελικά φαίνεται ακραίος και δεν είναι πειστικός, κυρίως επειδή παραμελεί την πιθανότητα τα ζώα να έχουν κακή ζωή υπό φυσικές συνθήκες και πολύ καλύτερη ζωή υπό έναν βαθμό ανθρώπινου ελέγχου. Και πράγματι, ο κρατικός νόμος (μπορεί να) περιέχει ένα ευρύ φάσμα από προστασίες κατά της σκληρότητας και της παραμέλησης. Θα μπορούσαμε να βασιστούμε στην υπάρχουσα νομοθεσία για να ορίσουμε μια απλή, ελάχιστη θέση υπέρ των δικαιωμάτων των ζώων. Ο νόμος πρέπει να αποτρέπει πράξεις σκληρότητας προς τα ζώα³¹.

Η ιδέα της αυτονομίας ως δικαιοπρακτική ικανότητα δεν είναι πλήρως αξιόπιστη, καθώς ο Καντ υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι είναι αυτόνομα, έλλογα και ηθικά όντα με τη δυνατότητα νομοθέτησης για τον εαυτό τους και για άλλους. Ωστόσο, η αξία των συμφερόντων μας δεν προκύπτει μόνο από την αυτονομία μας, αλλά από την ύπαρξή τους ως πηγές κανονιστικών ισχυρισμών. Η νομοθέτηση δεν αφορά μόνο την προστασία της αυτονομίας, αλλά και την προστασία από το κακό. Για παράδειγμα, οι πολίτες μπορούν να ψηφίσουν νόμους κατά του φόνου για όλους τους ανθρώπους, ενώ το ίδιο μπορεί να ισχύει και για τα ζώα, προκειμένου να προστατευτούν από βασανιστήρια, τραυματισμούς ή σφαγές, όχι μόνο λόγω της προσβολής της ανθρώπινης αυτονομίας αλλά και της ζωικής φύσης γενικότερα³².

Οπότε το ερώτημα εάν τα ζώα έχουν «απαρραβίαστα» και «καθολικά» δικαιώματα είναι ένα ερώτημα ύψιστης σημασίας για την εποχή μας. Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα αναπόφευκτα περνά από το γεγονός ότι αναγνωρίζουμε πως τα ζώα δεν αποτελούν μέσο για τους δικούς μας σκοπούς. Δεν έχουν δημιουργηθεί για να υπηρετούν τους ανθρώπους. Αντίθετα, έχουν τη δική τους υποκειμενική ύπαρξη, κατά συνέπεια δεν μπορούμε να τα περιορίζουμε, να τα βασανίζουμε ή να τα σκοτώνουμε. Ο σεβασμός αυτών των

³¹ Βλ. σχετικά με τη νομοθεσία στις ΗΠΑ, C. R. Sunstein, *The Rights of Animals: A very short primer*. (University of Chicago Public Law & Legal Theory Working Paper No. 30, 2002).

³² C. M. Korsgaard, ό.π., σσ. 31-32.

δικαιωμάτων, σε πιο πρακτικό επίπεδο, αποκλείει ουσιαστικά όλες τις υφιστάμενες πρακτικές των βιομηχανιών που χρησιμοποιούν ζώα για να παράγουν κέρδος. Τα θεμελιώδη απαραβίαστα δικαιώματα των ζώων (όπως και αυτά των ανθρώπων) δεν σημαίνουν ότι είναι απόλυτα και δεν επιδέχονται εξαιρέσεις. Στην περίπτωση των ανθρώπων έχουμε μία μορφής «παραβίαση» στην περίπτωση της αυτοάμυνας. Σε πολλές μορφές διάδρασης ανθρώπων-ζώων κατά το παρελθόν η θανάτωση των τελευταίων μπορεί να ήταν αναπόφευκτη, όταν μιλάμε για την επιβίωση μίας ανθρώπινης ομάδας ή απομονωμένων και σε κίνδυνο ανθρώπινων κοινοτήτων. Στην εποχή μας, όμως, οι περισσότεροι άνθρωποι δεν βρίσκονται σε τέτοιες συνθήκες διαβίωσης. Δεν βρίσκονται πλέον σε συνθήκες που θα δικαιολογούσαν τη φυλάκιση και τη θανάτωση των ζώων για τροφή, εργασία ή ένδυση. Αυτό (από μόνο του) δεν σημαίνει ότι δεν θα πρέπει να σκοτώνουμε ζώα. Έχουμε περιπτώσεις επίθεσης ζώων σε ανθρώπους ή εξάπλωσης μέσω αυτών μολυσματικών ασθενειών. Σε τέτοιες περιπτώσεις «δικαιολογείται» η θανάτωση των ζώων, μολονότι θα μπορούσαμε να λάβουμε εκ των προτέρων προστατευτικά μέτρα (εμβολιασμοί, φραγμοί). Ανάλογα με το που ζει κάποιος,- σε αστικό ή σε αγροτικό περιβάλλον, μακριά από τη φύση ή κοντά σε άγρια φύση και επιθετικά ζώα-, παραμένει το καθήκον της επέκτασης των περιστάσεων της δικαιοσύνης απέναντι στα ζώα. Η ιδέα του απαραβίαστου των δικαιωμάτων τους είναι μία πολύ σύνθετη ιδέα και δεν είναι απόλυτη, δηλαδή χωρίς εξαιρέσεις³³.

Η διεξαγωγή ιατρικών πειραμάτων σε ζώα είναι ένα ακόμη θέμα το οποίο εγείρει ιδιαίτερες συζητήσεις. Πειραματισμοί εμβολιασμών ή χρήση πειραμάτων σε ζώα για τον έλεγχο και την πιστοποίηση της γνησιότητας και της ωφελιμότητας καλλυντικών και φαρμάκων, είναι κάτι που υποστηρίζεται υπό την έννοια της «θυσίας» για το κοινό καλό ή για το συμφέρον της ανθρωπότητας. Από την άλλη πλευρά, η απόκτηση της ιατρικής γνώσης μέσα από τέτοια πειράματα δεν είναι μία γνώση, την οποία δικαιούμαστε. Θα πρέπει μάλιστα να σημειωθεί ότι, εάν σήμερα τέτοια πειράματα θεωρούνται «εξαιρέσεις»

³³ S. Donaldson, W. Kymlicka, *Ζωόπολις. Μία πολιτική θεωρία για τα δικαιώματα των ζώων*. Αθήνα: Πόλις, 2021, σσ. 74-78.

για συγκεκριμένους σκοπούς, στο μέλλον θα είναι αυτονόητα και χωρίς κάποιο κόστος προσαρμογής³⁴.

Τα δικαιώματα των ζώων είναι «καθολικά»; Δηλαδή μπορούν να ισχύουν για όλα τα κράτη, για όλους τους λαούς και για όλες τις πολιτιστικές παραδόσεις το ίδιο; Το κυνήγι της φάλαινας και της φώκιας είναι δεδομένες πρακτικές σε κάποιες πρωτόγονες κοινότητες στη γη. Αυτόχθονες λαοί επιβιώνουν μέσα από τη θήρευση των άγριων ζώων. Όταν η Ισπανία έγινε μέλος της Ε.Ε. διαπραγματεύθηκε την εξαίρεσή της από την ευρωπαϊκή νομοθεσία για την ευημερία των ζώων, με σκοπό να προστατευθεί η ταυρομαχία, στο πλαίσιο της διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Τι μπορεί κανείς να απαντήσει σε τέτοιες ή σε ανάλογες περιπτώσεις; Θα πρέπει οι Εβραίοι ή οι Μουσουλμάνοι να εξαιρούνται από τους νόμους περί σφαγής των ζώων που αποσκοπούν στην ελαχιστοποίηση του πόνου; Θα πρέπει οι πιστοί της Σαντερίας να επιτρέπεται να χρησιμοποιούν ζώα στις τελετουργικές τους θυσίες ως μέρος της θρησκευτικής τους λατρείας; Και τα ερωτήματα μπορούν να συνεχίζονται. Καταρχήν, η θεμελίωση οικουμενικών δικαιωμάτων (τόσο για τους ανθρώπους, όσο και για τα ζώα) δεν είναι κάποιο δυτικό δικαίωμα δημιουργήμα. Οπότε δεν μπορεί κάποιος σε αυτό το θέμα εύκολα να κάνει λόγο για την αναγκαστική επιβολή σε παγκόσμια κλίμακα των δυτικών αξιών. Από την άλλη, σε πολλές κουλτούρες αρχαίων και σύγχρονων πολιτισμών η θανάτωση των ζώων μέσω της θυσίας θεωρούνταν ως μία ηθικά προβληματική και τραγική περίπτωση. Η τελετουργική σφαγή των ζώων ακολουθούσε μία ορισμένη θρησκευτική διαδικασία, η οποία προϋπόθετε καθαρμούς, τελετουργικές πλύσεις και εξομολόγηση των αμαρτιών. Παρατηρεί, λοιπόν, κανείς ότι ακόμα και αυτή η τελετουργική θυσία των ζώων δεν ήταν μία απλή και ηθικά μονόδρομη πράξη. Ο ηθικός αναστοχασμός υπήρχε και υπάρχει και στις παραδοσιακές θρησκευτικές παραδόσεις. Επίσης, και οι αυτόχθονες πληθυσμοί που θηρεύουν τα άγρια ζώα για να επιβιώσουν, είναι πολύ ευαισθητοποιημένοι σήμερα για τις πρακτικές και το μάρκετινγκ της βιομηχανίας γούνας. Θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι είναι άλλο πράγμα η παραβίαση των δικαιωμάτων των ζώων για εμπορικούς

³⁴ S. Donaldson, W. Kymlicka, ό.π., σ. 80.

ή βιομηχανικούς σκοπούς, και είναι άλλο πράγμα η παραδοσιακή πλαισίωση της θυσίας ορισμένων ζώων για θρησκευτικούς σκοπούς³⁵.

Η «**θεωρία των ικανοτήτων**» είναι μία δικαιική φόρμουλα, η οποία θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για να θεμελιώσει μία οικουμενική διακήρυξη των δικαιωμάτων των ζώων. Μακριά από την όποια «πορνογραφία» του πόνου, με το πλήθος των αμέτρητων εικόνων με τα ζώα που εκτρέφονται και σφαγιάζονται σε μαζική βιομηχανική κλίμακα, η συγκεκριμένη θεωρία κάνει λόγο για τρία ηθικά συναισθήματα. Είναι καταρχήν ο **θαυμασμός**, που μας βγάζει από τα στενά όρια του εαυτού μας και μας καθοδηγεί να θέλουμε να ανακαλύψουμε τον ιδιαίτερο κόσμο των ζώων και να αισθανθούμε την πρωταρχική χαρά για την ζωή αυτή καθαυτή. Ακολουθεί η **συμπόνια** ή **συμπάθεια**. Με αυτήν οδηγούμαστε στη συνειδητοποίηση ότι είναι αδικία να παρεμποδίζεται η ζωή ενός πλάσματος, λόγω της βλαπτικής και βίαιης παρέμβασης ενός άλλου πλάσματος. Το κάθε ζώο θα πρέπει να βρίσκεται σε συνθήκες που θα του επιτρέπουν να αναπαράγεται, να λειτουργεί, να μετακινείται και να αντιλαμβάνεται ανεμπόδιστα το περιβάλλον του. Τέλος, ο **θυμός μετάβασης** μας οδηγεί σε μία παραγωγική δράση, βγάζοντας το άτομο από τα περίκλειστα όρια ενός αδιέξοδου συναισθηματισμού. Η κατάσταση της παραβίαση των δικαιωμάτων των ζώων θα πρέπει να διορθωθεί, και είναι προς αυτή την κατεύθυνση που μας οδηγεί το **συναίσθημα του θυμού**³⁶.

Συμπερασματικά, βλέπουμε πως η **νομική κατοχύρωση των δικαιωμάτων των ζώων** είναι κάτι που εκκινεί από τη διαπίστωση ή την πεποίθηση ότι τα ζώα **δεν έχουν εργαλειακή αξία** για τον άνθρωπο, δεν είναι «**δοχεία υποδοχής πόνου ή ευχαρίστησης**», αλλά έχουν **εγγενή αξία**, ως μορφές ζωής. Είναι είδη που διαθέτουν «**υποκειμενικότητα**» και δικαιούνται, ως εκ τούτου, να διαβιούν σε συνθήκες που θα τους επιτρέπουν να αναπτύσσονται ελεύθερα. Στο θέμα της διάδρασης με τους ανθρώπους, τα θέματα των δικαιωμάτων είναι περισσότερο περίπλοκα και σύνθετα. Οι περιορισμένοι οικονομικοί πόροι και οι δυσκολίες της επιβίωσης κάνουν ανθρώπινες κοινωνίες να θυσιάζουν τα ζώα, ενώ και οι θρησκευτικές τελετουργίες περιλαμβάνουν θανατώσεις. Καλούμαστε πάντα να

³⁵ S. Donaldson, W. Kymlicka, ό.π., σ. 86.

³⁶ Π. Τσιαμούρα, «Προς μία οικουμενική διαειδική δικαιοσύνη», *The Book's Journal*, 3.11.2023.

διακρίνουμε, όμως, ανάμεσα στη θανάτωση ή την κακομεταχείριση των ζώων που γίνεται σε συνθήκες παραγωγής και κατανάλωσης, και σε αυτές που μπορεί να συμβαίνουν για λόγους επιβίωσης και θρησκευτικής έκφρασης της ανθρώπινης κοινότητας.

2.3 Η συμπερίληψη της εμπειρίας με τα ζώα στην εκπαιδευτική διαδικασία

Η νομική κατοχύρωση των δικαιωμάτων των ζώων αποτελεί ένα σημαντικό βήμα στην προστασία της ευημερίας τους και την εξασφάλιση των στοιχειωδών συνθηκών διαβίωσής τους. Παρά την πρόοδο που έχει σημειωθεί σε διεθνές και εθνικό επίπεδο, η πραγματική αλλαγή στις κοινωνικές αντιλήψεις και στην καθημερινή συμπεριφορά απέναντι στα ζώα απαιτεί μια πιο ουσιαστική προσέγγιση. Η εκπαίδευση των νέων γενιών για τα δικαιώματα των ζώων, και η ενσωμάτωσή τους στα σχολικά προγράμματα, αποτελεί έναν κρίσιμο παράγοντα για την καλλιέργεια της ενσυναίσθησης και της υπευθυνότητας. Μέσα από την ενημέρωση και την εκπαίδευση, οι μαθητές αποκτούν τα εργαλεία να κατανοήσουν την αξία των ζώων ως συναισθανόμενα όντα και να προάγουν μια κοινωνία που σέβεται τα δικαιώματά τους. Στόχος είναι να δημιουργηθεί μια γενιά που όχι μόνο γνωρίζει τα νομικά πλαίσια προστασίας των ζώων, αλλά και αναγνωρίζει τη σημασία της ηθικής φροντίδας τους, ενισχύοντας την προστασία τους τόσο σε νομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο.

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση σε χώρες όπως οι ΗΠΑ, η Γερμανία, η Αυστραλία και η Ιαπωνία, έδειξε ότι τα ζώα χρησιμοποιούνται επί του παρόντος σιωπηρά, ρητά και οργανικά σε εκπαιδευτικά περιβάλλοντα. Μια σειρά από είδη ζώων έχουν συμπεριληφθεί σε ορισμένα παγκόσμια εκπαιδευτικά περιβάλλοντα. Η συμπερίληψη των ζώων στην εκπαιδευτική διαδικασία έχει αποδειχθεί ότι έχει θετικό αντίκτυπο σε: δεξιότητες γνώσης/ταυτοποίησης, δεξιότητες γραφής, στις στάσεις και στην ενσυναίσθηση προς τα ζώα, σε κοινωνικές δεξιότητες, στη διάθεση και σε επίπεδα «αηδίας/φόβου» για «μη δημοφιλή» είδη ζώων. Έχουν επίσης αναφερθεί θετικά αποτελέσματα για τις αντιληπτές βελτιώσεις σε: δεξιότητες ανάγνωσης και απόλαυσης, κοινωνικές δεξιότητες, και για μαθητές με ειδικές μαθησιακές ανάγκες. Αναμφισβήτητα, σε καμία σχετική επισκόπηση

και έρευνα δεν βρέθηκε κάποιος αρνητικός ή επιζήμιος αντίκτυπος στην εκπαίδευση³⁷.

Επίσης, μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας είναι δυνατόν αν επιτευχθεί η βελτίωση της στάσης του πληθυσμού απέναντι στα ζώα. Αρκετές μελέτες έχουν δείξει ότι μπορεί να επιτευχθεί μία θετική στάση απέναντι στην επίτευξη μίας κατάστασης ευημερίας για τα ζώα, μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας στα σχολεία, όπου θα αναπτυχθούν και θα καλλιεργηθούν η ευγένεια, η υπευθυνότητα και ο σεβασμός προς τα ζώα. Αυτό υποστηρίζεται επίσης από τους **Hawkins & Williams**³⁸, οι οποίοι ανέφεραν ότι η εκπαίδευση για την ευημερία των ζώων επηρεάζει τις μαθησιακές συμπεριφορές και τις στάσεις των παιδιών για την πρόληψη της βαναυσότητας των ζώων, της παραμέλησης και της εγκατάλειψης. Επίσης, άλλες μελέτες επιβεβαίωσαν τη σημασία αυτής της διδασκαλίας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση³⁹. Ως περιπτωσιολογικές μελέτες, στο **Ηνωμένο Βασίλειο**, υπάρχει το εκπαιδευτικό πρόγραμμα για την «**πρόληψη μέσω εκπαίδευσης**», το οποίο επικεντρώνεται στα κατοικίδια, τα άγρια ζώα, τα ζώα φάρμας και γενικά στη διάσωση των ζώων. Αυτό το πρόγραμμα έρχεται να ενθαρρύνει την ενσυναίσθηση και έχει τον μεγαλύτερο αντίκτυπο στην ανθρώπινη μεταχείριση των παιδιών προς τα ζώα⁴⁰. Στη **Σουηδία**, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ) για τα ζώα προωθούν την πρωτοβουλία REDE (Respect, Empathy, Animals, and Ethics), ως μια συλλογή υλικού διδασκαλίας για παιδιά σχολικής ηλικίας και δημοτικού σχολείου για να αναπτύξουν μια μεταχείριση με σεβασμό προς τα ζώα, τους ανθρώπους και τη φύση.

³⁷ E. Hill, *Animals as intervention: How schools are making use of animals as part of their educational provision*, 2020, σσ. 49-50.

³⁸ R. D. Hawkins, J. M. Williams, Assessing Effectiveness of a Nonhuman Animal Welfare Education Program for Primary School Children. *Journal of Applied Animal Welfare Science*, 20 (3)/2017, σσ. 240–256.

³⁹ G. C. Miranda-de la Lama, L. X. Estévez-Moreno, W. S. Sepúlveda, M. C. Estrada-Chavero, A. A. Rayas-Amor, M. Villarroel, M., G. A. María, G. A. Mexican consumers' perceptions and attitudes towards farm animal welfare and willingness to pay for welfare friendly meat products. *Meat Science*, 125/2017, σσ. 106–113.

⁴⁰ R. D. Hawkins, J. M. Williams, *ό.π.*

Παρατηρώντας, αλληλοεπιδρώντας και μαθαίνοντας για τη φροντίδα ενός ζώου, ένα παιδί μπορεί να αποκτήσει πολύτιμες γνώσεις και εμπειρίες, που αποτελούν σημαντικό μέρος της εκπαίδευσής του και εμπλουτίζουν τη μάθησή του. Η ενσυναίσθηση ενθαρρύνεται μέσω της άμεσης επαφής και της ανάπτυξης δεσμών με τα ζώα. Η θετική συσχέτιση μεταξύ ζώου και της ανθρώπινης ενσυναίσθησης έχει ιδιαίτερη σημασία στη σχέση μεταξύ της κακοποίησης ζώων και της διαπροσωπικής βίας. Αποτελεί μία ευρέως διαδεδομένη πρόταση, ιδιαίτερα από οργανώσεις για την προστασία των ζώων, ότι η παιδική βία προς τα ζώα σχετίζεται με τη μεταγενέστερη βία που στρέφεται προς τους ανθρώπους. Αν και η κατευθυντική / αιτιατική φύση αυτής της σχέσης έχει, επίσης, αμφισβητηθεί, καθώς το φαινόμενο της βίας στην παιδική και εφηβική ηλικία είναι πολυπαραγοντικό, η ανάπτυξη της ενσυναίσθησης θεωρείται θεμελιώδης σε αυτό το πρότυπο συμπεριφοράς. Προγράμματα ανθρωπιστικής εκπαίδευσης με στόχο την προώθηση της ανάπτυξης της ενσυναίσθησης και των προ κοινωνικών συμπεριφορών στα παιδιά μπορεί να είναι αποτελεσματικά εάν ενσωματώνουν μη ανθρώπινα ζώα και τις αλληλεπιδράσεις μαζί τους. Η παροχή στα παιδιά πρόσβασης στη φροντίδα για τα ζώα μπορεί να τα βοηθήσει να μάθουν τον κύκλο ζωής και τις σχέσεις, αλλά και να βελτιώσουν την επικοινωνία τους⁴¹. Σύγχρονοι στοχαστές, όπως η **Bone**⁴² πρότεινε την έννοια του «ζώου ως του τέταρτου δασκάλου» στο έργο του Malaguzzi στην πόλη της Reggio Emilia. Η ιδεολογία του Malaguzzi θεωρεί τον γονέα ως πρώτο δάσκαλο του παιδιού, τον παιδαγωγό ως τον δεύτερο, το περιβάλλον ως τον τρίτο, και τελικά τα ζώα ως έχοντα ένα πολύ κρίσιμο ρόλο στην υποστήριξη της μάθησης των παιδιών.

2.4 Πειραματικές και διατροφικές χρήσεις των ζώων

Η εκπαίδευση των μαθητών για τα δικαιώματα των ζώων είναι ένα σημαντικό βήμα προς την ευαισθητοποίηση και την καλλιέργεια σεβασμού απέναντι σε όλα τα ζωντανά

⁴¹ K. L. Thompson, Promotion of empathy and prosocial behaviour in children through humane education. *Australian Psychologist*, 38:3 (2003), σ. 176.

⁴² J. Bone, The Animal as Fourth Educator: A Literature Review of Animals and Young Children in Pedagogical Relationships. *Australasian Journal of Early Childhood*, 38:2 (2013), σσ. 57-64.

όντα. Στο πλαίσιο αυτής της εκπαίδευσης, ενθαρρύνουμε τη σκέψη και την υπεύθυνη στάση απέναντι στην ευημερία των ζώων. Ωστόσο, σε ένα άλλο επίπεδο, η σύγχρονη επιστημονική έρευνα συχνά απαιτεί τη χρήση ζώων σε πειράματα για την κατανόηση βιολογικών διαδικασιών ή την ανάπτυξη νέων θεραπειών. Αυτή η πρακτική εγείρει ηθικά και επιστημονικά ερωτήματα που αξίζουν την προσοχή μας.

Το σύγχρονο φιλοζωικό κίνημα από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα εξελίχθηκε κάτω από το ερώτημα των «**Πέντε Ελευθεριών**» που έχει μια θεμελιώδη αναφορά στο εάν τα ζώα θα πρέπει ή όχι να χρησιμοποιούνται για έρευνα, διδασκαλία ή δοκιμή προϊόντων. Εμφανίστηκαν δύο βασικές ομάδες, που πρόβαλλαν διαφορετικές επιχειρηματολογίες. Η πρώτη ομάδα (**Regan και Singer**) έθεσε ένα εμπόδιο για τους επιστήμονες, με σκοπό την καλή διαβίωση των ζώων λόγω του φιλελεύθερου ατομικισμού, της απλής ηθικής αρχής, και της ελάχιστα εμπειρικής γνώσης, η άλλη ομάδα των **Rollin, Midgley, Lehamn και Thompson**, άνοιξε τις πόρτες στην επικοινωνία. Το γεγονός ότι σε περιορισμένες περιστάσεις τα ζώα μπορεί να παρουσιάσουν δυσφορία, πόνο ή στρες οδήγησε στην επεξεργασία περίπλοκων ηθικών δικαιολογητικών αρχών για την επίλυση αυτών των ζητημάτων⁴³. Τα πειράματα σε ζώα έχουν υποστεί κριτική από τότε που τα ζώα χρησιμοποιήθηκαν για ερευνητικούς σκοπούς. Η κριτική επικεντρώνεται γενικά στο ηθικό ζήτημα αν ο άνθρωπος έχει το δικαίωμα να χρησιμοποιεί ζώα για σκοπούς πειραματικούς ή διατροφικούς, αλλά και για την αξιοπιστία και την αναγκαιότητα των πειραμάτων σε ζώα. Η εμπειρία έχει δείξει ότι δεν μπορεί κανείς να εγγυηθεί την αξιοπιστία. Αποτελέσματα που λαμβάνονται από τα ζώα μπορεί να μην μπορούν να επεκταθούν αβίαστα και άκριτα στον άνθρωπο και, παρά τις σειρές πειραμάτων σε ζώα και τις κλινικές δοκιμές σε ανθρώπους, οι παρενέργειες των φαρμάκων μπορεί να μην αναγνωρίζονται, λόγω της πολύ χαμηλής συχνότητας ή των μη ανιχνεύσιμων επιδράσεων σε ζώα όπως στην περίπτωση των μικροπονοκεφάλων ή των παραισθήσεων.

Οι υποστηρικτές της προστασίας των ζώων συχνά κατηγορούνται ότι επιλέγουν τα πιο

⁴³ M. L. Fischer, P. R. Tamioso, Perception and position of animals used in education and experimentation by students and teachers of different academic fields. *Estudios Biologicos*, 35 (84)/2013, σ. 86.

κραυγαλέα και ακραία πειράματα σε ζώα για να προσελκύσουν τη συμπάθεια του κοινού, στα οποία τα ζώα δηλητηριάζονται, δέχονται ηλεκτροπληξία, μένουν σκόπιμα ανάπηρα και άλλα χειρότερα. Αλλά το λόμπι ιατρικής έρευνας επιδίδεται στις ίδιες πρακτικές, αναδεικνύοντας τη σωτήρια επίδραση των φαρμάκων και των διαδικασιών που ανακουφίζουν τον πόνο, ιδιαίτερα για τα παιδιά και υποβαθμίζοντας όλα τα ζώα και τα χρήματα που σπαταλήθηκαν σε αυτές τις έρευνες.

Γιατί τόσοι πολλοί άνθρωποι νιώθουν ότι αν δεν κάνουμε πειράματα σε ζώα, αφήνουμε τους ανθρώπους να υποφέρουν και να πεθαίνουν από ασθένειες που μπορούν να προληφθούν ή να θεραπευτούν; Πάντως, η υποστήριξη των μελλοντικών πειραματισμών σε ζώα δεν ισοδυναμεί με το να αφήνουμε τα παιδιά να πεθαίνουν, και σίγουρα δεν προκύπτει ότι κάποιος αφήνει τα παιδιά να πεθαίνουν εάν δεν κάνει πειράματα σε ζώα. Τα ζώα που χρησιμοποιούνται για ιατρικά πειράματα και δοκιμές προϊόντων ζουν συχνά επώδυνα, μοναχικά (σε μικρά κλουβιά), από τη γέννηση μέχρι τον θάνατο τους. Άλλα ζώα, όπως αυτά που χρησιμοποιούνται σε τσίρκο ή ροντέο, ζούνε μόνο για να μας διασκεδάζουν, λαμβάνοντας ελάχιστα, αν μη τι άλλο, σε αντάλλαγμα για τη διασκέδαση που παρέχουν. Ακόμα και αυτά τα ζώα που καλωσορίζουμε στις οικογένειές μας, υποφέρουν από τη βιομηχανία κατοικίδιων ζώων που τα παράγει. Αγοράζουμε εκατομμύρια ζώα σαν να ήταν έπιπλα ή ρούχα, διατηρούμε πολλά από αυτά σε ανεπαρκείς συνθήκες και τα εγκαταλείπουμε όταν τα βαρεθούμε. Αλλά οι περισσότεροι από εμάς δεν σταματάμε ποτέ να σκεφτόμαστε αυτά τα ζητήματα, και οι περισσότεροι δεν θα τα θεωρούσαν ποτέ παράδειγμα βίας. Δεν υπάρχει θέμα παρανομίας σε όλα αυτά. Τουλάχιστον, όχι πάντα. Στην πραγματικότητα, ο πόνος και ο θάνατος των ζώων για το κρέας, τα ρούχα και τις βιομηχανίες, ή μέσω του κυνηγιού και του ελέγχου της άγριας ζωής, ή εκείνων που πεθαίνουν κατά την υπερπαραγωγή και η ευθανασία στη βιομηχανία κατοικίδιων ζώων όχι μόνο δεν λαμβάνονται υπόψη ότι αποτελούν μια μορφή βίας, αλλά θεωρείται ως κάτι που είναι κοινωνικά αποδεκτό. Μπορούμε να ονομάσουμε αυτό το είδος της βίας «**θεσμική βία**», που μπορεί να μελετηθεί κοινωνιολογικά σε μεγάλο βαθμό⁴⁴.

⁴⁴ M. DeMello, ό.π., σ. 281.

3. ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Έρευνα για τις στάσεις - απόψεις των μαθητών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Ν. Τρικάλων για τα Ζώα.

Όπως είδαμε η αλληλεπίδραση ανθρώπου-ζώου έχει διαχρονικά απασχολήσει τον άνθρωπο, από τις πρώτες θρησκευτικές πεποιθήσεις και φιλοσοφικές αναζητήσεις έως τις σύγχρονες συζητήσεις γύρω από τα δικαιώματα των ζώων και την ηθική της μεταχείρισής τους. Ενώ οι θρησκείες και οι φιλοσοφικές σχολές του παρελθόντος προσδιόρισαν την ανθρώπινη σχέση με τα ζώα, τα τελευταία χρόνια η προστασία των δικαιωμάτων των ζώων έχει μετατραπεί σε κεντρικό θέμα τόσο σε νομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Η νομική κατοχύρωση των δικαιωμάτων τους και η ηθική διάσταση των πειραμάτων πάνω σε ζώα αποτελούν καίρια ζητήματα στην εποχή μας, που καθορίζουν τις σύγχρονες αντιλήψεις για την αξία και την προστασία των ζώων.

Αυτές οι θεωρητικές και νομικές προσεγγίσεις ενσωματώνουν διαφορετικές αξίες και πεποιθήσεις, οι οποίες αντικατοπτρίζονται στο ευρύ κοινωνικό φάσμα, και ιδιαίτερα στη νέα γενιά. Οι στάσεις και οι αντιλήψεις των εφήβων για τα ζώα είναι ιδιαίτερα σημαντικές, καθώς διαμορφώνουν το μέλλον των ηθικών και νομικών πρακτικών σε σχέση με τα ζώα.

Στην έρευνα που ακολουθεί, θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα μιας **στατιστικής μελέτης** σχετικά με τις **απόψεις των εφήβων απέναντι στα ζώα**, οι οποίες ενδέχεται να προσφέρουν πολύτιμα στοιχεία για τις κοινωνικές εξελίξεις και τις μελλοντικές αλλαγές στη συμπεριφορά και στις πολιτικές προστασίας των ζώων. Η στάση των νέων απέναντι στα ζώα δεν είναι αποτέλεσμα μόνο προσωπικών πεποιθήσεων, αλλά επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες, όπως το φύλο, η περιοχή διαμονής, οι δραστηριότητες και τα χόμπι που σχετίζονται με ζώα, οι διατροφικές συνήθειες, η θρησκεία-κουλτούρα, η εκπαίδευση και η ιδιοκτησία κατοικίδιων. Αυτοί οι παράγοντες θα εξεταστούν διεξοδικά στην παρούσα μελέτη, προκειμένου να κατανοήσουμε καλύτερα τις διάφορες επιρροές και τον ρόλο τους στη διαμόρφωση της στάσης των εφήβων απέναντι στα ζώα

Κύριος στόχος της εργασίας μας ήταν να ερευνήσουμε τις στάσεις-απόψεις των μαθητών του Ν. Τρικάλων απέναντι στα ζώα. Συγκεκριμένα 1331 μαθητές, ηλικίας 12-18 ετών, από εννέα σχολεία της πόλης (το 2^ο Γυμνάσιο Τρικάλων, το 5^ο Γυμνάσιο Τρικάλων, το 9^ο Γυμνάσιο Τρικάλων, το Γυμνάσιο Βαλτινού, το 2^ο ΓΕΛ Τρικάλων, το 5^ο ΓΕΛ Τρικάλων, το 7^ο ΓΕΛ Τρικάλων, το 2^ο Πρότυπο ΕΠΑΛ Τρικάλων και το ΓΕΛ Βαλτινού) συμπλήρωσαν ανώνυμα ένα δισέλιδο ερωτηματολόγιο με είκοσι ερωτήσεις. Μέσα από την έρευνα αυτή ελήφθησαν ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα τα οποία εξετάστηκαν υπό το πρίσμα άλλων σημαντικών πτυχών της ζωής των εφήβων. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι τα ζώα παίζουν σημαντικό ρόλο στην ζωή των εφήβων, κάτι που ίσως πολλοί ενήλικοι να υποτιμούν. Αν και η προσέγγιση της έρευνας είναι περιγραφική, τα ευρήματά μας μπορούν να παρέχουν υποθέσεις που μπορούν να ελεγχθούν σε μελλοντική έρευνα.

3.1 Συλλογή Δεδομένων

Για την πραγματοποίηση της συγκεκριμένης έρευνας σχεδιάστηκε ένα ερωτηματολόγιο είκοσι ερωτήσεων με στόχο να διερευνήσουμε τις στάσεις-απόψεις των μαθητών, ηλικίας 12-18 ετών απέναντι στα ζώα. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στο Ν. Τρικάλων στο διάστημα 1/10/2024 έως 30/11/2024. Συγκεκριμένα ο αριθμός των μαθητών που συμμετείχαν ήταν: 206 από το 2^ο Γυμνάσιο, 134 από το 5^ο Γυμνάσιο, 155 από το 9^ο Γυμνάσιο, 74 από το Γυμνάσιο Βαλτινού, 149 από το 2^ο ΓΕΛ, 140 από το 5^ο ΓΕΛ, 156 από το 7^ο ΓΕΛ, 239 από το 2^ο Πρότυπο ΕΠΑΛ και 78 από το ΓΕΛ Βαλτινού.

Το ερωτηματολόγιο περιλάμβανε 19 ερωτήσεις κλειστού τύπου και μία ερώτηση ανοικτού τύπου που αφορούσε το είδος του κατοικίδιου που ενδεχομένως είχε ο κάθε μαθητής. Συνολικά έλαβαν μέρος 1331 μαθητές.

3.2 Το Ερωτηματολόγιο

Το ερωτηματολόγιο (Παράρτημα Ι) αποτελείται από δυο μέρη:

- α) Δημογραφικά στοιχεία, όπως φύλο, κατοικία, οικογένεια.
- β) Τις στάσεις – αντιλήψεις των μαθητών απέναντι στα ζώα.

Ειδικότερα στο δεύτερο μέρος οι είκοσι ερωτήσεις είναι χωρισμένες σε επτά κατηγορίες: είδος κατοικίδιου αν έχουν, δικαιώματα των ζώων, χρήση ζώων σε

ζωολογικούς κήπους, χρήση ζώων σε επιστημονικά πειράματα, κακοποίηση, διατροφικές συνήθειες και εκπαίδευση.

3.3 Δημογραφικά στοιχεία

Στο πρώτο μέρος περιλαμβάνονται τα κοινωνικό – δημογραφικά στοιχεία που φαίνονται στον παρακάτω πίνακα. Τις Μονογονεϊκές οικογένειες τις εξετάσαμε ενιαία (χωρίς την αναφορά του τόπου κατοικίας τους) λόγω του μικρού αριθμού.

Πίνακας 3.3.1. Δημογραφικά στοιχεία πληθυσμού

Κατοικία Φύλλο	Χωριό	Πόλη	Μονογονεϊκή	Σύνολο
Αγόρι	216	366	39	621
Κορίτσι	236	404	70	710
Σύνολο	452	770	109	1331

3.4 Στατιστική Ανάλυση

Στην εργασία αυτή, καθώς οι τιμές των Μεταβλητών είναι **Ποιοτικές**, τα αποτελέσματα παρουσιάζονται μέσα από την πινακοποίηση των δεδομένων, με παράσταση δεδομένων και γραφημάτων καθώς και τον υπολογισμό περιγραφικών μέτρων, στοιχεία που αποτελούν αντικείμενα της **Περιγραφικής Στατιστικής**.

Για την πραγματοποίηση αυτής της έρευνας, αρχικά έγινε σχεδιασμός για την διαδικασία της **Συλλογής Δεδομένων**. Βασικός μας στόχος ήταν, το δείγμα από την μια πλευρά να είναι **αντιπροσωπευτικό** και από την άλλη να έχουμε ένα **αρκετά μεγάλο δείγμα** (σε σχέση με το πλήθος των μαθητών του Νομού). Έτσι επιλέχθηκαν κατάλληλα σχολεία της πόλης των Τρικάλων (από διαφορετικές περιοχές) αλλά και κάποια σχολεία εκτός της πόλης, με στόχο να καλύπτονται όλες οι διαφορετικές κοινωνικές ομάδες. Στην συνέχεια έγινε η διαλογή με βάση το φύλλο (Αγόρια – Κορίτσια), τον τόπο διαμονής (Χωριό – Πόλη) και τον τύπο οικογένειας (Πυρηνική – Διευρυμένη – Μονογονεϊκή) και τα αποτελέσματα οργανώθηκαν σε πίνακες συχνότητων και σχετικών συχνότητων. Οι σχετικές συχνότητες εκφράζουν την συχνότητα κάθε κατηγορίας ως ποσοστό επί του συνόλου. Τέλος τα δεδομένα των πινάκων παρουσιάζονται με την μορφή γραφημάτων

(Ραβδόγραμμα, κυκλικό διάγραμμα), έτσι ώστε να μας παρέχουν τις πληροφορίες με τρόπο άμεσο, σαφή και εποπτικό.

3.5 Στάσεις – απόψεις των μαθητών απέναντι στα ζώα

Το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου αφορά τις αντιλήψεις και την αλληλεπίδραση των μαθητών με τα ζώα. Οι ερωτήσεις και τα αποτελέσματα αυτών παρουσιάζονται μέσα από πίνακες συχνοτήτων (Παράρτημα II) και γραφήματα σχετικών συχνοτήτων.

3.5.1 Κατοικίδια και συναισθηματικοί δεσμοί: Οι απόψεις των μαθητών για τα ζώα.

Η έρευνα έδειξε ότι το (80%) των μαθητών έχει κατοικίδιο, κάτι που αποτελεί σημαντική ένδειξη της στενής σχέσης που έχουν τα παιδιά με τα ζώα και της επίδρασης που ασκούν αυτά στην καθημερινότητά τους. Το υψηλό αυτό ποσοστό υπογραμμίζει την ανάγκη για επαφή με τα ζώα, ως μέσο ανάπτυξης, συναισθηματικής ισορροπίας, υπευθυνότητας και κοινωνικών δεξιοτήτων. Είναι προφανές ότι μέσα από αυτήν την σχέση τα παιδιά αποκτούν πολύτιμα εφόδια για την ζωή, όπως ενσυναίσθηση, φροντίδα για τον άλλον και ικανότητα συνεργασίας.

Πίνακας 3.4.1. Κατανομή Συχνοτήτων
Ύπαρξης Κατοικίδιου

Έχετε (είχατε) και φροντίζεται (εσείς ή οι γονείς σας) κάποιο κατοικίδιο ζώο;		
Ναι	1071	80%
Όχι	260	20%
ΣΥΝΟΛΟ	1331	100%

Κυκλικό Διάγραμμα Σχ. Συχνοτήτων 3.4.1.
Ύπαρξης κατοικίδιου

Από τους μαθητές που κατέχουν κατοικίδιο **το (60%) δηλώνει ότι έχει σκυλί στο σπίτι του, εκτός των άλλων κατοικίδιων που μπορεί να κατέχει.** Ακολουθεί στην δεύτερη θέση η γάτα με ποσοστό (37%) ενώ στην τρίτη θέση έρχονται τα πουλιά (παπαγάλος, καναρίνι κλπ) και ακολουθεί το ψάρι. Τέλος στους πίνακες όπου αναγράφεται «Άλλο ζώο» περιλαμβάνονται απαντήσεις όπως άλογο, χελώνα κλπ.

Το γεγονός ότι το **σκυλί** αποτελεί το πιο διαδεδομένο κατοικίδιο με ποσοστό (42%) δεν προκαλεί έκπληξη. Αν μάλιστα συνυπολογίσουμε και αυτούς που κατέχουν σκυλί και γάτα, τότε το ποσοστό αυτών που έχουν κατοικίδιο τουλάχιστον ένα σκυλί φτάνει στο (60%). Ο σκύλος όπως αποδεικνύεται αποτελεί έναν αληθινό φίλο που συντροφεύει τους ανθρώπους και τους στηρίζει στις δύσκολες στιγμές.

Η γάτα κατέχει μια ξεχωριστή θέση στις προτιμήσεις των μαθητών, αποτελώντας το δεύτερο πιο αγαπημένο κατοικίδιο μετά τον σκύλο. **Το ποσοστό αυτών που δήλωσαν ότι έχουν ως κατοικίδιο και γάτα, είναι (37%).** Το υψηλό αυτό ποσοστό φανερώνει την ιδιαίτερη γοητεία που πηγάζει από το συγκεκριμένο ζώο και αποτελεί ιδανικό σύντροφο για πολλές οικογένειες.

Τα πουλιά, με ποσοστό (16%), αποτελούν μια ιδιαίτερη κατηγορία κατοικίδιων που παρόλο που δεν είναι τόσο συνηθισμένα όσο τα σκυλιά και οι γάτες φαίνεται να κατέχουν μια ξεχωριστή θέση στις καρδιές πολλών οικογενειών. Η ποικιλομορφία των ειδών, τα χρώματα και τα κελαηδήματα τους τα καθιστούν μοναδικούς συντρόφους που προσφέρουν χαρά και μια ξεχωριστή σχέση με τους ιδιοκτήτες.

Ακολουθούν **τα ψάρια με ποσοστό (14%),** που παρόλο που ζουν μέσα στο νερό και δεν αλληλοεπιδρούν άμεσα με τους ανθρώπους φαίνεται να έχουν έναν ισχυρό δεσμό με αυτούς.

Στην συνέχεια έχουμε **τα κουνέλια και τα ποντίκια με ποσοστά (4%) και (2%) αντίστοιχα.** Τα κουνέλια είναι ζώα κοινωνικά και στοργικά και αναπτύσσουν έναν ιδιαίτερο δεσμό με τους ιδιοκτήτες. Από την άλλη η φροντίδα ενός ποντικιού είναι σχετικά εύκολη, γεγονός που το καθιστά ιδανικό κατοικίδιο για κάποιες οικογένειες.

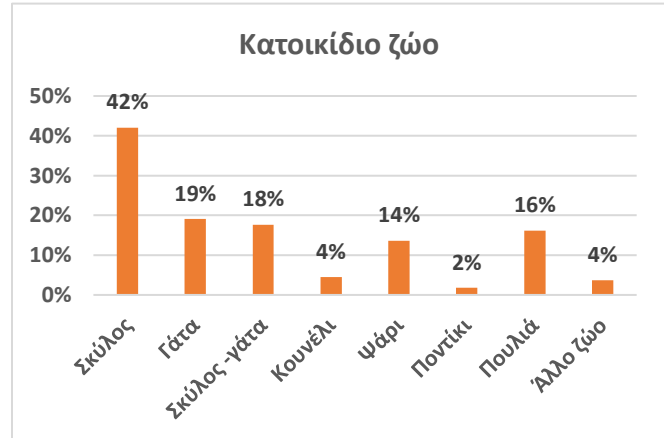
Τέλος **ένα (4%)** μας δήλωσε ότι κατέχει κάποιο άλλο ζώο, **όπως η χελώνα, το άλογο, πάπιες, κότες κ.α.**

Τα αναλυτικά αποτελέσματα φαίνονται στον πίνακα και το διάγραμμα που ακολουθούν.

Πίνακας 3.4.2

Είδος κατοικίδιου		
Είδος	Συχνότητα	Ποσοστό
Σκύλος	450	42%
Γάτα	204	19%
Σκύλος και γάτα	189	18%
Κουνέλι	48	4%
Ψάρι	146	14%
Ποντίκι	19	2%
Πουλιά	173	16%
Άλλο ζώο	39	4%

Ραβδόγραμμα 3.4.2. Είδος Κατοικίδιου

- Στην ερώτηση «**πώς αισθάνεστε για τα ζώα γενικά**» προκύπτουν ενδιαφέροντα συμπεράσματα σχετικά με τα συναισθήματα των παιδιών προς τα ζώα, ανάλογα με το φύλο, τη διαμονή και τις οικογενειακές συνθήκες.

Τα **αγόρια** δείχνουν γενικά θετική στάση απέναντι στα ζώα, με το (58%) των αγοριών του χωριού, το (57%) των αγοριών της πόλης και το (62%) των αγοριών από μονογονεϊκές οικογένειες να δηλώνουν ότι τα **αγαπούν και τα φροντίζουν**. Το ποσοστό αυτό είναι **ελαφρώς υψηλότερο στις μονογονεϊκές οικογένειες**, κάτι που μπορεί να σχετίζεται με τη συναισθηματική σύνδεση που αναπτύσσουν τα παιδιά με τα ζώα ως μέλη της οικογένειας.

Ραβδόγραμμα 3.4.3. Αγόρια

Στην κατηγορία "**Τα συμπαθώ αλλά δεν ασχολούμαι πολύ**", τα ποσοστά κυμαίνονται από (35%) στο χωριό, (39%) στην πόλη και (36%) στις μονογονεϊκές οικογένειες, δείχνοντας μια πιο ουδέτερη στάση, η οποία είναι ελαφρώς πιο συχνή στα αγόρια της

πόλης. Πολύ λίγα αγόρια δήλωσαν **αδιαφορία προς τα ζώα** (5% στο χωριό και 3% στην πόλη και στις μονογονεϊκές οικογένειες), ενώ τα ποσοστά για την κατηγορία "**Δεν τα συμπαθώ**" ήταν εξαιρετικά χαμηλά (2% στο χωριό, 1% στην πόλη και 0% στις μονογονεϊκές οικογένειες).

Από την άλλη πλευρά, **τα κορίτσια** δείχνουν σαφώς **πιο έντονα συναισθήματα για τα ζώα**. Το (76%) των κοριτσιών του χωριού, το (73%) των κοριτσιών της πόλης και το (77%) των κοριτσιών από μονογονεϊκές οικογένειες απάντησαν ότι **τα αγαπούν και τα φροντίζουν**, με το υψηλότερο ποσοστό να εμφανίζεται στις **μονογονεϊκές οικογένειες**. Η **δεύτερη** πιο δημοφιλής απάντηση, "**Τα συμπαθώ αλλά δεν ασχολούμαι πολύ**", συγκέντρωσε το (21%) στο χωριό, το (24%) στην πόλη και το (20%) στις μονογονεϊκές οικογένειες, με τα κορίτσια της πόλης να εμφανίζουν την πιο αποστασιοποιημένη στάση. Η **αδιαφορία** είναι σπάνια στα κορίτσια, με ποσοστά (2%) στο χωριό και (3%) στην πόλη και στις μονογονεϊκές οικογένειες. Τέλος, το ποσοστό των κοριτσιών που **δεν συμπαθούν τα ζώα** ήταν σχεδόν μηδενικό (1% στο χωριό και 0% στην πόλη και στις μονογονεϊκές οικογένειες).

Ραβδόγραμμα 3.4.4. Κορίτσια

Συγκριτικά, τα **κορίτσια** εμφανίζουν μεγαλύτερη συναισθηματική σύνδεση με τα ζώα σε σχέση με τα **αγόρια**, με σημαντικά υψηλότερα ποσοστά στην κατηγορία "**Τα αγαπώ και τα φροντίζω**". Η **διαμονή** επίσης παίζει ρόλο, με τα παιδιά του **χωριού** να φαίνεται ότι έχουν πιο έντονη επαφή με τα ζώα σε σχέση με τα παιδιά της **πόλης**, γεγονός που ίσως σχετίζεται με τις συνθήκες ζωής στην ύπαιθρο. Τα **παιδιά από μονογονεϊκές οικογένειες** **παρουσιάζουν τα υψηλότερα ποσοστά αγάπης και φροντίδας προς τα ζώα**, γεγονός

που πιθανώς υποδηλώνει την ιδιαίτερη θέση που κατέχουν τα ζώα ως πηγή συντροφικότητας και συναισθηματικής στήριξης.

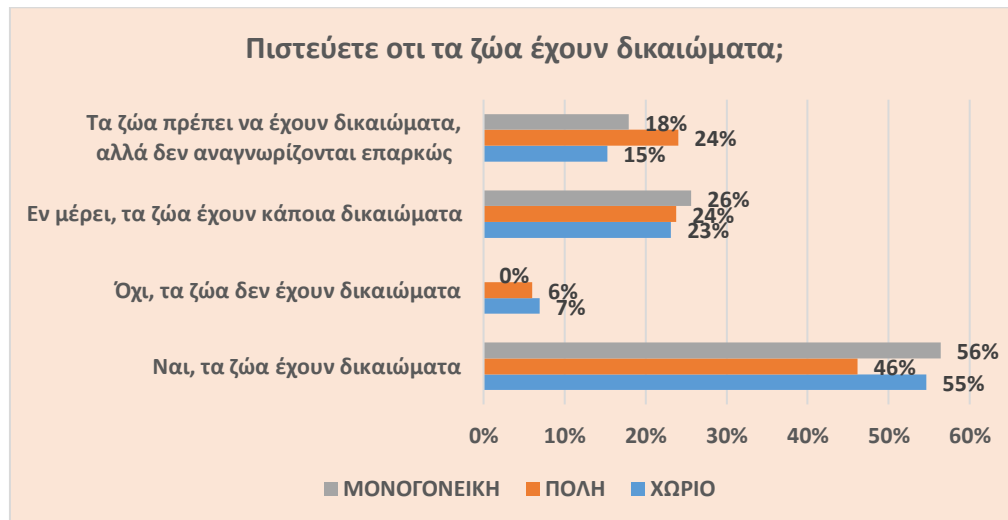
Συνολικά, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι τα παιδιά, ανεξαρτήτως φύλου, διαμονής ή οικογενειακών συνθηκών, διατηρούν σε μεγάλο βαθμό θετική στάση απέναντι στα ζώα, με την αρνητική ή αδιάφορη στάση να αποτελεί μικρή μειοψηφία.

3.5.2 Οι απόψεις των μαθητών σχετικά με τα δικαιώματα των ζώων, την συναισθηματική τους φύση και την συμμετοχή σε δράσεις υποστήριξής τους.

Τα αποτελέσματα της έρευνας που αφορά τη στάση των νέων απέναντι στα δικαιώματα των ζώων αποκαλύπτουν ενδιαφέροντα στοιχεία για τη σχέση φύλου, κοινωνικού περιβάλλοντος και οικογενειακής δομής.

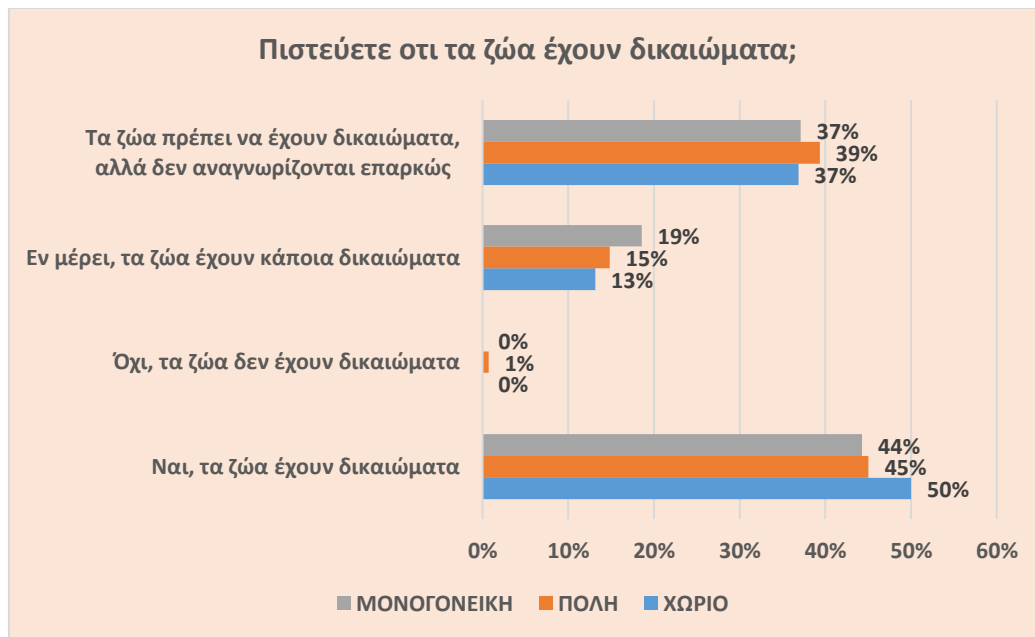
Στην ανάλυση των απαντήσεων των αγοριών, παρατηρούμε ότι το ποσοστό των αγοριών που πιστεύουν πως τα ζώα έχουν δικαιώματα είναι υψηλό και κυμαίνεται από (46% έως 56%), με τα αγόρια από το χωριό και τις μονογονεϊκές οικογένειες να παρουσιάζουν την υψηλότερη αναλογία. Αντίθετα, η απόρριψη της ιδέας ότι τα ζώα έχουν δικαιώματα είναι σχεδόν ανύπαρκτη, με το ποσοστό των αρνητικών απαντήσεων να είναι μόλις (7%) από το χωριό και (0%) από τα μονογονεϊκά αγόρια. Από την άλλη, η άποψη ότι τα ζώα έχουν κάποια δικαιώματα καταγράφει ποσοστά (23%) έως (26%), ενώ το ποσοστό εκείνων που θεωρούν ότι τα ζώα πρέπει να έχουν δικαιώματα αλλά δεν αναγνωρίζονται επαρκώς (15% έως 24%).

Ραβδόγραμμα 3.4.5. Αγόρια

Αναφορικά με τα **κορίτσια**, τα ποσοστά για την **αναγνώριση των δικαιωμάτων των ζώων** είναι επίσης υψηλά, με το (44% έως 50%) να συμφωνούν ότι τα ζώα πρέπει να έχουν δικαιώματα. **Η απόρριψη της ύπαρξης δικαιωμάτων** είναι ελάχιστη, με μόλις (1%) από την πόλη να πιστεύει το αντίθετο, ενώ σε πολλές περιπτώσεις, το ποσοστό των κοριτσιών που πιστεύουν ότι τα ζώα **πρέπει να έχουν δικαιώματα αλλά δεν αναγνωρίζονται επαρκώς** κυμαίνεται από (37% έως 39%). Το ποσοστό των κοριτσιών που θεωρούν ότι **τα ζώα έχουν εν μέρει δικαιώματα** είναι επίσης χαμηλότερο, από (13% έως 19%), με τα μονογονεϊκά κορίτσια να καταγράφουν το υψηλότερο ποσοστό.

Ραβδόγραμμα 3.4.6. Κορίτσια

Η σύγκριση των αποτελεσμάτων μεταξύ των **αγοριών** και των **κοριτσιών** δεν αποκαλύπτει σημαντικές διαφοροποιήσεις, με τα κορίτσια να είναι ελαφρώς πιο υποστηρικτικά απέναντι στα δικαιώματα των ζώων, καθώς δεν υπάρχουν σχεδόν καθόλου αρνητικές απαντήσεις. Επιπλέον, οι απαντήσεις των νέων από το **χωριό** και την **πόλη** δείχνουν παρόμοια στάση απέναντι στα δικαιώματα των ζώων, με το ποσοστό των υποστηρικτών να είναι σχετικά υψηλό. Στις **μονογονεϊκές οικογένειες**, τα ποσοστά των απαντήσεων είναι παρόμοια με τις άλλες ομάδες, με ελαφρώς υψηλότερη την υποστήριξη

των αγοριών, χωρίς ωστόσο να υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις στις απόψεις για τα δικαιώματα των ζώων.

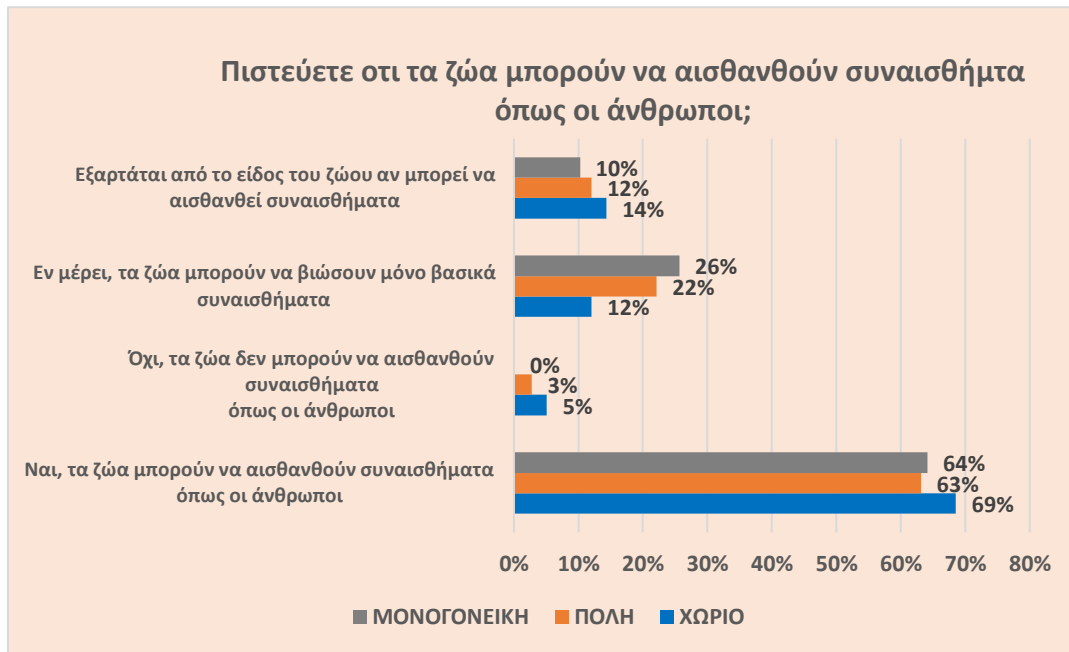
Από τα παραπάνω προκύπτει ότι **οι νέοι, ανεξαρτήτως φύλου, κοινωνικού περιβάλλοντος ή οικογενειακής δομής, εμφανίζουν γενική υποστήριξη προς την ιδέα ότι τα ζώα έχουν δικαιώματα ή ότι αυτά πρέπει να αναγνωρίζονται καλύτερα.** Η στάση αυτή είναι ιδιαίτερα έντονη στην περίπτωση των κοριτσιών, ενώ οι διαφορές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών παραμένουν μικρές. Αν και υπάρχουν μικρές διαφοροποιήσεις μεταξύ των ομάδων του χωριού, της πόλης και των μονογονεϊκών οικογενειών, **οι γενικές τάσεις δείχνουν ότι η προστασία των ζώων και η αναγνώριση των δικαιωμάτων τους είναι μια αξία που υποστηρίζεται ευρέως από τη νεολαία, ανεξαρτήτως κοινωνικού ή οικογενειακού πλαισίου.**

- Η ερώτηση σχετικά με το **αν τα ζώα μπορούν να αισθανθούν αισθήματα όπως οι άνθρωποι** φέρνει στο φως ενδιαφέρουσες απόψεις ανάλογα με την ηλικία, το φύλο, τη γεωγραφική τοποθεσία και την οικογενειακή κατάσταση των ερωτηθέντων. Αναλύοντας τις απαντήσεις, προκύπτουν αξιοσημείωτες παρατηρήσεις και τάσεις.

Ξεκινώντας με τα **αγόρια**, η πλειοψηφία τους συμφωνεί ότι τα ζώα **μπορούν να αισθανθούν συναισθήματα όπως οι άνθρωποι**, με το (69%) των αγοριών του χωριού, το (63%) των αγοριών της πόλης και το (64%) των μονογονεϊκών αγοριών να υιοθετούν αυτή την άποψη. Τα **αγόρια του χωριού** φαίνεται να δείχνουν **μεγαλύτερη αποδοχή**, κάτι που ίσως συνδέεται με τη στενότερη επαφή τους με τα ζώα στην καθημερινότητά τους. Αντίθετα, η αντίληψη ότι τα ζώα **δεν μπορούν να αισθανθούν συναισθήματα όπως οι άνθρωποι** υποστηρίχθηκε μόνο από ένα μικρό ποσοστό (5% στο χωριό, 3% στην πόλη και 0% στις μονογονεϊκές οικογένειες), δείχνοντας χαμηλή αποδοχή αυτής της άποψης.

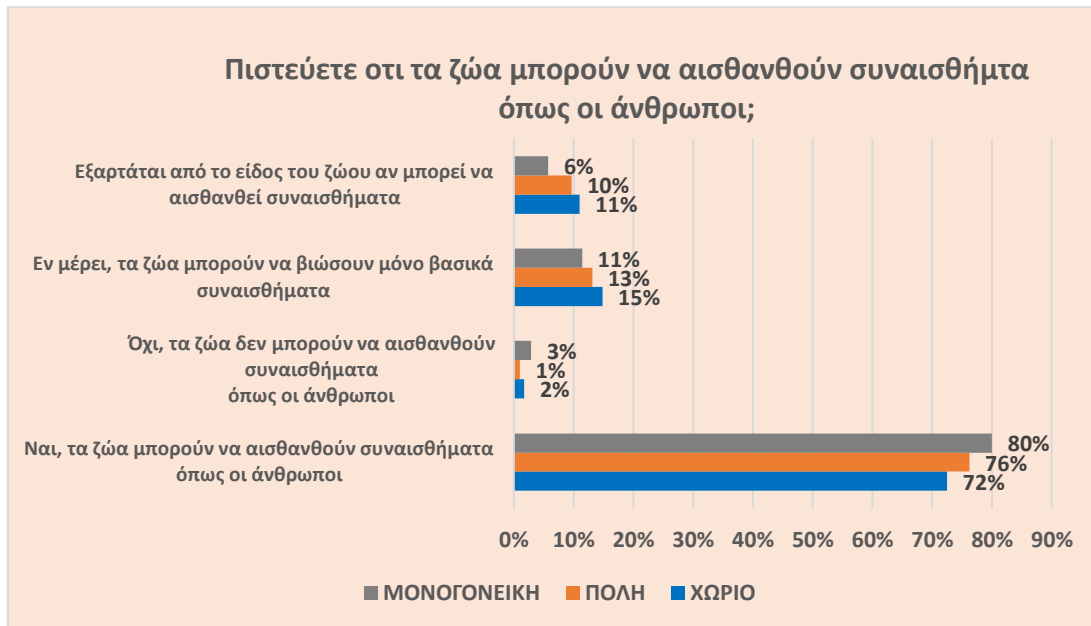
Η δήλωση ότι τα ζώα μπορούν να βιώσουν μόνο **βασικά συναισθήματα** συγκέντρωσε μεγαλύτερα ποσοστά στα αγόρια της πόλης (22%) και στις μονογονεϊκές οικογένειες (26%), σε σύγκριση με το (12%) των αγοριών του χωριού. Τέλος, η άποψη **ότι η ικανότητα να αισθανθούν συναισθήματα εξαρτάται από το είδος του ζώου** υποστηρίχθηκε περισσότερο από τα αγόρια του χωριού (14%), ενώ τα ποσοστά μειώθηκαν στις άλλες κατηγορίες (12% στην πόλη και 10% στις μονογονεϊκές οικογένειες).

Ραβδόγραμμα 3.4.7. Αγόρια

Στα **κορίτσια**, η πλειοψηφία φαίνεται να αποδέχεται την ιδέα ότι τα **ζώα μπορούν να αισθανθούν συναισθήματα όπως οι άνθρωποι**, με τα ποσοστά να είναι ακόμη υψηλότερα από αυτά των αγοριών. Συγκεκριμένα, συμφώνησε το (72%) των κοριτσιών του χωριού, το (76%) των κοριτσιών της πόλης και το (80%) των κοριτσιών από μονογονεϊκές οικογένειες. Η άποψη ότι τα ζώα **δεν μπορούν να αισθανθούν συναισθήματα** υποστηρίχθηκε από πολύ μικρά ποσοστά (2% στο χωριό, 1% στην πόλη, 3% στις μονογονεϊκές οικογένειες), αποδεικνύοντας τη χαμηλή της αποδοχή. Η δήλωση ότι **τα ζώα μπορούν να βιώσουν μόνο βασικά συναισθήματα** συγκέντρωσε το (15%) των κοριτσιών του χωριού, το (13%) των κοριτσιών της πόλης και το (11%) στις μονογονεϊκές οικογένειες, με μια σαφή τάση μείωσης των ποσοστών στις μονογονεϊκές οικογένειες. Τέλος, η άποψη ότι **η ικανότητα των ζώων να αισθανθούν συναισθήματα εξαρτάται από το είδος** υποστηρίχθηκε από το (11%) των κοριτσιών του χωριού, το (10%) της πόλης και το (6%) στις μονογονεϊκές οικογένειες.

Ραβδόγραμμα 3.4.8. Κορίτσια

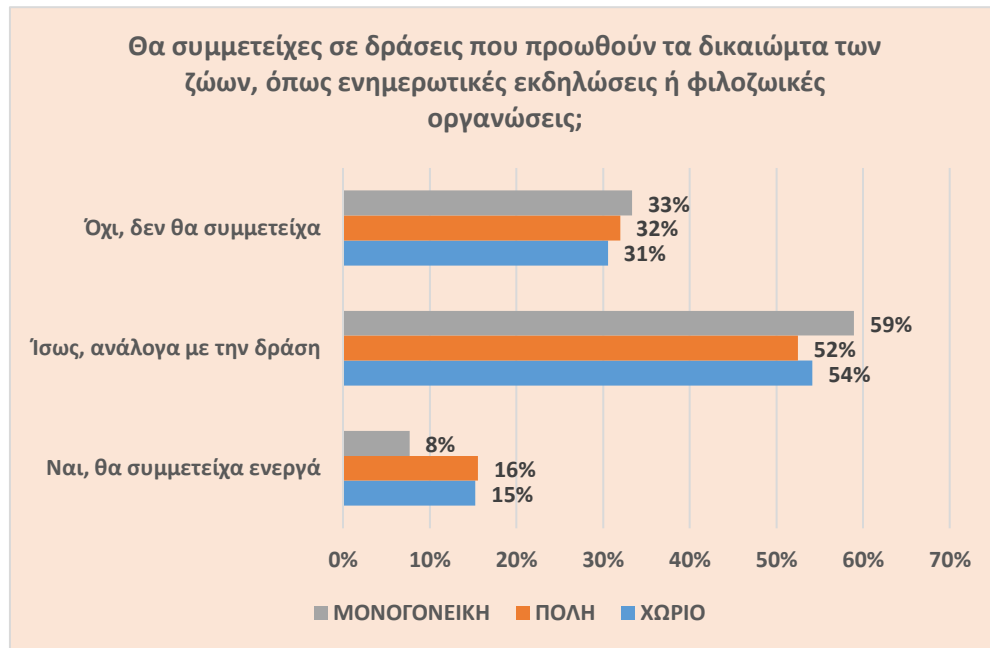

Συγκρίνοντας **αγόρια και κορίτσια**, παρατηρείται ότι **τα κορίτσια δείχνουν μεγαλύτερη συναισθηματική ευαισθησία**, καθώς τα ποσοστά τους είναι σταθερά υψηλότερα στην αποδοχή της ιδέας ότι τα ζώα μπορούν να αισθανθούν συναισθήματα όπως οι άνθρωποι. Τα **αγόρια**, από την άλλη πλευρά, είναι πιο διαιρεμένα, με μεγαλύτερα ποσοστά να επιλέγουν πιο περιοριστικές απόψεις, όπως ότι τα ζώα βιώνουν μόνο βασικά συναισθήματα ή ότι η ικανότητα αυτή εξαρτάται από το είδος. Τέλος, **η διαμονή** (χωριό ή πόλη) και η **οικογενειακή κατάσταση** φαίνεται να επηρεάζουν τις απαντήσεις. Τα παιδιά του χωριού δείχνουν μεγαλύτερη σύνδεση με τα ζώα, ενώ τα παιδιά από μονογονεϊκές οικογένειες φαίνονται πιο συναισθηματικά ευαίσθητα και απορρίπτουν σε μεγαλύτερο βαθμό περιοριστικές απόψεις.

- Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την ερώτηση **σχετικά με τη συμμετοχή μαθητών σε δράσεις που προωθούν τα δικαιώματα των ζώων** αναδεικνύουν ενδιαφέρουσες διαφοροποιήσεις μεταξύ των φύλων, του τόπου κατοικίας και του οικογενειακού περιβάλλοντος.

Αρχικά, τα **αγόρια** παρουσιάζουν γενικά χαμηλά ποσοστά ενεργής συμμετοχής, με το (15%-16%) των αγοριών του χωριού και της πόλης και μόλις το (8%) των μονογονεϊκών αγοριών να δηλώνουν ότι συμμετείχαν ενεργά.

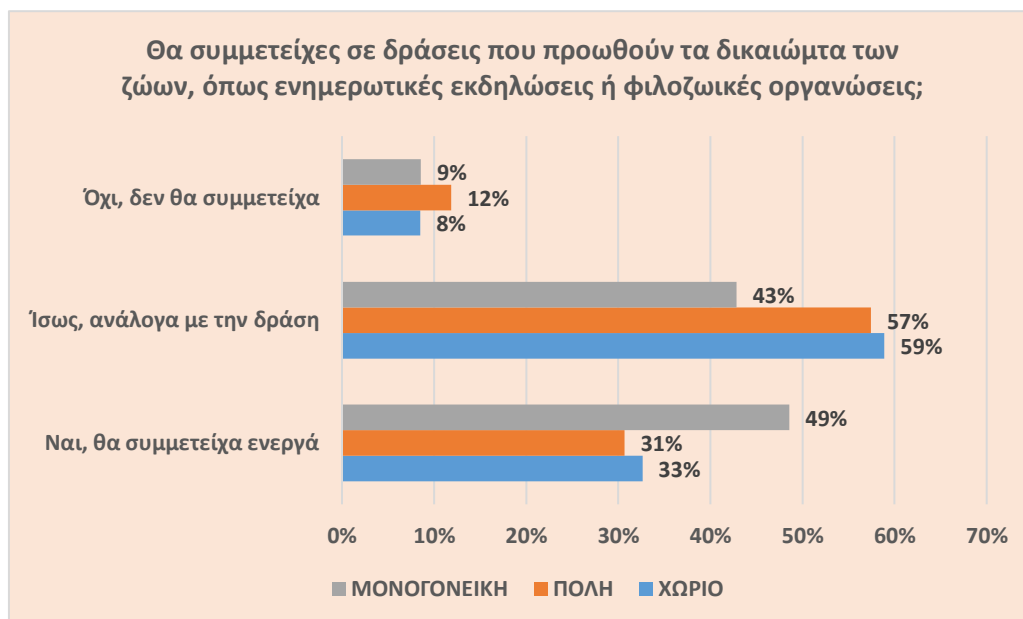
Ραβδόγραμμα 3.4.9. Αγόρια

Η πλειονότητα, ωστόσο, δηλώνει ότι **ίσως συμμετείχε, ανάλογα με τη δράση**, με ποσοστά που κυμαίνονται από (52% έως 59%), γεγονός που υποδηλώνει θετική διάθεση αλλά και εξάρτηση από το είδος της δράσης. Το ποσοστό **άρνησης συμμετοχής** είναι επίσης σημαντικό (31%-33%), με μικρές διαφοροποιήσεις μεταξύ των ομάδων, δείχνοντας ότι η απροθυμία συμμετοχής δεν επηρεάζεται ουσιαστικά από τον τύπο της οικογένειας ή τον τόπο κατοικίας.

Αντίθετα, τα **κορίτσια** εμφανίζουν σαφώς μεγαλύτερη ενεργή συμμετοχή, ιδιαίτερα τα μονογονεϊκά κορίτσια, με ποσοστό (49%), ενώ τα κορίτσια του χωριού και της πόλης καταγράφουν επίσης υψηλότερα ποσοστά (33% και 31% αντίστοιχα) από τα αγόρια. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η απάντηση «**Ίσως, ανάλογα με τη δράση**», η οποία συγκεντρώνει την πλειοψηφία των κοριτσιών (43%-59%), αν και τα μονογονεϊκά κορίτσια φαίνεται να έχουν μικρότερη προθυμία από τα αντίστοιχα του χωριού και της πόλης. Το **ποσοστό άρνησης συμμετοχής** είναι ιδιαίτερα χαμηλό για τα κορίτσια (8%-12%), κάτι που ενισχύει την εντύπωση ότι είναι περισσότερο θετικά διακείμενα σε τέτοιες δράσεις.

Ραβδόγραμμα 3.4.10. Κορίτσια

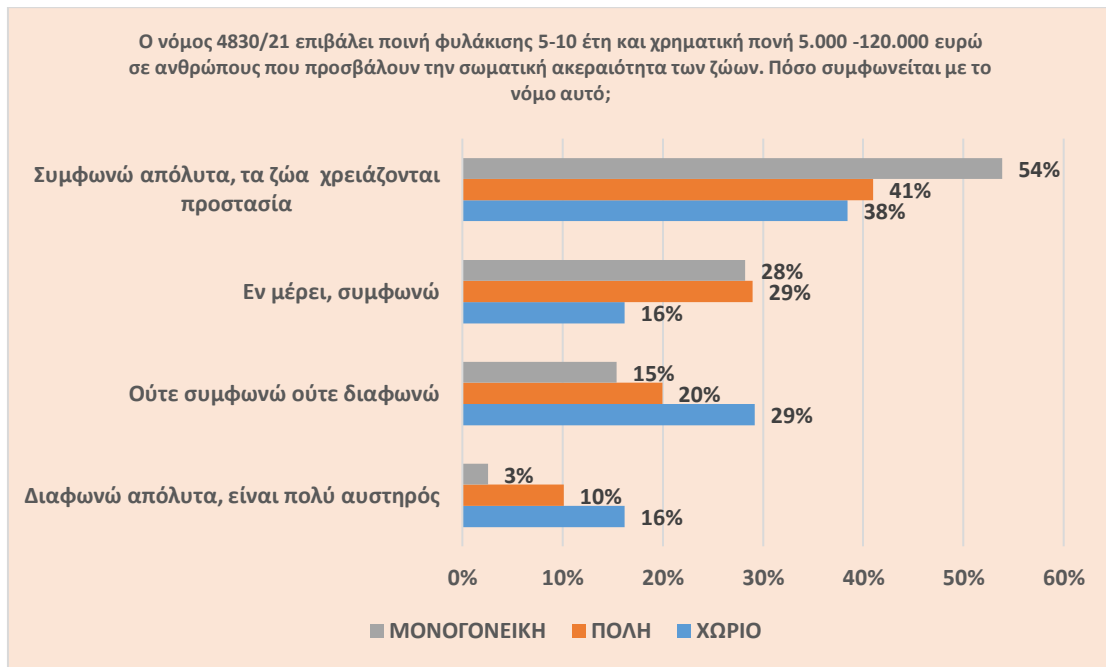
Συνολικά, παρατηρείται **σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ αγοριών και κοριτσιών**, με τα **κορίτσια** να δείχνουν μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση και ενδιαφέρον για τα δικαιώματα των ζώων. Ο τόπος **κατοικίας** δεν φαίνεται να επηρεάζει ιδιαίτερα τις απαντήσεις, ενώ στα **μονογονεϊκά παιδιά** παρατηρούνται αντιφατικά μοτίβα: τα κορίτσια είναι πιο ενεργά, ενώ τα αγόρια λιγότερο.

- Ο Νέος Φιλοζωικός Νόμος (4830/2021), που επιβάλλει αυστηρές ποινές φυλάκισης και χρηματικές κυρώσεις για την κακοποίηση ζώων, φαίνεται να έχει ευρεία αποδοχή, με σημαντικές διαφοροποιήσεις ανάλογα με το φύλο, τον τόπο διαμονής και την οικογενειακή κατάσταση.

Τα **αγόρια** εμφανίζουν ποικίλες στάσεις. Στο χωριό, μόνο το (38%) **συμφωνεί απόλυτα με τον νόμο**, ενώ στην πόλη το ποσοστό αυξάνεται στο (41%), και στους μονογονεϊκούς φτάνει το (54%). Αυτή η ανοδική τάση πιθανόν συνδέεται με μεγαλύτερη έκθεση στις έννοιες των δικαιωμάτων των ζώων και τη φιλοζωική κουλτούρα στα αστικά περιβάλλοντα και τις μονογονεϊκές οικογένειες. Η **μερική συμφωνία** ακολουθεί παρόμοια πορεία (16% στο χωριό, 29% στην πόλη, 28% στους μονογονεϊκούς), δείχνοντας μεγαλύτερη διστακτικότητα στα αγόρια του χωριού να υποστηρίξουν πλήρως τον νόμο. Παράλληλα, το (29%) των αγοριών του χωριού δηλώνει **ουδέτερη στάση**, ενώ στην πόλη

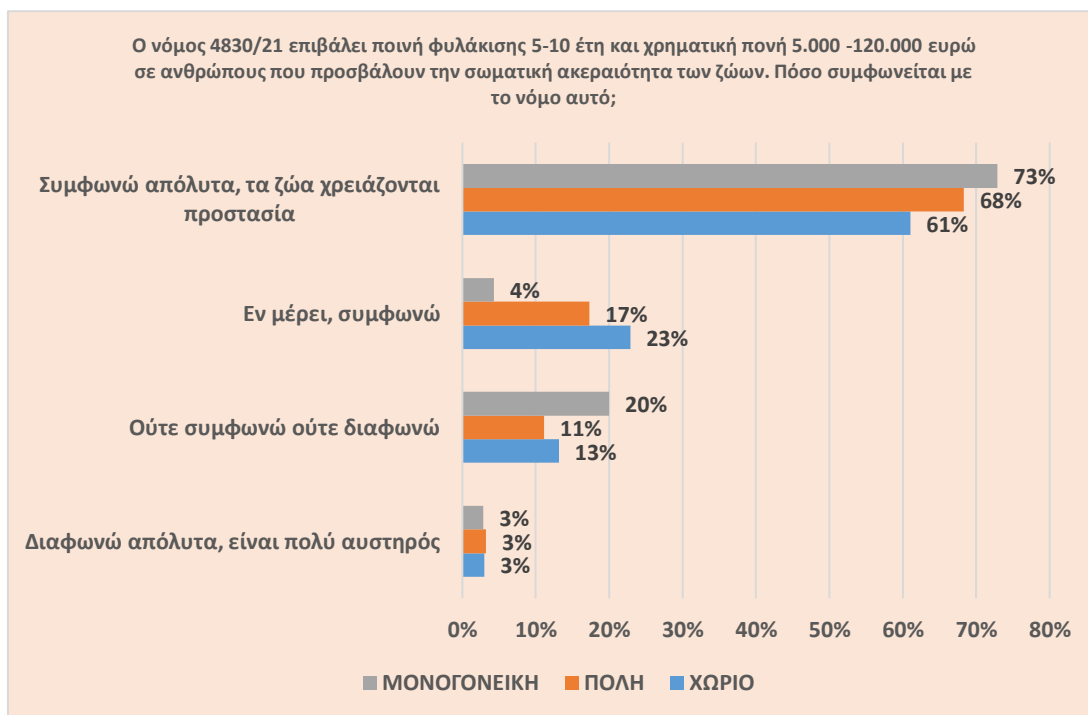
και στις μονογονεϊκές οικογένειες το ποσοστό μειώνεται (20% και 15% αντίστοιχα). Εντυπωσιακά, η **διαφωνία** είναι υψηλότερη στα αγόρια του χωριού (16%) και μειώνεται στην πόλη (10%) και στους μονογονεϊκούς (3%), υποδηλώνοντας μεγαλύτερη αντίσταση στον νόμο στις αγροτικές περιοχές.

Ραβδόγραμμα 3.4.11. Αγόρια

Στα **κορίτσια**, η υποστήριξη του νόμου είναι σαφώς ισχυρότερη. Στο χωριό, το (61%) **συμφωνεί απόλυτα**, ενώ στην πόλη το ποσοστό αυξάνεται στο (68%), και στις μονογονεϊκές οικογένειες φτάνει το (73%). Αυτά τα δεδομένα δείχνουν ότι τα κορίτσια, ειδικά στις αστικές και μονογονεϊκές κοινότητες, έχουν πιο ανεπτυγμένη ευαισθησία προς τα δικαιώματα των ζώων. Η **μερική συμφωνία** είναι επίσης αισθητά χαμηλότερη από των αγοριών, με (23%) στο χωριό, (17%) στην πόλη και μόνο (4%) στις μονογονεϊκές οικογένειες, γεγονός που υποδεικνύει σαφέστερες απόψεις. Η **ουδετερότητα** είναι γενικά χαμηλή (13% στο χωριό, 11% στην πόλη), αλλά αυξάνεται στις μονογονεϊκές οικογένειες (20%), ενδεχομένως λόγω διαφορετικών κοινωνικών παραγόντων. Η **διαφωνία** είναι σταθερά χαμηλή σε όλες τις κατηγορίες (3%).

Ραβδόγραμμα 3.4.12. Κορίτσια

Συγκριτικά, τα κορίτσια παρουσιάζουν μεγαλύτερη αποδοχή του νόμου σε όλες τις κατηγορίες, ενώ τα αγόρια του χωριού εμφανίζουν τη μεγαλύτερη διστακτικότητα. Οι μονογονεϊκές οικογένειες, τόσο στα αγόρια όσο και στα κορίτσια, τείνουν να εκφράζουν αυξημένη ευαισθησία και υποστήριξη για τον νόμο, με πολύ χαμηλά ποσοστά διαφωνίας. Οι πόλεις εμφανίζουν μεγαλύτερη αποδοχή από τα χωριά, γεγονός που υποδηλώνει την επίδραση των αστικών πολιτισμικών αξιών. Συνολικά, η αποδοχή του νόμου είναι υψηλή, υποδεικνύοντας μια γενική κοινωνική στήριξη για την προστασία της σωματικής ακεραιότητας των ζώων, με περιθώρια ενίσχυσης της ευαισθητοποίησης στις αγροτικές περιοχές και ειδικά στα αγόρια.

3.5.3 Εξερευνώντας τα συναισθήματα των μαθητών για την χρήση των ζώων σε κλουβιά και ζωολογικούς κήπους.

Τα αποτελέσματα της έρευνας σχετικά με τα συναισθήματα που προκαλούνται από την παρατήρηση ζώων σε κλουβιά ή σε χώρους θεαμάτων παρουσιάζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα αγόρια και τα κορίτσια, καθώς και μεταξύ των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων.

Στην απάντηση «**Λυπάμαι, πιστεύω ότι τα ζώα δεν πρέπει να ζουν περιορισμένα**», το (49%) των **μονογονεϊκών αγοριών** συμφωνεί, ποσοστό υψηλότερο σε σχέση με τα **αγόρια της πόλης** (42%) και του **χωριού** (41%). Αυτά τα δεδομένα δείχνουν ότι τα μονογονεϊκά αγόρια ενδέχεται να έχουν μεγαλύτερη ενσυναίσθηση, ίσως λόγω των ιδιαίτερων οικογενειακών συνθηκών που τα καθιστούν πιο ευαίσθητα.

Στην απάντηση «**Αισθάνομαι άβολα, αλλά κατανοώ ότι ίσως είναι απαραίτητο**», οι απαντήσεις είναι σχεδόν ισοδύναμες: (29%) για τα **αγόρια του χωριού** και (28%) για τα **αγόρια της πόλης** και των **μονογονεϊκών οικογενειών**. Αυτή η στάση υποδηλώνει μια σχετική κατανόηση για τους λόγους ύπαρξης ζώων σε περιορισμένο περιβάλλον, χωρίς όμως να λείπει το αίσθημα δυσφορίας.

Ραβδόγραμμα 3.4.13. Αγόρια

Στην κατηγορία «**Είμαι ουδέτερος, δεν με ενοχλεί**», παρατηρείται μεγαλύτερη αποδοχή από τα **αγόρια του χωριού** (20%), σε σύγκριση με τα **αγόρια της πόλης** (12%) και των **μονογονεϊκών οικογενειών** (18%). Τα δεδομένα αυτά ίσως αντικατοπτρίζουν τη συχνότερη επαφή των παιδιών του χωριού με πρακτικές περιορισμού ζώων στην καθημερινότητά τους.

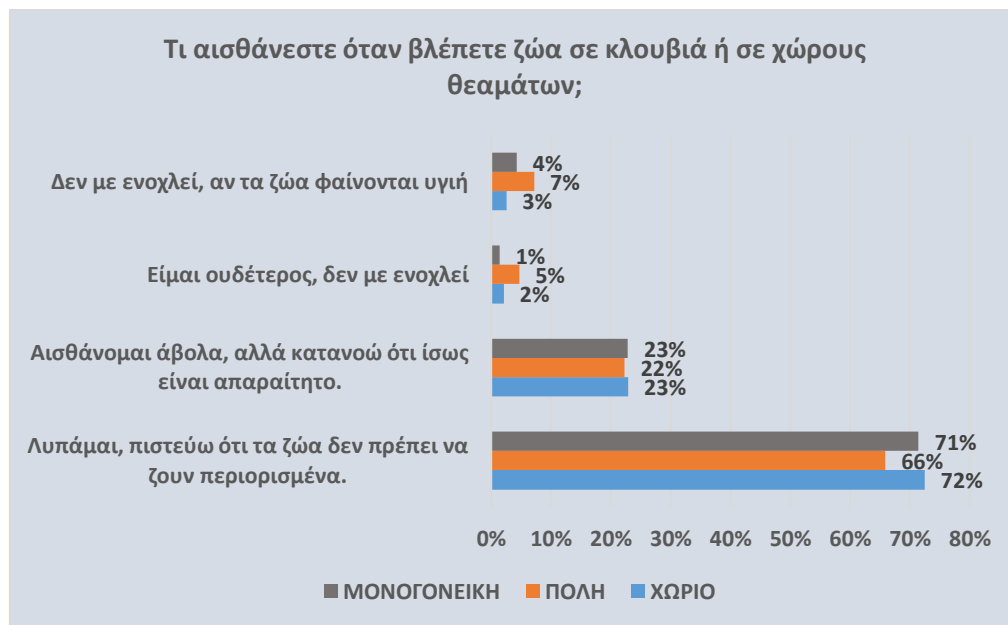
Στην απάντηση «**Δεν με ενοχλεί, αν τα ζώα φαίνονται υγιή**», τα **αγόρια της πόλης** (18%) έχουν τη μεγαλύτερη αποδοχή, σε σύγκριση με τα **αγόρια του χωριού** (10%) και

των **μονογονεϊκών οικογενειών** (5%). Αυτό δείχνει ότι τα αγόρια της πόλης εστιάζουν περισσότερο στην εξωτερική εικόνα της υγείας των ζώων και λιγότερο στις συνθήκες διαβίωσής τους.

Τα **κορίτσια** εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα ευαισθησίας στην απάντηση «**Λυπάμαι, πιστεύω ότι τα ζώα δεν πρέπει να ζουν περιορισμένα**», με ποσοστά (72%) στα κορίτσια του **χωριού**, (66%) στα κορίτσια της **πόλης** και (71%) στις **μονογονεϊκές** οικογένειες. Αυτή η εντυπωσιακή πλειοψηφία υποδηλώνει ότι τα κορίτσια έχουν πολύ ισχυρότερη ενσυναίσθηση για την ευημερία των ζώων.

Στην απάντηση «**Αισθάνομαι άβολα, αλλά κατανοώ ότι ίσως είναι απαραίτητο**», οι διαφορές είναι μικρές: (23%) για τα κορίτσια του **χωριού**, (22%) για αυτά της **πόλης** και (23%) για τα κορίτσια των **μονογονεϊκών** οικογενειών. Παρά την ελαφριά αποδοχή, τα κορίτσια εξακολουθούν να δείχνουν λιγότερη κατανόηση για τη διατήρηση των ζώων σε περιορισμό, συγκριτικά με τα αγόρια.

Ραβδόγραμμα 3.4.14. Κορίτσια

Στην κατηγορία «**Είμαι ουδέτερος, δεν με ενοχλεί**», τα ποσοστά είναι εξαιρετικά χαμηλά: (2%) στα κορίτσια του **χωριού**, (5%) σε αυτά της **πόλης** και (1%) στις **μονογονεϊκές** οικογένειες. Η σχεδόν παντελής έλλειψη **ουδετερότητας** επιβεβαιώνει την έντονη συναισθηματική αντίδραση των κοριτσιών στο ζήτημα.

Στην απάντηση «Δεν με ενοχλεί, αν τα ζώα φαίνονται υγιή», τα κορίτσια παρουσιάζουν τα χαμηλότερα ποσοστά, με (3%) στο χωριό, (7%) στην πόλη και (4%) στις μονογονεϊκές οικογένειες. Αυτό δείχνει ότι για τα κορίτσια η υγεία των ζώων δεν αρκεί για να θεωρηθεί η κατάσταση αποδεκτή.

Η ανάλυση αποκαλύπτει έντονες διαφορές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών. Τα κορίτσια δείχνουν μεγαλύτερη ευαισθησία και ενσυναίσθηση, με σαφή απόρριψη του περιορισμού των ζώων, κάτι που φαίνεται από τα εξαιρετικά υψηλά ποσοστά στην απάντηση «Λυπάμαι» και τα χαμηλά ποσοστά στις απαντήσεις ουδετερότητας ή αποδοχής. Αντίθετα, τα αγόρια εμφανίζουν μεγαλύτερη ανοχή, ειδικά στις κατηγορίες «Είμαι ουδέτερος» και «Δεν με ενοχλεί, αν τα ζώα φαίνονται υγιή».

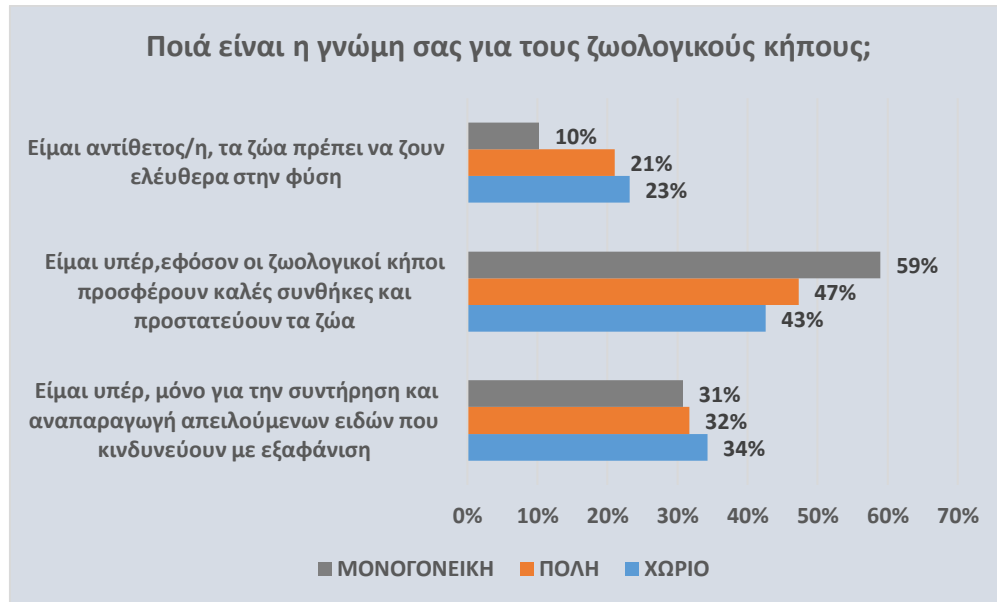
Αναφορικά με τον **τόπο διαμονής**, τα παιδιά του χωριού τείνουν να είναι πιο ουδέτερα ή δεκτικά στη διατήρηση ζώων σε περιορισμό, πιθανώς λόγω εξοικείωσης με τέτοιες πρακτικές. Τα παιδιά της πόλης και οι μονογονεϊκές οικογένειες εμφανίζουν μεγαλύτερη ενσυναίσθηση, με τα κορίτσια των μονογονεϊκών οικογενειών να ξεχωρίζουν για την έντονη ευαισθησία τους.

- Η ανάλυση των απαντήσεων των μαθητών **σχετικά με τη γνώμη τους για τα ζώα σε ζωολογικούς κήπους** αναδεικνύει ενδιαφέροντα στοιχεία που σχετίζονται με το φύλο, τον τόπο διαμονής και την οικογενειακή κατάσταση. Οι διαφορές στις απαντήσεις υποδεικνύουν ποικίλες αντιλήψεις και ευαισθησίες που επηρεάζουν τις απόψεις των παιδιών.

Στα **αγόρια**, παρατηρείται μια γενική αποδοχή της ύπαρξης ζωολογικών κήπων, με διαφοροποιήσεις στις λεπτομέρειες. Το (34%) των αγοριών του χωριού, το (32%) των αγοριών της πόλης και το (31%) των μονογονεϊκών αγοριών τάσσονται **υπέρ των ζωολογικών κήπων, μόνο για τη συντήρηση και αναπαραγωγή απειλούμενων ειδών**. Αυτή η σχετικά μικρή διακύμανση υποδηλώνει μια ομοιογένεια στις απόψεις τους. Αντίθετα, το (43%) των αγοριών του χωριού, το (47%) της πόλης και το (59%) των μονογονεϊκών αγοριών **υποστηρίζουν τους ζωολογικούς κήπους, εφόσον προσφέρουν καλές συνθήκες διαβίωσης**. Η αυξημένη αποδοχή από τα μονογονεϊκά αγόρια μπορεί να συνδέεται με μεγαλύτερη ευαισθησία σε θέματα φροντίδας και προστασίας. Όσον αφορά την **αντίθεση στους ζωολογικούς κήπους**, τα ποσοστά είναι σχετικά **χαμηλά** (23% στα

αγόρια του χωριού, 21% της πόλης και μόλις 10% στα μονογονεϊκά αγόρια), δείχνοντας ότι η πλειοψηφία δεν αντιτίθεται στην αιχμαλωσία των ζώων.

Ραβδόγραμμα 3.4.15. Αγόρια

Στα **κορίτσια**, οι απόψεις παρουσιάζουν μεγαλύτερη διαφοροποίηση. Το (22%) των κοριτσιών του χωριού, το (30%) της πόλης και το (21%) των μονογονεϊκών κοριτσιών υποστηρίζουν τη **διατήρηση ζώων μόνο για την προστασία απειλούμενων ειδών**. Αυτά τα ποσοστά είναι χαμηλότερα σε σχέση με τα αγόρια, πιθανώς λόγω μεγαλύτερης ευαισθησίας απέναντι στην αιχμαλωσία των ζώων. Παράλληλα, το (38%) των κοριτσιών του χωριού, το (41%) της πόλης και το (33%) των μονογονεϊκών κοριτσιών **υποστηρίζουν τους ζωολογικούς κήπους, εφόσον προσφέρουν καλές συνθήκες διαβίωσης**, με τα ποσοστά να κυμαίνονται χαμηλότερα από τα αντίστοιχα των αγοριών. Ωστόσο, όσον αφορά την αντίθεση, παρατηρείται **αυξημένη ευαισθησία στα κορίτσια**, με το (39%) των κοριτσιών του χωριού, το (29%) της πόλης και το (46%) των μονογονεϊκών κοριτσιών να δηλώνουν ότι **τα ζώα πρέπει να ζουν ελεύθερα στη φύση**. Ειδικά τα **μονογονεϊκά κορίτσια εμφανίζουν την υψηλότερη αντίθεση**, γεγονός που πιθανώς σχετίζεται με διαφορετικές αξιακές προτεραιότητες.

Ραβδόγραμμα 3.4.16. Κορίτσια

Συγκρίνοντας τα δύο φύλα, τα αγόρια φαίνεται να είναι πιο θετικά προς τους ζωολογικούς κήπους, ενώ τα κορίτσια εκφράζουν μεγαλύτερη αντίθεση, κυρίως όσον αφορά την ελευθερία των ζώων. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι διαφορές ανάμεσα σε παιδιά της πόλης και του χωριού. Τα παιδιά της πόλης εμφανίζουν μεγαλύτερη αποδοχή των ζωολογικών κήπων, γεγονός που μπορεί να εξηγηθεί από τη μικρότερη σύνδεση με τη φύση και μεγαλύτερη εξοικείωση με την ιδέα της διατήρησης ζώων σε ελεγχόμενα περιβάλλοντα. Αντίθετα, τα παιδιά του χωριού τείνουν να είναι πιο επιφυλακτικά. Σημαντικό ρόλο παίζει και η οικογενειακή κατάσταση, καθώς τα μονογονεϊκά παιδιά δείχνουν αυξημένη ευαισθησία, με τα αγόρια να επικεντρώνονται στις καλές συνθήκες διαβίωσης και τα κορίτσια να τάσσονται υπέρ της ελευθερίας των ζώων.

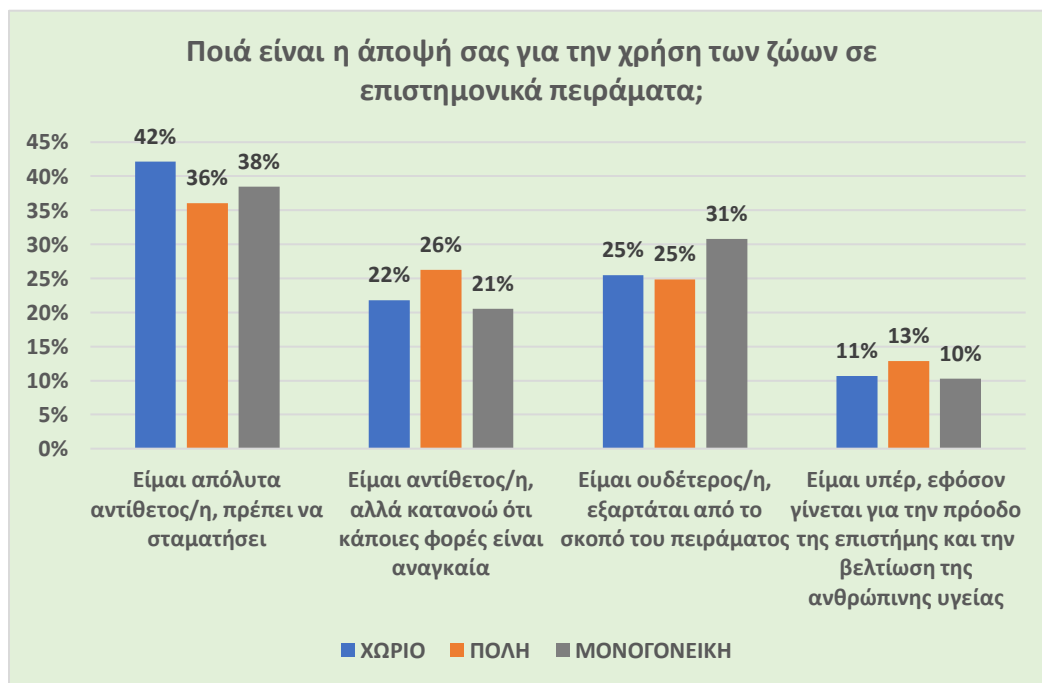
Συνοψίζοντας, οι απαντήσεις αναδεικνύουν ποικίλες αντιλήψεις που επηρεάζονται από κοινωνικούς και πολιτισμικούς παράγοντες. Ενώ υπάρχει γενική προτίμηση προς τις καλές συνθήκες διαβίωσης των ζώων, η αντίληψη για την αιχμαλωσία και την ελευθερία ποικίλλει, αναδεικνύοντας την ανάγκη για περαιτέρω ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση σε θέματα δικαιωμάτων των ζώων.

3.5.4 Τα ηθικά Διλλήματα των μαθητών για την χρήση των ζώων σε πειράματα και οι επιλογές τους.

Οι αντιλήψεις των παιδιών για τη χρήση ζώων σε επιστημονικά πειράματα παρουσιάζουν **σημαντικές διαφοροποιήσεις** ανάλογα με το φύλο, το περιβάλλον διαβίωσης (χωριό ή πόλη) και την οικογενειακή κατάσταση (μονογονεϊκή οικογένεια). Τα δεδομένα αναδεικνύουν ενδιαφέρουσες τάσεις που αξίζουν προσεκτική ανάλυση

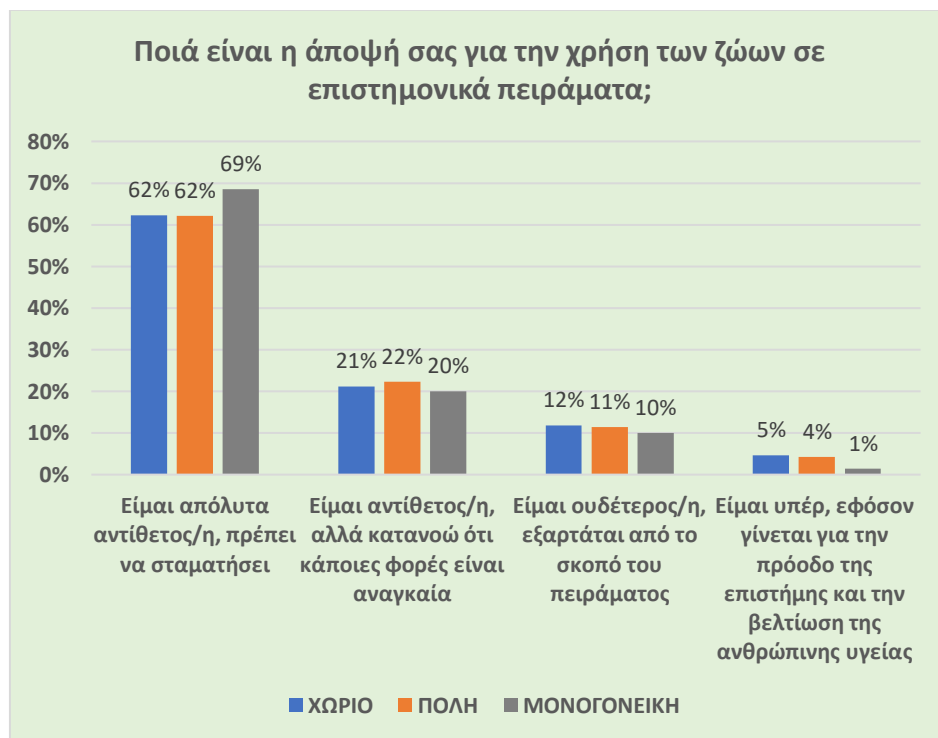
Η ανάλυση των αποτελεσμάτων δείχνει ότι τα **αγόρια** παρουσιάζουν διαφορετικές απόψεις σχετικά με τη χρήση ζώων σε επιστημονικά πειράματα, ανάλογα με την κοινωνική τους ομάδα. Το ποσοστό εκείνων που δηλώνουν **απόλυτα αντίθετοι** κυμαίνεται από (36%) στα **αγόρια της πόλης** έως (42%) στα **αγόρια του χωριού**, με τα **αγόρια από μονογονεϊκές οικογένειες** να βρίσκονται στο (38%). Η μικρότερη θέση των αγοριών της πόλης μπορεί να αντανakλά διαφορετικές πολιτιστικές επιρροές ή αξίες. Παράλληλα, σημαντικό ποσοστό αγοριών εκφράζει **ουδετερότητα**, με το υψηλότερο ποσοστό (31%) να ανήκει στα αγόρια από μονογονεϊκές οικογένειες, υποδεικνύοντας πιθανή ανάγκη να σταθμίσουν διαφορετικές προοπτικές. Επιπλέον, ένα (10%-13%) τάσσεται **υπέρ της χρήσης ζώων για επιστημονικούς σκοπούς**, με τα αγόρια της πόλης να εμφανίζουν την μεγαλύτερη υποστήριξη (13%).

Ραβδόγραμμα 3.4.17. Αγόρια

Αντίθετα, τα **κορίτσια** παρουσιάζουν σαφώς πιο αρνητική στάση απέναντι στη χρήση ζώων, με το μεγαλύτερο ποσοστό να δηλώνει **απόλυτη αντίθεση** (62%-69%). Τα κορίτσια από μονογονεϊκές οικογένειες εκφράζουν την πιο έντονη αντίθεση (69%), γεγονός που υποδηλώνει αυξημένη ηθική ευαισθησία, πιθανώς επηρεασμένη από κοινωνικές ή οικογενειακές συνθήκες. Ένα μικρότερο ποσοστό **κοριτσιών** (20%-22%) εκφράζει αντίθεση αλλά με κατανόηση για την αναγκαιότητα των πειραμάτων, ενώ τα ποσοστά **ουδετερότητας** είναι χαμηλά (10%-12%), και ακόμη λιγότερες κοπέλες τάσσονται υπέρ (1%-5%).

Ραβδόγραμμα 3.4.18. Κορίτσια

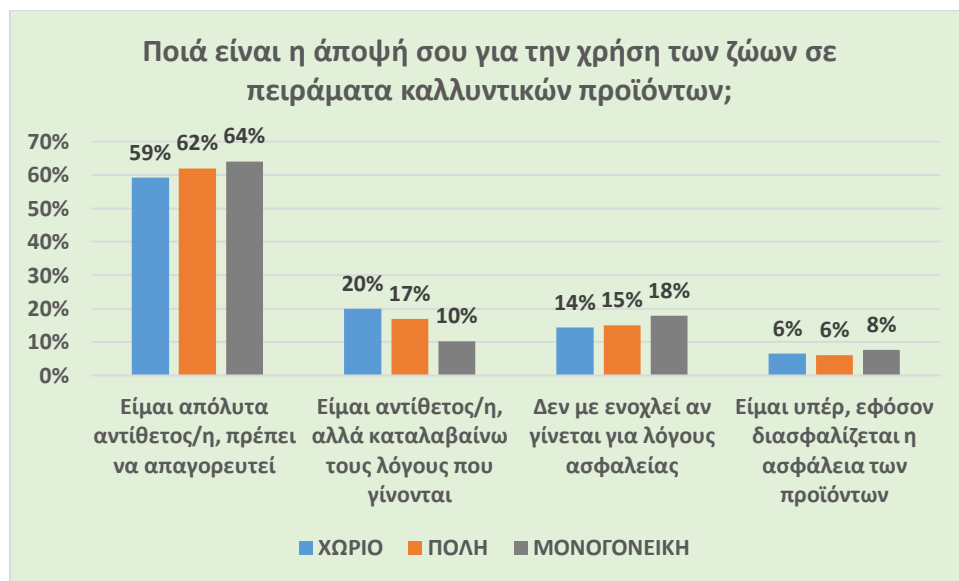
Συνολικά, η ανάλυση δείχνει ότι **οι γυναίκες, ανεξαρτήτως κοινωνικού ή οικογενειακού περιβάλλοντος, έχουν πιο αρνητική στάση απέναντι στη χρήση ζώων σε πειράματα**. Τα κορίτσια από μονογονεϊκές οικογένειες είναι ιδιαίτερα αντίθετα, πιθανώς λόγω συναισθηματικών και κοινωνικών παραγόντων που επηρεάζουν τις αντιλήψεις τους. **Τα αγόρια της πόλης εμφανίζονται πιο διαλλακτικά και υποστηρικτικά**, ίσως λόγω μεγαλύτερης επαφής με επιστημονικές ή τεχνολογικές προσεγγίσεις.

Η ανάλυση καταδεικνύει ότι το **φύλο, το περιβάλλον διαβίωσης και η οικογενειακή κατάσταση διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στη διαμόρφωση των απόψεων**. Τα παιδιά του χωριού φαίνεται να επηρεάζονται από τη στενότερη σχέση με τη φύση, ενώ τα παιδιά της πόλης έχουν μεγαλύτερη κατανόηση για την επιστημονική αναγκαιότητα. **Τα παιδιά από μονογονεϊκές οικογένειες, ειδικά τα κορίτσια, δείχνουν την πιο έντονη απόρριψη**, γεγονός που πιθανώς αντικατοπτρίζει κοινωνικά ή πολιτιστικά πρότυπα.

- Η ανάλυση των αποτελεσμάτων **σχετικά με τη χρήση ζώων σε πειράματα καλλυντικών προϊόντων** αποκαλύπτει ενδιαφέροντα συμπεράσματα για τις στάσεις των αγοριών και των κοριτσιών, καθώς και την επίδραση του περιβάλλοντος και της οικογενειακής κατάστασης στις απόψεις τους. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων, ανεξαρτήτως κατηγορίας, εκφράζει έντονη αντίθεση στη συγκεκριμένη πρακτική, με τα κορίτσια να παρουσιάζουν ισχυρότερη στάση σε σύγκριση με τα αγόρια.

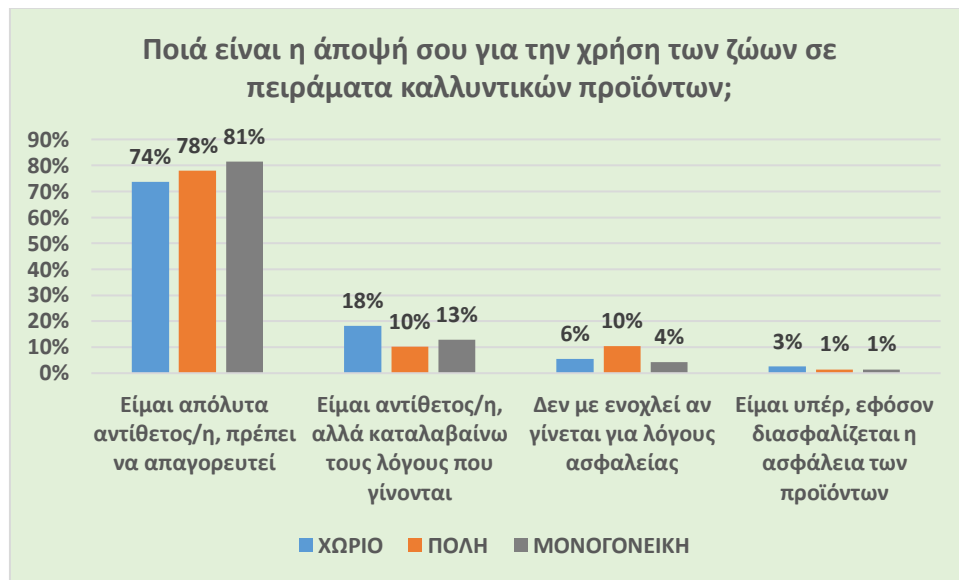
Στα **αγόρια**, το ποσοστό αυτών που είναι «**απόλυτα αντίθετοι**» κυμαίνεται από (59%) έως (64%), με τα μονογονεϊκά αγόρια να εμφανίζουν τη μεγαλύτερη αντίθεση (64%). Αντίθετα, ένα (14%-18%) δηλώνει ότι **δεν ενοχλείται από τη χρήση ζώων για λόγους ασφαλείας**, και ένα μικρότερο ποσοστό, (6%-8%), δηλώνει ανοιχτά ότι είναι **υπέρ της χρήσης ζώων**, εφόσον διασφαλίζεται η ασφάλεια των προϊόντων. Παράλληλα, περίπου το (17%-20%) είναι **αντίθετοι αλλά κατανοούν τους λόγους που γίνονται τα πειράματα**, δείχνοντας μια πιο ισορροπημένη ή πραγματιστική άποψη.

Ραβδόγραμμα 3.4.19. Αγόρια

Στα **κορίτσια**, η αντίθεση είναι ακόμη πιο έντονη, με το ποσοστό αυτών που δηλώνουν «**απόλυτα αντίθετοι**» να κυμαίνεται από (74%) στα κορίτσια του χωριού έως (81%) στα μονογονεϊκά κορίτσια. Η κατηγορία αυτή καταγράφει την υψηλότερη αντίθεση, γεγονός που φανερώνει αυξημένη ευαισθητοποίηση στα ηθικά ζητήματα. Πολύ μικρότερα είναι τα ποσοστά των κοριτσιών που δηλώνουν ότι **δεν ενοχλούνται από τη χρήση ζώων** (4%-10%) ή ότι **είναι υπέρ της χρήσης** τους (1%-3%). Τα ποσοστά αυτών που δηλώνουν ότι **είναι αντίθετοι αλλά κατανοούν τους λόγους των πειραμάτων** είναι επίσης σχετικά χαμηλά (10%-18%), με τα κορίτσια του χωριού.

Ραβδόγραμμα 3.4.20. Κορίτσια

Η σύγκριση των **δύο φύλων** αποκαλύπτει σαφώς ότι **τα κορίτσια έχουν πιο ισχυρές ηθικές αντιστάσεις** απέναντι στη χρήση ζώων, ενώ **τα αγόρια εμφανίζονται πιο διχασμένα**, τα μεγαλύτερα ποσοστά κατανόησης ή ανοχής στην πρακτική. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν **τα μονογονεϊκά παιδιά, που ανεξαρτήτως φύλου καταγράφουν τις πιο έντονες απόψεις**, μεγαλύτερη αντίθεση στα κορίτσια και υψηλότερη ανοχή ή υποστήριξη στα αγόρια.

Συνολικά, η έρευνα δείχνει ότι **υπάρχει σημαντική ευαισθητοποίηση στους μαθητές για τα δικαιώματα των ζώων**, με τις περισσότερες απαντήσεις να τάσσονται **κατά τη**

χρήση ζώων σε πειράματα καλλυντικών προϊόντων. Ωστόσο, ένα σημαντικό ποσοστό δεν δείχνει ανοχή ή υποστήριξη, ειδικά όταν πρόκειται για θέματα ασφαλείας.

- Οι απαντήσεις στην ερώτηση «**θα ήσουν διατεθειμένος να πληρώσεις περισσότερο για καλλυντικά που δεν δοκιμάζονται σε ζώα;**» αναδεικνύουν ενδιαφέροντα μοτίβα σχετικά με τις προτιμήσεις και τις στάσεις των αγοριών και των κοριτσιών από διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα. Η ανάλυση των δεδομένων δείχνει διαφορές τόσο μεταξύ φύλων όσο και μεταξύ περιοχών (χωριό, πόλη, μονογονεϊκές οικογένειες).

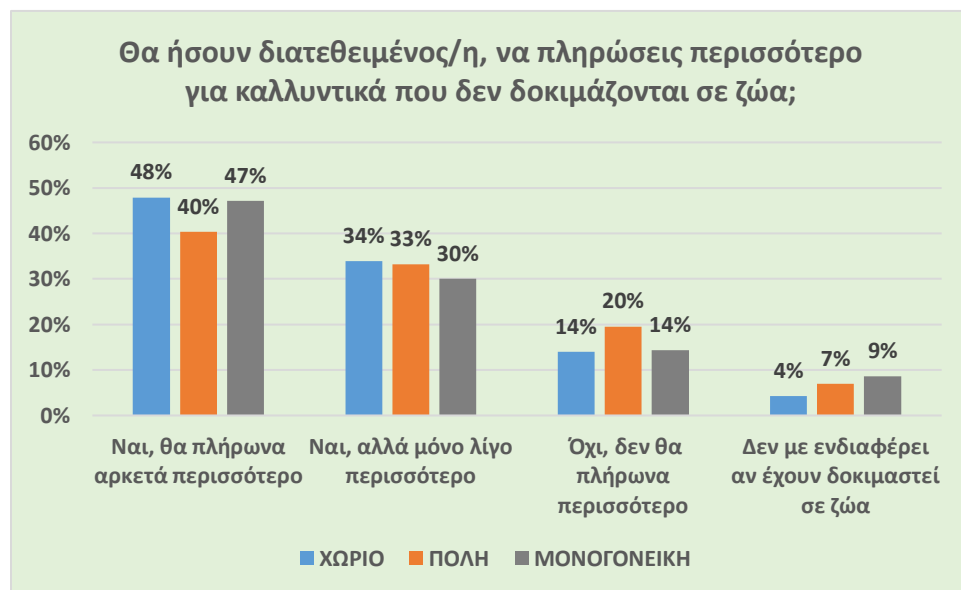
Τα **αγόρια** εμφανίζονται γενικά πιο συγκρατημένα από τα κορίτσια ως προς τη διάθεσή τους να πληρώσουν περισσότερο για ηθικά καλλυντικά. Ειδικότερα, το (27%) των αγοριών του χωριού δήλωσε ότι **θα πλήρωνε αρκετά περισσότερο**, έναντι (21%) των αγοριών της πόλης και μόλις (15%) των μονογονεϊκών αγοριών. Η διαφορά αυτή μπορεί να αποδοθεί σε διαφορετικές αξίες ή οικονομικές προτεραιότητες. Παράλληλα, το (21%) των αγοριών του χωριού και το (22%) των αγοριών της πόλης δήλωσαν ότι **θα πλήρωναν λίγο περισσότερο**, ενώ το ποσοστό αυτό αυξάνεται στο (33%) για τα μονογονεϊκά αγόρια, υποδηλώνοντας μια τάση αποδοχής μικρότερης οικονομικής επιβάρυνσης. Στην κατηγορία «**Όχι, δεν θα πλήρωνα περισσότερο**», τα αγόρια της πόλης έχουν το υψηλότερο ποσοστό (43%), ακολουθούμενα από αυτά του χωριού (36%) και των μονογονεϊκών οικογενειών (26%). Τέλος, το (16%) των αγοριών του χωριού και το (14%) των αγοριών της πόλης δήλωσαν ότι **δεν τους ενδιαφέρει αν τα προϊόντα δοκιμάζονται σε ζώα**, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τα μονογονεϊκά αγόρια ανέρχεται στο (26%).

Ραβδόγραμμα 3.4.21. Αγόρια

Από την πλευρά των **κοριτσιών** παρατηρείται γενικά μεγαλύτερη ευαισθησία. Το (48%) των κοριτσιών του χωριού δήλωσε ότι **θα πλήρωνε αρκετά περισσότερο**, έναντι (40%) των κοριτσιών της πόλης και (47%) των μονογονεϊκών κοριτσιών. Η προθυμία αυτή αντικατοπτρίζει μεγαλύτερη ηθική ευαισθητοποίηση στα κορίτσια συνολικά, με το χωριό και τις μονογονεϊκές οικογένειες να σημειώνουν ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά. Στην κατηγορία «**Ναι, αλλά μόνο λίγο περισσότερο**», τα ποσοστά είναι (34%) για τα κορίτσια του χωριού, (33%) για αυτά της πόλης και (30%) για τις μονογονεϊκές οικογένειες. Όσον αφορά την κατηγορία «**Όχι, δεν θα πλήρωνα περισσότερο**», τα κορίτσια του χωριού και των μονογονεϊκών οικογενειών έχουν το ίδιο χαμηλό ποσοστό (14%), ενώ τα κορίτσια της πόλης εμφανίζουν ελαφρώς υψηλότερο ποσοστό (20%). Στην κατηγορία «**Δεν με ενδιαφέρει αν έχουν δοκιμαστεί σε ζώα**», η αδιαφορία είναι χαμηλότερη για τα κορίτσια του χωριού (4%), ενώ αυξάνεται σε (7%) για τα κορίτσια της πόλης και (9%) για τις μονογονεϊκές οικογένειες.

Ραβδόγραμμα 3.4.22. Κορίτσια

Συγκρίνοντας τα δύο φύλα, διαπιστώνεται ότι **τα κορίτσια είναι σημαντικά πιο ευαισθητοποιημένα από τα αγόρια σε όλες τις κατηγορίες**. Ειδικά στην επιλογή «**Ναι, θα πλήρωνα αρκετά περισσότερο**», τα κορίτσια έχουν σχεδόν διπλάσια ποσοστά από τα αγόρια. Επίσης, τα κορίτσια παρουσιάζουν χαμηλότερα ποσοστά αδιαφορίας για το

ζήτημα σε όλες τις κοινωνικές ομάδες. Οι διαφορές αυτές υπογραμμίζουν τη μεγαλύτερη έμφαση που δίνουν τα κορίτσια σε ηθικές και περιβαλλοντικές αξίες.

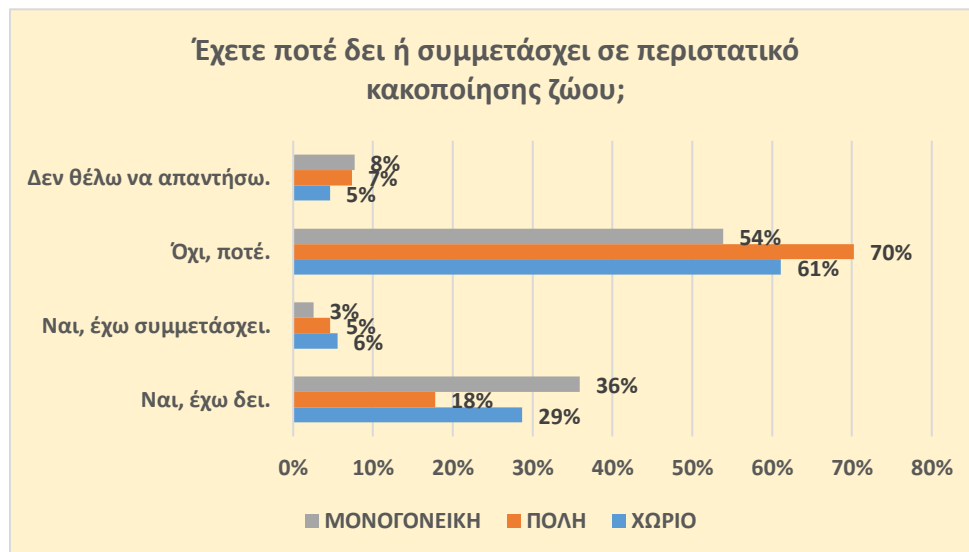
Συμπερασματικά, τα δεδομένα αναδεικνύουν μια σαφή τάση μεγαλύτερης ευαισθητοποίησης από τα κορίτσια, ενώ τα αγόρια δείχνουν μεγαλύτερη αδιαφορία ή πρακτική προσέγγιση. Οι περιοχές και οι κοινωνικές ομάδες διαφοροποιούνται επίσης, με το χωριό και τις μονογονεϊκές οικογένειες να εμφανίζουν εν μέρει υψηλότερα ποσοστά ηθικής αποδοχής. Αυτά τα αποτελέσματα υποδεικνύουν την ανάγκη για στοχευμένες καμπάνιες ευαισθητοποίησης, ιδιαίτερα προς τα αγόρια και τις αστικές περιοχές.

3.5.5 Οι Εμπειρίες των μαθητών για την κακοποίηση, την φροντίδα αδέσποτων και την υιοθέτηση των ζώων.

Οι απαντήσεις στην ερώτηση σχετικά με την εμπειρία ή τη συμμετοχή σε περιστατικά κακοποίησης ζώων αποκαλύπτουν ξανά ενδιαφέρουσες διαφοροποιήσεις ανάλογα με το φύλο, τον τόπο κατοικίας και την οικογενειακή κατάσταση.

Αρχικά, τα αγόρια από μονογονεϊκές οικογένειες φαίνεται να έχουν τη μεγαλύτερη έκθεση σε περιστατικά κακοποίησης ζώων, καθώς το (36%) αυτών απάντησαν "Ναι, έχω δει". Ακολουθούν τα αγόρια του χωριού με (29%) και της πόλης με (18%). Η συμμετοχή σε τέτοια περιστατικά είναι γενικά χαμηλή, αλλά παρατηρείται ότι τα αγόρια του χωριού καταγράφουν το υψηλότερο ποσοστό (6%), σε σύγκριση με τα αγόρια της πόλης (5%) και τα μονογονεϊκά αγόρια (3%).

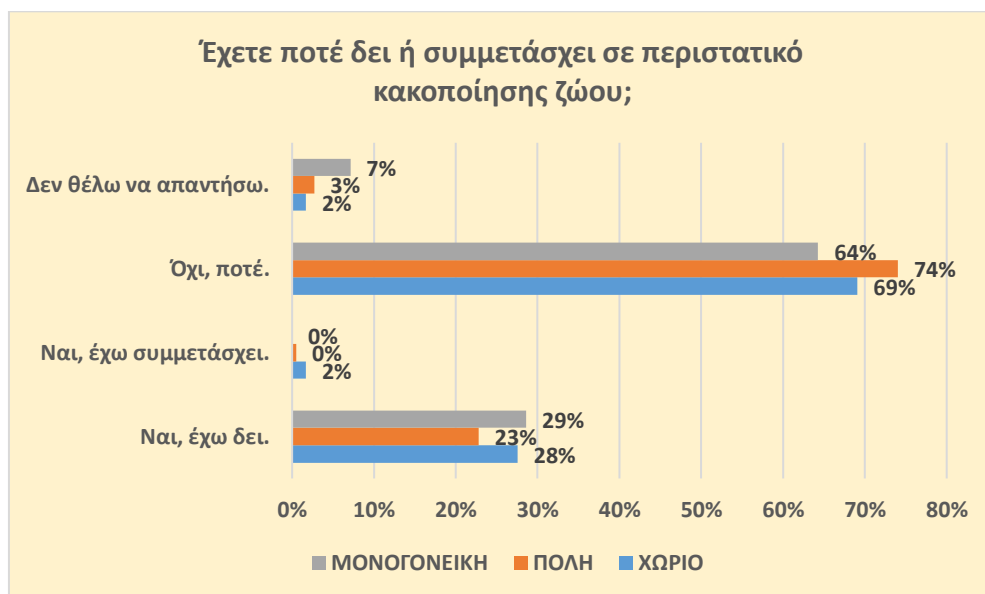
Ραβδόγραμμα 3.4.23. Αγόρια

Παράλληλα, το (61%) των αγοριών του χωριού, το (70%) των αγοριών της πόλης και το (54%) των μονογονεϊκών αγοριών δήλωσαν ότι **δεν έχουν ποτέ δει ή συμμετάσχει σε τέτοια περιστατικά**, με τα αγόρια της πόλης να ξεχωρίζουν ως η ομάδα με τη μεγαλύτερη αποστασιοποίηση. Τα μονογονεϊκά αγόρια είχαν και το υψηλότερο ποσοστό διστακτικότητας "**Δεν θέλω να απαντήσω**" με (8%), υποδηλώνοντας πιθανή συναισθηματική φόρτιση ή ανασφάλεια.

Στα **κορίτσια**, το (29%) των μονογονεϊκών κοριτσιών, το (28%) των κοριτσιών του χωριού και το (23%) των κοριτσιών της πόλης απάντησαν ότι **έχουν δει περιστατικά κακοποίησης ζώων**. Ωστόσο, η **συμμετοχή των κοριτσιών είναι σχεδόν ανύπαρκτη**, καθώς μόνο το (2%) των κοριτσιών του χωριού και κανένα κορίτσι από την πόλη ή τις μονογονεϊκές οικογένειες δεν δήλωσε συμμετοχή. Τα κορίτσια της πόλης ξεχώρισαν ως η ομάδα με τη μεγαλύτερη απόσταση από τέτοια περιστατικά, καθώς το (74%) απάντησε "**Όχι, ποτέ**", σε σύγκριση με το (69%) των κοριτσιών του χωριού και το (64%) των μονογονεϊκών κοριτσιών. Στην κατηγορία "**Δεν θέλω να απαντήσω**", τα μονογονεϊκά κορίτσια καταγράφουν το υψηλότερο ποσοστό (7%), γεγονός που ενισχύει τη γενική εικόνα αυξημένης διστακτικότητας που παρατηρείται στις μονογονεϊκές οικογένειες.

Ραβδόγραμμα 3.4.24. Κορίτσια

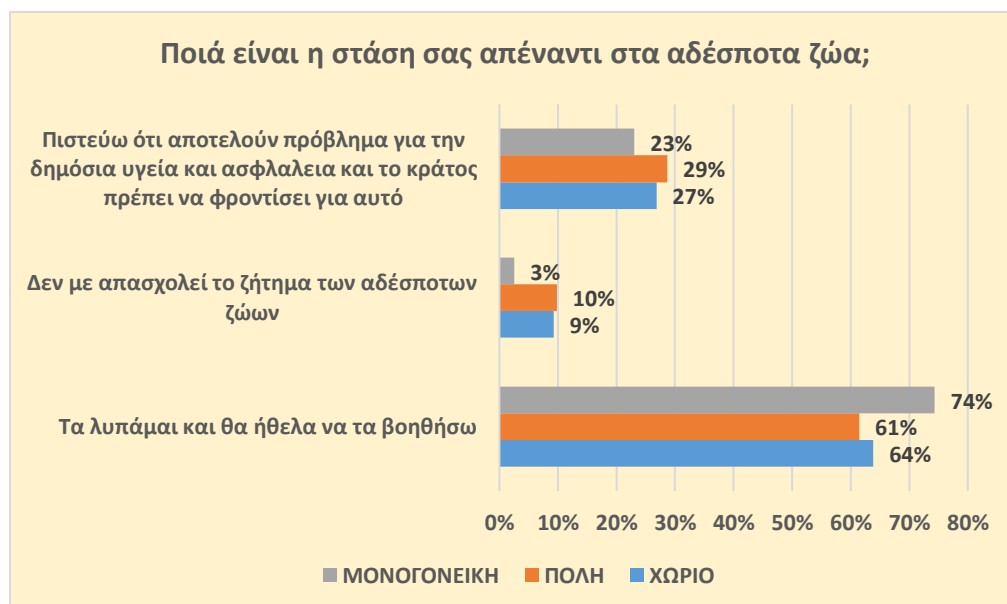
Συνολικά, **τα παιδιά της πόλης παρουσιάζουν μικρότερη έκθεση και συμμετοχή σε περιστατικά κακοποίησης ζώων**, υποδεικνύοντας πιθανώς την ύπαρξη διαφορετικών

κοινωνικών και πολιτισμικών παραμέτρων σε σχέση με την ύπαιθρο. Τα παιδιά από μονογονεϊκές οικογένειες φαίνεται να είναι πιο ευάλωτα, πιθανόν λόγω κοινωνικών και οικογενειακών συνθηκών που τα εκθέτουν περισσότερο σε τέτοια φαινόμενα. **Οι διαφορές ανάμεσα στα φύλα είναι επίσης σημαντικές, με τα αγόρια να εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά τόσο έκθεσης όσο και συμμετοχής**, κάτι που μπορεί να σχετίζεται με κοινωνικές και πολιτισμικές αντιλήψεις που επηρεάζουν τη συμπεριφορά τους. Τέλος, η υψηλότερη διστακτικότητα που παρατηρείται στις απαντήσεις των παιδιών από μονογονεϊκές οικογένειες υπογραμμίζει την ανάγκη για περαιτέρω διερεύνηση των αιτιών πίσω από αυτή την τάση και την ανάγκη για μεγαλύτερη υποστήριξη αυτών των παιδιών.

- Τα αποτελέσματα της έρευνας **για τη στάση απέναντι στα αδέσποτα ζώα** αποκαλύπτουν ενδιαφέροντα στοιχεία σχετικά με τις απόψεις αγοριών και κοριτσιών, λαμβάνοντας υπόψη την τοποθεσία και την οικογενειακή τους κατάσταση. Συνολικά, φαίνεται ότι τα κορίτσια δείχνουν μεγαλύτερη ευαισθησία και ενσυναίσθηση συγκριτικά με τα αγόρια, ενώ τα παιδιά από μονογονεϊκές οικογένειες φαίνεται να επιδεικνύουν αυξημένη κατανόηση και ενδιαφέρον για το ζήτημα.

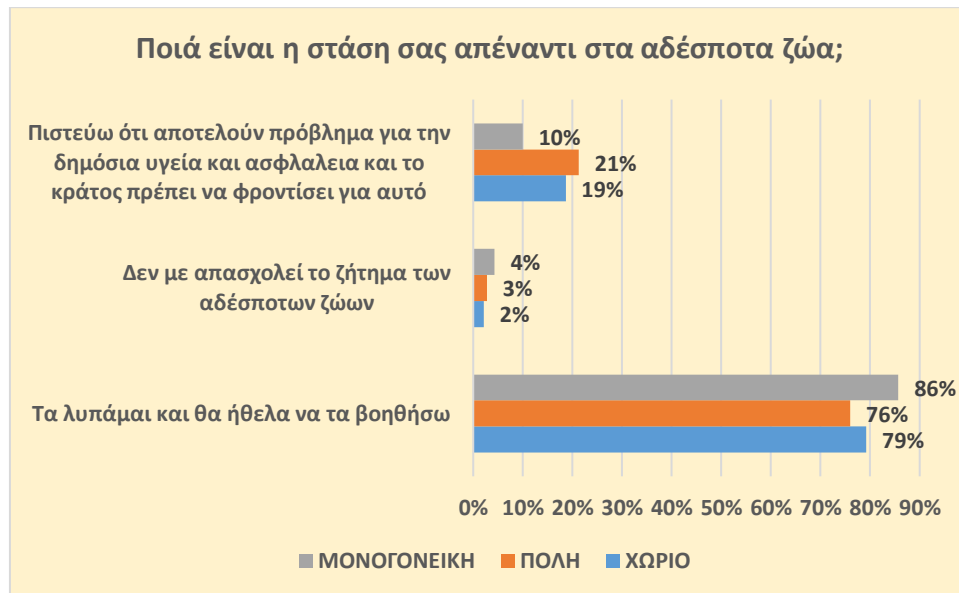
Η **πλειοψηφία** των ερωτηθέντων, ανεξαρτήτως φύλου ή τοποθεσίας, δήλωσε ότι **λυπάται τα αδέσποτα ζώα και θα ήθελε να τα βοηθήσει**. Ειδικότερα, το (64%) των αγοριών του χωριού, το (61%) των αγοριών της πόλης και το (74%) των μονογονεϊκών αγοριών εξέφρασαν αυτήν την άποψη όπως φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα.

Ραβδόγραμμα 3.4.25. Αγόρια

Τα ποσοστά αυτά είναι υψηλότερα στα **κορίτσια**, φτάνοντας το (79%) στο χωριό, το (76%) στην πόλη και το (86%) στις μονογονεϊκές οικογένειες. Τα δεδομένα υποδηλώνουν ότι τα κορίτσια, ιδιαίτερα αυτά που προέρχονται από μονογονεϊκές οικογένειες, είναι πιο δεκτικά στη φροντίδα των αδέσποτων ζώων.

Ραβδόγραμμα 3.4.26. Κορίτσια

Από την άλλη πλευρά, **η αδιαφορία για το ζήτημα των αδέσποτων ζώων είναι σχετικά χαμηλή**. Μόλις το (9%) των αγοριών του χωριού, το (10%) των αγοριών της πόλης και το (3%) των μονογονεϊκών αγοριών δήλωσαν ότι δεν τους απασχολεί το θέμα. Στα **κορίτσια**, τα αντίστοιχα ποσοστά είναι ακόμη χαμηλότερα: (2%) στο χωριό, (3%) στην πόλη και (4%) στις μονογονεϊκές οικογένειες. **Τα στοιχεία αυτά καταδεικνύουν ότι η πλειοψηφία των παιδιών, ανεξαρτήτως φύλου και τοποθεσίας, δεν είναι αδιάφορη απέναντι στα αδέσποτα ζώα.**

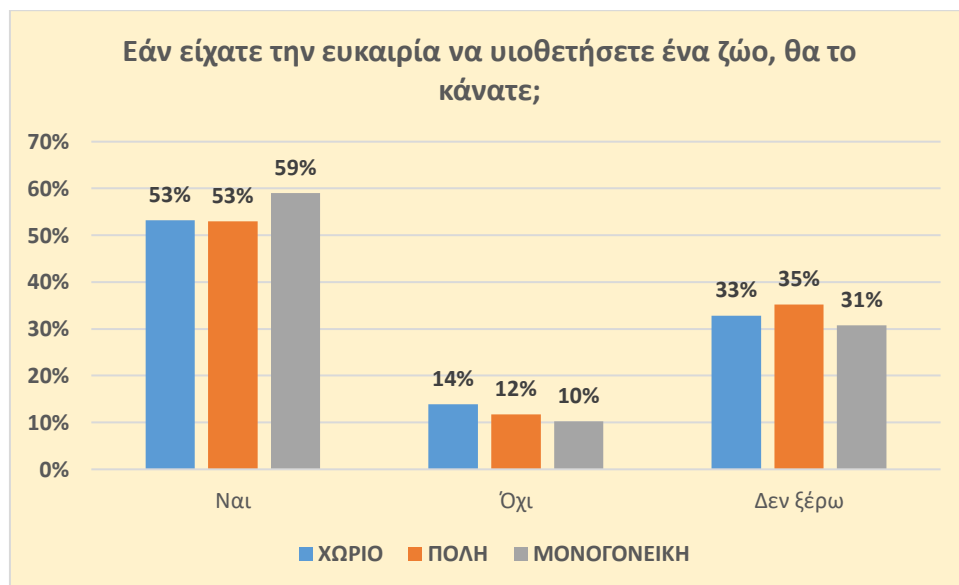
Τέλος, η αντίληψη ότι τα αδέσποτα ζώα αποτελούν πρόβλημα για τη δημόσια υγεία και ασφάλεια εκφράστηκε από το (27%) των αγοριών του χωριού, το (29%) των αγοριών της πόλης και το (23%) των μονογονεϊκών αγοριών. Στα **κορίτσια**, τα αντίστοιχα ποσοστά ήταν χαμηλότερα, φτάνοντας το (19%) στο χωριό, το (21%) στην πόλη και το (10%) στις μονογονεϊκές οικογένειες. Αυτό υποδεικνύει ότι τα αγόρια τείνουν να βλέπουν τα αδέσποτα ζώα ως μεγαλύτερη απειλή σε σχέση με τα κορίτσια.

Συνοψίζοντας, η έρευνα αναδεικνύει τη σημαντική ευαισθησία που δείχνουν τα παιδιά, ιδιαίτερα τα κορίτσια και τα παιδιά από μονογονεϊκές οικογένειες, απέναντι στα αδέσποτα ζώα. Ωστόσο, καταγράφεται επίσης ένα μέρος του πληθυσμού που βλέπει τα αδέσποτα ως πρόβλημα. Αυτά τα ευρήματα τονίζουν την ανάγκη για περαιτέρω ενημέρωση και δράση μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων, καμπανιών και κοινοτικών πρωτοβουλιών, ώστε να καλλιεργηθεί μεγαλύτερη ενσυναίσθηση και να μειωθούν οι ανησυχίες σχετικά με τα αδέσποτα ζώα.

- Τα αποτελέσματα της έρευνας για την υιοθέτηση ζώου παρουσιάζουν επίσης ενδιαφέροντα δεδομένα, αποκαλύπτοντας διαφοροποιήσεις μεταξύ αγοριών και κοριτσιών, καθώς και μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών και οικογενειακών κατηγοριών (χωριό, πόλη, μονογονεϊκές οικογένειες).

Όσον αφορά τα αγόρια, παρατηρείται ότι το (53%) των αγοριών από το χωριό και την πόλη δηλώνει ότι **θα υιοθετούσε ένα ζώο**, ενώ το ποσοστό ανεβαίνει στο (59%) για τα μονογονεϊκά αγόρια, υποδεικνύοντας ότι ίσως αυτά τα παιδιά έχουν μεγαλύτερη ανάγκη για συντροφικότητα λόγω των οικογενειακών συνθηκών τους. Από την άλλη πλευρά, μόνο το (14%) των αγοριών του χωριού, το (12%) των αγοριών της πόλης και το (10%) των μονογονεϊκών αγοριών **απαντούν αρνητικά στην ερώτηση**, κάτι που δείχνει ότι τα αγόρια δεν είναι ιδιαίτερα αρνητικά απέναντι στην υιοθέτηση ενός ζώου.

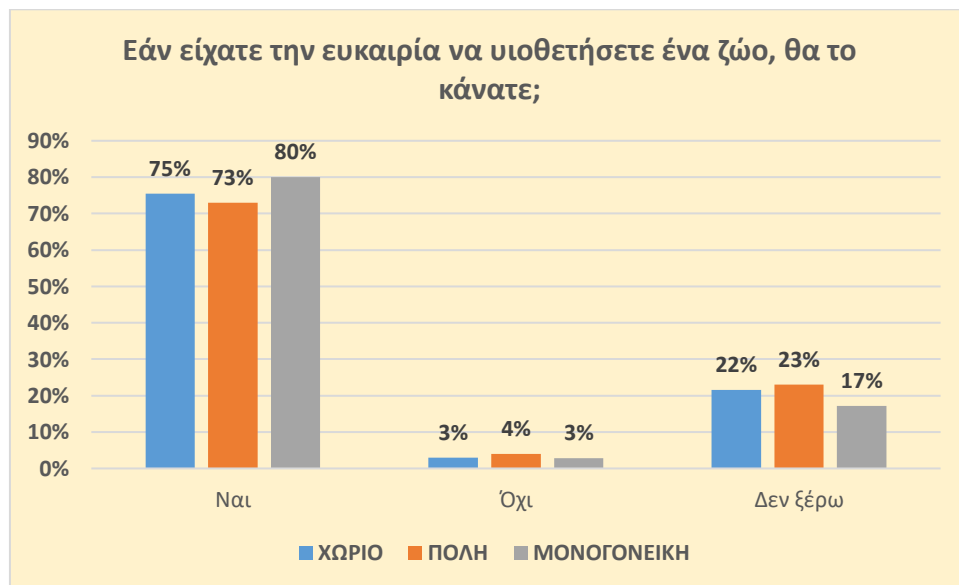
Ραβδόγραμμα 3.4.27. Αγόρια

Ωστόσο, **το ποσοστό αβεβαιότητας** είναι σχετικά υψηλό, φτάνοντας το (33%) στο χωριό και το (35%) στην πόλη, ενώ μειώνεται στο (31%) για τα μονογονεϊκά αγόρια, γεγονός που υποδηλώνει μια μεγαλύτερη αβεβαιότητα ή ανάγκη για περισσότερη ενημέρωση σχετικά με το ζήτημα.

Στα **κορίτσια**, η στάση είναι σαφώς πιο **θετική**. Το (75%) των κοριτσιών του χωριού, το (73%) των κοριτσιών της πόλης και το (80%) των μονογονεϊκών κοριτσιών δηλώνουν ότι **θα υιοθετούσαν ένα ζώο**, με τα **μονογονεϊκά κορίτσια να παρουσιάζουν το υψηλότερο ποσοστό**. Αυτό μπορεί να σχετίζεται με μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση ή συναισθηματική ανάγκη για συντροφιά. Η αρνητική απάντηση είναι ελάχιστη στα κορίτσια, με μόνο το (3%) των κοριτσιών του χωριού και της πόλης και το (3%) των μονογονεϊκών κοριτσιών να δηλώνουν ότι **δεν θα υιοθετούσαν ζώο**, γεγονός που δείχνει τη θετική στάση τους απέναντι σε αυτή την προοπτική. Η **αβεβαιότητα** είναι επίσης χαμηλότερη σε σχέση με τα αγόρια, με το (22%) των κοριτσιών του χωριού, το (23%) των κοριτσιών της πόλης και το (17%) των μονογονεϊκών κοριτσιών να δηλώνουν ότι **δεν γνωρίζουν**, κάτι που υποδηλώνει μεγαλύτερη σιγουριά ή διαύγεια στις απόψεις τους.

Ραβδόγραμμα 3.4.28. Κορίτσια

Συνολικά, παρατηρείται μια σαφής διαφοροποίηση ανάμεσα στα φύλα, με τα κορίτσια να είναι πολύ πιο θετικά στην ιδέα της υιοθέτησης ζώου, ενώ τα αγόρια είναι πιο αβέβαια και λιγότερο πρόθυμα. Επίσης, τα παιδιά από μονογονεϊκές οικογένειες

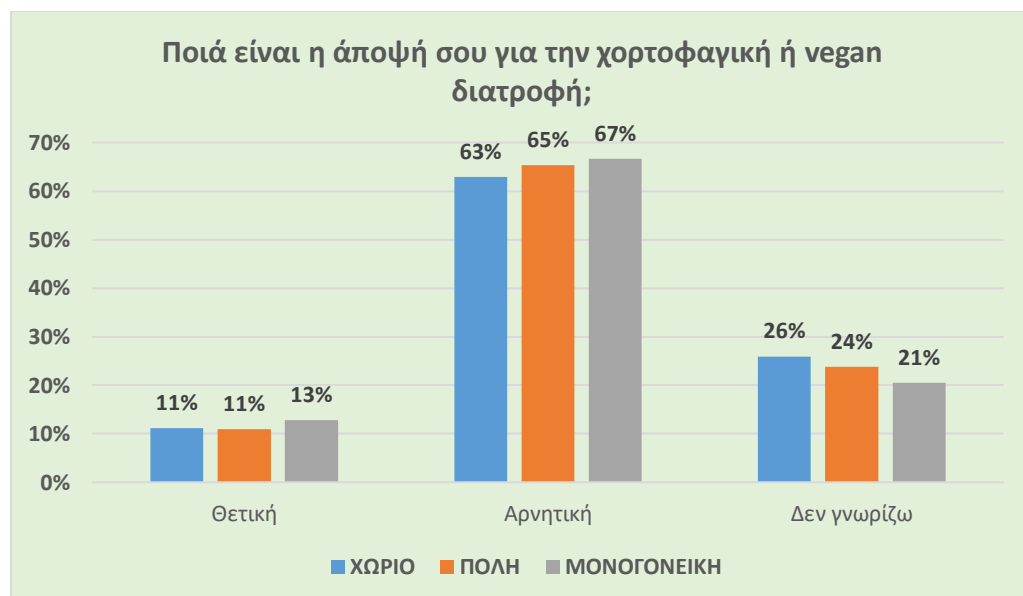
δείχνουν μεγαλύτερη θετικότητα, πιθανώς λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών τους και της ανάγκης για συντροφικότητα. **Ωστόσο, σε γενικές γραμμές, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η διάθεση για υιοθέτηση ζώων είναι υψηλή, αλλά θα μπορούσαν να γίνουν περισσότερα βήματα για την ενίσχυση της ενημέρωσης και της ευαισθητοποίησης, ειδικά στα αγόρια.**

3.5.6 Μαθητικές σκέψεις: Χορτοφαγία, κατανάλωση κρέατος και ηθικές επιλογές για την προστασία των ζώων.

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων σχετικά με τη **στάση απέναντι στη χορτοφαγική ή vegan διατροφή** αποκαλύπτει ενδιαφέροντα δεδομένα που διαφοροποιούνται μεταξύ φύλων, περιοχών και οικογενειακών συνθηκών.

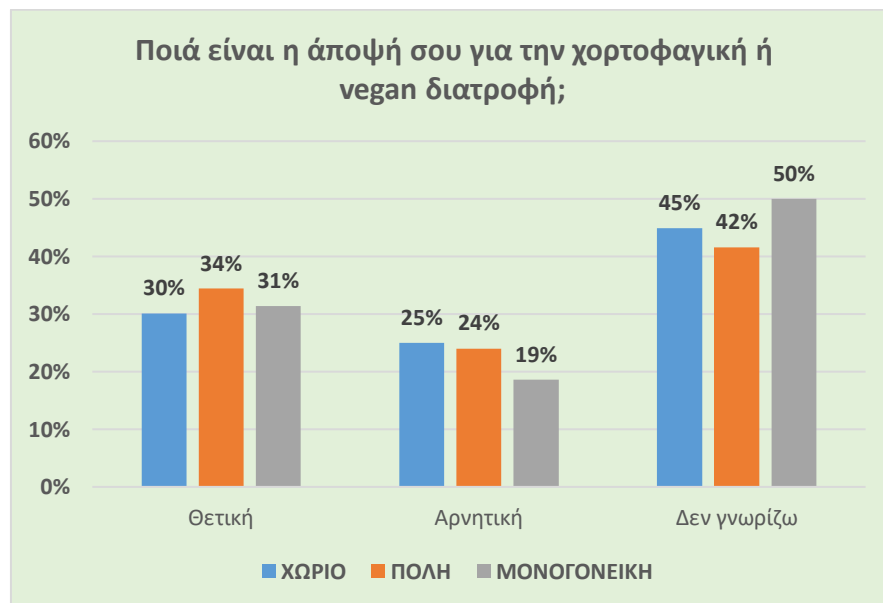
Αρχικά, τα **αγόρια** εμφανίζουν **χαμηλά ποσοστά θετικής στάσης**, που κυμαίνονται από (11%) σε χωριό και πόλη έως (13%) σε μονογονεϊκές οικογένειες. **Η αρνητική στάση είναι η κυρίαρχη**, με υψηλά ποσοστά που φτάνουν το (63%) στο χωριό, το (65%) στην πόλη και το (67%) στα μονογονεϊκά περιβάλλοντα. Η **αβεβαιότητα** επίσης παρατηρείται, με το (26%) των αγοριών του χωριού, το (24%) της πόλης και το (21%) των μονογονεϊκών να δηλώνουν ότι "δεν γνωρίζουν". Αυτά τα δεδομένα υποδεικνύουν ότι **η χορτοφαγική διατροφή δεν είναι ιδιαίτερα δημοφιλής στους άνδρες**, με τις μονογονεϊκές οικογένειες να εμφανίζουν μια ελαφρώς πιο έντονη αρνητικότητα αλλά μικρότερη αβεβαιότητα.

Ραβδόγραμμα 3.4.29. Αγόρια

Αντίθετα, τα **κορίτσια** παρουσιάζουν μια πιο θετική στάση, με ποσοστά που κυμαίνονται από (30%) στο χωριό έως (34%) στην πόλη, και (31%) στις μονογονεϊκές οικογένειες. Τα ποσοστά **αρνητικής στάσης** είναι αισθητά χαμηλότερα σε σχέση με τα αγόρια: (25%) στο χωριό, (24%) στην πόλη και (19%) στα μονογονεϊκά περιβάλλοντα. Παρ' όλα αυτά, τα **κορίτσια δείχνουν υψηλά επίπεδα αβεβαιότητας**, με το (45%) στο χωριό, το (42%) στην πόλη και το (50%) στις μονογονεϊκές οικογένειες να δηλώνουν ότι "**δεν γνωρίζουν**". Αυτό υποδηλώνει ότι, παρά τη θετικότερη στάση τους, πολλά κορίτσια δεν διαθέτουν επαρκή ενημέρωση για τη χορτοφαγία.

Ραβδόγραμμα 3.4.30. Κορίτσια

Η σύγκριση μεταξύ **αγοριών και κοριτσιών** καταδεικνύει **σαφή διαφοροποίηση**. Τα **κορίτσια** είναι γενικά **πιο θετικά**, με λιγότερη αρνητικότητα, ενώ τα **αγόρια** δείχνουν μεγαλύτερη προσκόλληση σε **παραδοσιακές διατροφικές επιλογές**. Παράλληλα, τα κορίτσια εμφανίζουν μεγαλύτερη αβεβαιότητα, κάτι που ενδεχομένως σχετίζεται με περιορισμένη πρόσβαση σε πληροφορίες.

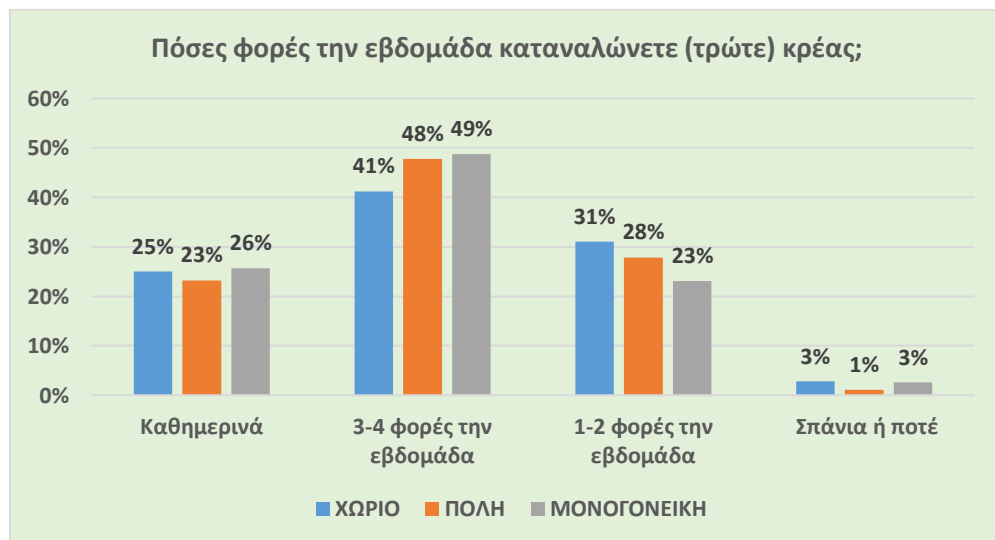
Η **διαφορά μεταξύ περιοχών και οικογενειακών συνθηκών** είναι επίσης αξιοσημείωτη. Τα **παιδιά της πόλης** είναι ελαφρώς πιο θετικά και λιγότερο αβέβαια σε σχέση με τα **παιδιά του χωριού**, πιθανώς λόγω μεγαλύτερης πρόσβασης σε πληροφορίες και εναλλακτικές διατροφικές τάσεις. Τα **μονογονεϊκά παιδιά παρουσιάζουν ιδιαιτερότητες: τα αγόρια έχουν υψηλότερα ποσοστά αρνητικής στάσης, ενώ τα κορίτσια χαμηλότερα, συνοδευόμενα από μεγαλύτερη αβεβαιότητα.**

Συμπερασματικά, η στάση απέναντι στη χορτοφαγία και τη vegan διατροφή φαίνεται να εξαρτάται από το φύλο, την περιοχή και το οικογενειακό περιβάλλον. Είναι προφανής η ανάγκη για μεγαλύτερη ενημέρωση και ευαισθητοποίηση σχετικά με τα οφέλη της χορτοφαγίας, ιδίως για τα αγόρια και τα κορίτσια που δηλώνουν αβεβαιότητα. Η εκπαίδευση μπορεί να διαδραματίσει καίριο ρόλο, βοηθώντας τα παιδιά να κατανοήσουν καλύτερα τις επιλογές τους και να διαμορφώσουν πιο ισορροπημένες απόψεις.

- Τα αποτελέσματα της έρευνας **για τη συχνότητα κατανάλωσης κρέατος** ανάμεσα σε αγόρια και κορίτσια διαφόρων κοινωνικών ομάδων αποκαλύπτουν ενδιαφέροντα μοτίβα που σχετίζονται με το φύλο, τον τόπο κατοικίας και τη δομή της οικογένειας.

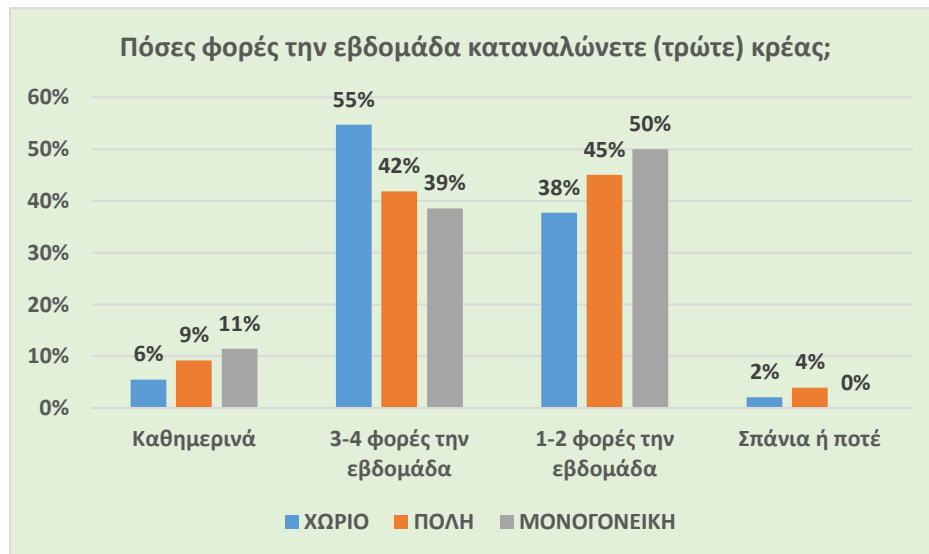
Τα **αγόρια** παρουσιάζουν **μεγαλύτερη τάση για καθημερινή κατανάλωση κρέατος**, με τα ποσοστά να κυμαίνονται από (23%) στην πόλη, (25%) στο χωριό και να φτάνουν το (26%) στις μονογονεϊκές οικογένειες. Αντίθετα, **η κατανάλωση 3-4 φορές την εβδομάδα είναι η πιο δημοφιλής** κατηγορία, με τα αγόρια της πόλης (48%) και των μονογονεϊκών οικογενειών (49%) να καταγράφουν τα υψηλότερα ποσοστά, ενώ τα αγόρια του χωριού βρίσκονται ελαφρώς χαμηλότερα (41%). Η **κατηγορία 1-2 φορές την εβδομάδα** παρουσιάζει μεγαλύτερη συχνότητα στο χωριό (31%), ενώ μειώνεται στην πόλη (28%) και στις μονογονεϊκές οικογένειες (23%). Στην κατηγορία "**σπάνια ή ποτέ**", τα ποσοστά είναι χαμηλά σε όλες τις ομάδες, με την πόλη να καταγράφει το μικρότερο ποσοστό (1%) και το χωριό και τις μονογονεϊκές οικογένειες να φτάνουν το 3%.

Ραβδόγραμμα 3.4.31. Αγόρια

Αντίστοιχα, **τα κορίτσια** έχουν γενικά μικρότερη συχνότητα καθημερινής κατανάλωσης κρέατος σε σχέση με τα αγόρια. Στο χωριό, μόνο το (6%) των κοριτσιών **καταναλώνει κρέας καθημερινά**, ενώ στην πόλη το ποσοστό ανεβαίνει στο (9%), και στις μονογονεϊκές οικογένειες φτάνει στο (11%). Η **κατηγορία 3-4 φορές την εβδομάδα κυριαρχεί στα κορίτσια του χωριού** (55%), αλλά μειώνεται στις άλλες δύο ομάδες, με την πόλη στο (42%) και τις μονογονεϊκές οικογένειες στο (39%). Η **κατηγορία 1-2 φορές την εβδομάδα είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη, με τα κορίτσια των μονογονεϊκών οικογενειών να φτάνουν το (50%)**, ενώ στην πόλη ανέρχεται στο (45%) και στο χωριό στο (38%). Στην κατηγορία **"σπάνια ή ποτέ"**, τα ποσοστά είναι χαμηλά, με το χωριό στο (2%), την πόλη στο (4%) και τις μονογονεϊκές οικογένειες στο (0%).

Ραβδόγραμμα 3.4.32. Κορίτσια

Η σύγκριση φύλου δείχνει ότι τα αγόρια τείνουν να καταναλώνουν κρέας συχνότερα από τα κορίτσια, ειδικά στην κατηγορία "καθημερινά". Το περιβάλλον επηρεάζει σημαντικά τη συχνότητα κατανάλωσης, καθώς τα παιδιά του χωριού γενικά καταναλώνουν πιο συχνά κρέας από εκείνα της πόλης. Επιπλέον, οι διαφορές στις μονογονεϊκές οικογένειες υποδεικνύουν πιθανές επιρροές οικονομικών ή πρακτικών παραγόντων στη διατροφή.

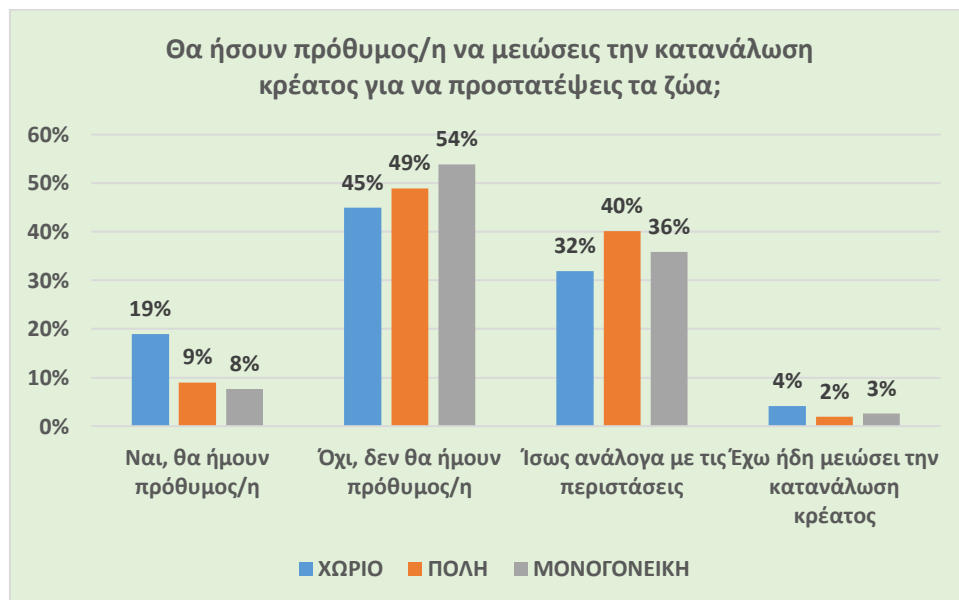
Συνολικά, η ανάλυση αποκαλύπτει ποικίλες διατροφικές συνήθειες που καθορίζονται από τον **τόπο διαμονής**, τη **δομή της οικογένειας** και το **φύλο**. Αυτά τα αποτελέσματα μπορούν να αξιοποιηθούν για τη διαμόρφωση εκπαιδευτικών

προγραμμάτων που προωθούν την ισορροπημένη διατροφή και λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες και τις προτιμήσεις διαφορετικών κοινωνικών ομάδων.

- Τα αποτελέσματα της έρευνας **δείχνουν ενδιαφέρουσες διαφορές στις απόψεις αγοριών και κοριτσιών σχετικά με τη μείωση της κατανάλωσης κρέατος για την προστασία των ζώων**, αναδεικνύοντας παράλληλα διαφοροποιήσεις ανάλογα με την περιοχή διαμονής και την οικογενειακή κατάσταση.

Ξεκινώντας από τα **αγόρια**, παρατηρείται γενικά **χαμηλή προθυμία για τη μείωση της κατανάλωσης κρέατος**. Το ποσοστό των αγοριών που δηλώνουν **θετικοί** είναι χαμηλότερο στις μονογονεϊκές οικογένειες (8%) και υψηλότερο στα αγόρια του χωριού (19%). Αντίθετα, το ποσοστό όσων δηλώνουν ότι **δεν είναι πρόθυμοι** είναι ιδιαίτερα υψηλό, φτάνοντας το (54%) στα μονογονεϊκά αγόρια, ενώ παραμένει σημαντικό και στα αγόρια της πόλης (49%) και του χωριού (45%). Η επιλογή "**Ίσως, ανάλογα με τις περιστάσεις**" φαίνεται να εκφράζει έναν σημαντικό αριθμό αγοριών, ιδιαίτερα στις πόλεις (40%). Ενδιαφέρον έχει το **εξαιρετικά χαμηλό ποσοστό των αγοριών που δηλώνουν ότι έχουν ήδη μειώσει την κατανάλωση κρέατος**, το οποίο δεν ξεπερνά το (4%) σε καμία κατηγορία.

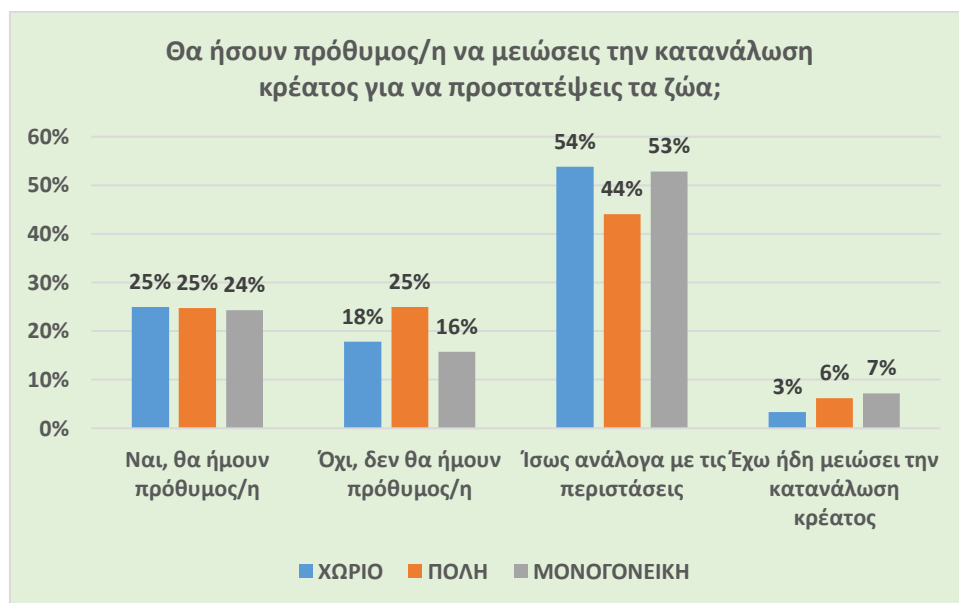
Ραβδόγραμμα 3.4.33. Αγόρια

Στα **κορίτσια**, η εικόνα είναι αρκετά διαφορετική. **Εμφανίζονται πιο πρόθυμα να μειώσουν την κατανάλωση κρέατος**, με τα ποσοστά να φτάνουν το (25%) για τα κορίτσια

του χωριού και της πόλης και το (24%) για τα κορίτσια από μονογονεϊκές οικογένειες. Η **άρνηση** είναι πολύ χαμηλότερη σε σχέση με τα αγόρια, με τα υψηλότερα ποσοστά να καταγράφονται στις πόλεις (25%) και τα χαμηλότερα στις μονογονεϊκές οικογένειες (16%). Στην κατηγορία "**Ίσως, ανάλογα με τις περιστάσεις**", τα ποσοστά είναι ιδιαίτερα υψηλά, κυρίως στα κορίτσια του χωριού (54%) και στις μονογονεϊκές οικογένειες (53%), υποδηλώνοντας μια μεγαλύτερη ευελιξία και διαλλακτικότητα. Η επιλογή "**Έχω ήδη μειώσει την κατανάλωση κρέατος**" έχει υψηλότερα ποσοστά στα κορίτσια, με το (6%) να αφορά κορίτσια της πόλης και το (7%) κορίτσια από μονογονεϊκές οικογένειες.

Ραβδόγραμμα 3.4.34. Κορίτσια

Γενικά, φαίνεται ότι **τα κορίτσια είναι πιο ευαισθητοποιημένα και πρόθυμα να μειώσουν την κατανάλωση κρέατος**, γεγονός που μπορεί να συνδέεται με κοινωνικούς ή πολιτισμικούς παράγοντες, όπως η αυξημένη ευαισθησία σε θέματα ηθικής και περιβάλλοντος. Τα **αγόρια**, από την άλλη, εμφανίζουν μεγαλύτερη αντίσταση, ειδικά στις μονογονεϊκές οικογένειες, κάτι που ίσως υποδηλώνει λιγότερη ενημέρωση ή διαφορετικές προτεραιότητες.

Εντυπωσιακό είναι ότι και στις δύο ομάδες τα ποσοστά των ατόμων που έχουν ήδη μειώσει την κατανάλωση κρέατος παραμένουν πολύ χαμηλά, υποδεικνύοντας ότι, παρά την προθυμία που εκφράζεται, η έμπρακτη αλλαγή στις διατροφικές συνήθειες δεν έχει υιοθετηθεί σε σημαντικό βαθμό. Συνοψίζοντας, τα δεδομένα υπογραμμίζουν την ανάγκη

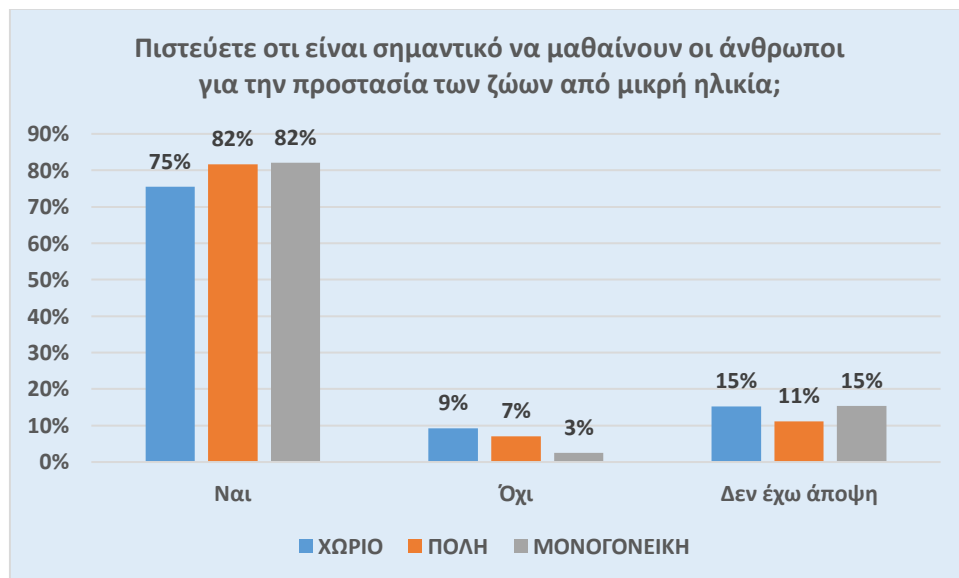
για περαιτέρω ενημέρωση και ευαισθητοποίηση, ώστε να διευκολυνθεί η μετάβαση σε διατροφικές συνήθειες που συμβάλλουν στην προστασία των ζώων.

3.5.7 Η Εκπαίδευση ως κλειδί: Οι απόψεις των μαθητών για την σημασία της ενημέρωσης και της ευαισθητοποίησης για την προστασία των ζώων.

Η επόμενη ανάλυση αφορά τις απόψεις αγοριών και κοριτσιών, από διαφορετικά γεωγραφικά και οικογενειακά περιβάλλοντα, σχετικά με τη σημασία της εκπαίδευσης για την προστασία των ζώων από μικρή ηλικία. Τα δεδομένα δείχνουν ξεκάθαρες τάσεις και ενδιαφέρουσες διαφοροποιήσεις μεταξύ των δύο φύλων και των επιμέρους κατηγοριών.

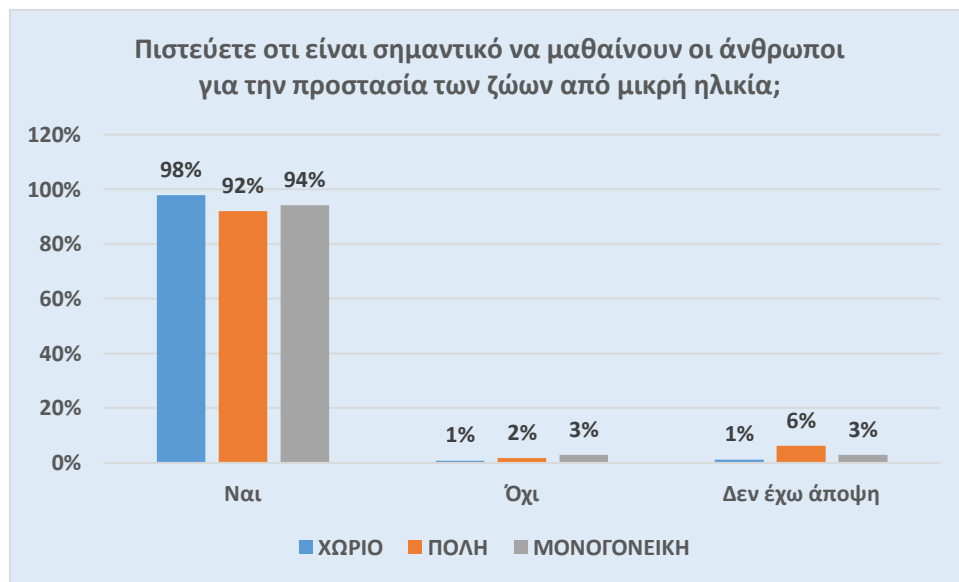
Ξεκινώντας από τα αγόρια, το ποσοστό όσων θεωρούν **σημαντική τη μάθηση για την προστασία των ζώων** κυμαίνεται από (75%) στο χωριό έως (82%) στην πόλη και στις μονογονεϊκές οικογένειες. Η μικρή αύξηση από το χωριό στην πόλη και στις μονογονεϊκές οικογένειες ίσως υποδηλώνει ότι το αστικό περιβάλλον και οι μονογονεϊκές οικογένειες προάγουν την ευαισθητοποίηση. Τα ποσοστά όσων **διαφωνούν** είναι χαμηλά (9% στο χωριό, 7% στην πόλη, 3% στις μονογονεϊκές οικογένειες), ενώ τα **ουδέτερα** ποσοστά εμφανίζονται πιο αυξημένα στο χωριό (15%) και στις μονογονεϊκές οικογένειες (15%) σε σύγκριση με την πόλη (11%).

Ραβδόγραμμα 3.4.35. Αγόρια

Αντίθετα, τα **κορίτσια** παρουσιάζουν σαφώς υψηλότερα ποσοστά **θετικών απαντήσεων**. Στο χωριό, το (98%) συμφωνεί με τη **σημασία της εκπαίδευσης**, ενώ στην πόλη και στις μονογονεϊκές οικογένειες τα ποσοστά παραμένουν υψηλά (92% και 94% αντίστοιχα). Οι **αρνητικές απαντήσεις είναι εξαιρετικά χαμηλές** (1% στο χωριό, 2% στην πόλη, 3% στις μονογονεϊκές οικογένειες), ενώ η **ουδετερότητα** κυμαίνεται από (1%) στο χωριό, (6%) στην πόλη, έως (3%) στις μονογονεϊκές οικογένειες. Αυτά τα δεδομένα υποδεικνύουν ότι **τα κορίτσια είναι γενικά πιο ευαισθητοποιημένα από τα αγόρια**, με μεγαλύτερη συνέπεια στις θετικές τους απόψεις.

Ραβδόγραμμα 3.4.36. Κορίτσια

Συγκρίνοντας τα **δύο φύλα**, παρατηρείται **σαφής υπεροχή των κοριτσιών** ως προς την ευαισθητοποίηση για την προστασία των ζώων. Τα **αγόρια** εμφανίζουν μεγαλύτερα ποσοστά αρνητικών και ουδέτερων απαντήσεων, κάτι που πιθανώς οφείλεται σε κοινωνικές ή πολιτισμικές επιρροές. Επιπλέον, τα ποσοστά **ουδετερότητας** στην πόλη είναι υψηλότερα για τα κορίτσια, γεγονός που μπορεί να αντικατοπτρίζει την ποικιλομορφία και τις διαφορετικές κοινωνικές επιρροές που συναντά κανείς στο αστικό περιβάλλον.

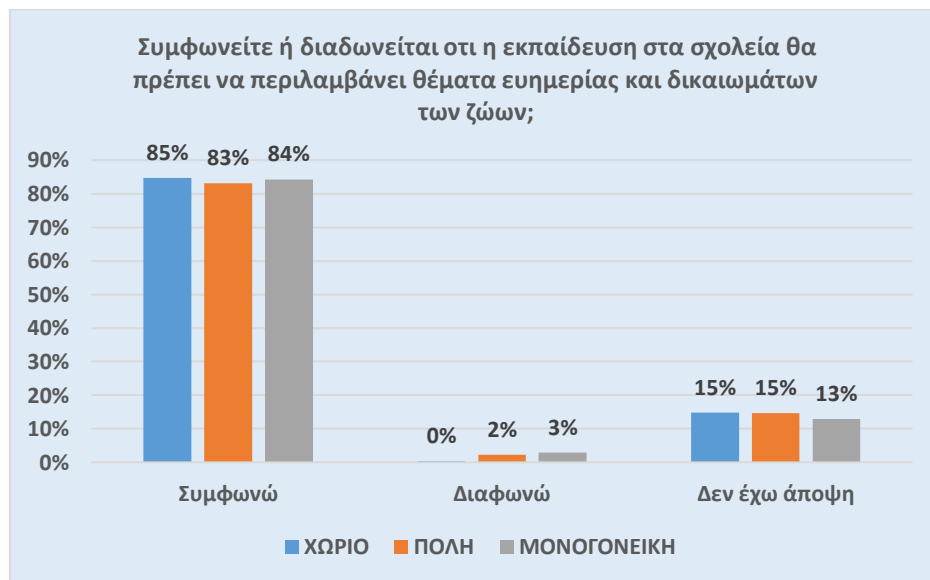
Συνολικά, **τα αποτελέσματα καταδεικνύουν τη θετική στάση των παιδιών απέναντι στη σημασία της εκπαίδευσης για την προστασία των ζώων**, με τα κορίτσια να ηγούνται. Η διαφοροποίηση μεταξύ αστικού και αγροτικού περιβάλλοντος, καθώς και η

επίδραση των μονογονεϊκών οικογενειών, αναδεικνύουν την ανάγκη για στοχευμένες εκπαιδευτικές παρεμβάσεις που λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε κοινωνικής ομάδας.

- Τα αποτελέσματα της τελευταίας ερώτησης της έρευνας αναδεικνύουν σημαντικές διαφορές και τάσεις στις απόψεις των αγοριών και των κοριτσιών, **σχετικά με το αν η εκπαίδευση στα σχολεία θα πρέπει να περιλαμβάνει θέματα ευημερίας και δικαιωμάτων των ζώων.**

Τα **κορίτσια** εμφανίζονται σαφώς πιο ευαισθητοποιημένα, με ποσοστά **συμφωνίας** που κυμαίνονται από (83%) έως (85%) ανεξαρτήτως γεωγραφικής περιοχής ή οικογενειακής κατάστασης. Αντίθετα, τα ποσοστά **διαφωνίας** είναι σχεδόν μηδενικά (0% - 3%), ενώ η **αβεβαιότητα** είναι επίσης χαμηλή και σταθερή (13% - 15%). Η ομοιογένεια αυτή δείχνει ότι τα κορίτσια γενικά αναγνωρίζουν τη σημασία της ένταξης αυτών των θεμάτων στο εκπαιδευτικό σύστημα, κάτι που μπορεί να συνδέεται με την κοινωνική ενίσχυση της ενσυναίσθησης που καλλιεργείται περισσότερο σε αυτά.

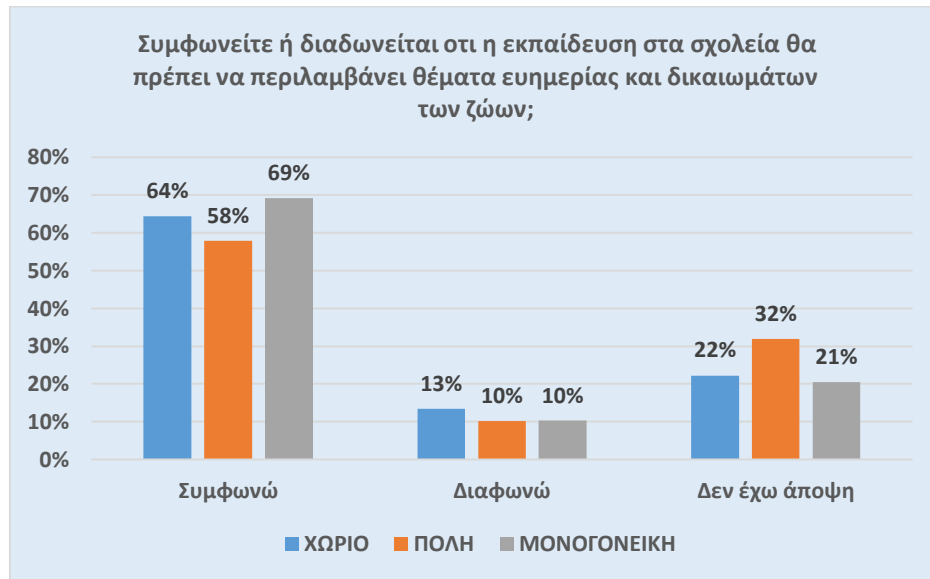
Ραβδόγραμμα 3.4.37. Κορίτσια

Αντίθετα, τα **αγόρια** παρουσιάζουν μεγαλύτερη ποικιλία στις απόψεις. Τα ποσοστά **συμφωνίας** τους είναι σημαντικά χαμηλότερα από αυτά των κοριτσιών, κυμαινόμενα από (58%) στα αγόρια πόλης έως (69%) στα αγόρια των μονογονεϊκών οικογενειών. Στο χωριό, το ποσοστό συμφωνίας είναι (64%), δείχνοντας μια ελαφρώς υψηλότερη

ευαισθησία από τα αγόρια της πόλης. Ωστόσο, η **αβεβαιότητα** είναι πιο έντονη στους αστικούς πληθυσμούς, με τα αγόρια της πόλης να παρουσιάζουν το υψηλότερο ποσοστό "**Δεν έχω άποψη**" (32%), συγκριτικά με το (22%) στα χωριά και το (21%) στις μονογονεϊκές οικογένειες. Επίσης, τα ποσοστά διαφωνίας στα αγόρια είναι σταθερά χαμηλά (10% - 13%) αλλά αισθητά υψηλότερα από αυτά των κοριτσιών.

Ραβδόγραμμα 3.4.38. Αγόρια

Οι **γεωγραφικές διαφορές** είναι πιο εμφανείς στα αγόρια, καθώς αυτά της πόλης εμφανίζουν λιγότερη συμφωνία και περισσότερη αβεβαιότητα σε σχέση με τα αγόρια του χωριού. Αυτό μπορεί να αντανακλά διαφορετικές κοινωνικές αντιλήψεις, αξίες ή προτεραιότητες στις αστικές και αγροτικές περιοχές. Παράλληλα, τα αγόρια από μονογονεϊκές οικογένειες δείχνουν υψηλότερη ευαισθητοποίηση (69% συμφωνία) και χαμηλότερα ποσοστά αβεβαιότητας (21%), γεγονός που μπορεί να σχετίζεται με την επιρροή ενός γονέα που ίσως προωθεί τέτοιες αξίες.

Η συνολική εικόνα δείχνει ότι τα **κορίτσια είναι πιο ευαισθητοποιημένα** και σταθερά στις απόψεις τους, ενώ **τα αγόρια, αν και συμφωνούν σε μεγάλο ποσοστό, παρουσιάζουν μεγαλύτερη αβεβαιότητα**. Τα αποτελέσματα αυτά υπογραμμίζουν την ανάγκη για ενίσχυση της εκπαίδευσης σε θέματα ευημερίας και δικαιωμάτων των ζώων, ιδίως στα αγόρια και στις αστικές περιοχές, όπου παρατηρείται υψηλότερη

αναποφασιστικότητα. Εκπαιδευτικά προγράμματα που καλλιεργούν την ενσυναίσθηση και προάγουν την ενημέρωση θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην εξάλειψη αυτών των διαφορών και στην ενίσχυση της κατανόησης για τη σημασία της προστασίας των ζώων.

3.6 Ανάλυση και Εξαγωγή Χρήσιμων Συμπερασμάτων

Από την έρευνα προκύπτει ότι η κατοχή κατοικίδιων είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη αφού το **80% των μαθητών διατηρούν ζώα στο σπίτι τους**. Αυτό υπογραμμίζει τη σημαντική σχέση που έχουν τα παιδιά με τα ζώα και την επίδραση που αυτά ασκούν στην ανάπτυξή τους. Τα **σκυλιά αποτελούν την πιο δημοφιλή επιλογή κατοικίδιου**, ενώ ακολουθούν οι **γάτες, τα πουλιά, τα ψάρια** και άλλα ζώα, όπως χελώνες και άλογα. Αυτή η σχέση με τα ζώα προσφέρει στα παιδιά πολύτιμα εφόδια για την προσωπική και κοινωνική τους ανάπτυξη. Επιπλέον τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι η στάση των παιδιών απέναντι στα ζώα επηρεάζεται από το φύλο, τον τόπο διαμονής και την οικογενειακή κατάσταση. Τα κορίτσια είναι πιο ευαισθητοποιημένα, εκφράζουν έντονα συναισθήματα και συμμετέχουν ενεργά σε δράσεις προστασίας ζώων. Τα αγόρια, αν και γενικά θετικά, είναι συχνά πιο ουδέτερα και συγκρατημένα, με έντονη επιρροή από την οικογενειακή κατάσταση, ιδιαίτερα στις μονογονεϊκές οικογένειες.

3.6.1 Διαφορές στη Συναισθηματική Σχέση Παιδιών με τα Ζώα: Επιρροές Φύλου, Οικογενειακών Συνθηκών και Τόπου Διαμονής

Η έρευνα σχετικά με τα **συναισθήματα των παιδιών για τα ζώα** αναδεικνύει σημαντικές διαφοροποιήσεις που σχετίζονται με το φύλο, τον τόπο διαμονής και τις οικογενειακές συνθήκες. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι, ανεξαρτήτως αυτών των παραγόντων, τα παιδιά διατηρούν γενικά μια θετική στάση προς τα ζώα, με ενδιαφέρουσες διαφοροποιήσεις στη σύνδεσή τους μαζί τους.

3.6.1.1 Στάση των Αγοριών

Τα **αγόρια** παρουσιάζουν **θετικά συναισθήματα απέναντι στα ζώα**, καθώς τα περισσότερα δηλώνουν ότι τα αγαπούν και τα φροντίζουν. Ιδιαίτερα τα αγόρια που μεγαλώνουν σε μονογονεϊκές οικογένειες εμφανίζουν μια πιο έντονη συναισθηματική σύνδεση με τα ζώα. Αυτό πιθανότατα οφείλεται στο γεγονός ότι τα ζώα παίζουν έναν

υποστηρικτικό ρόλο, παρέχοντας συναισθηματική σταθερότητα και λειτουργώντας ως μέλη της οικογένειας.

Παράλληλα, ένα σημαντικό μέρος των αγοριών δείχνει ουδέτερη στάση, δηλώνοντας ότι συμπαθούν τα ζώα, αλλά δεν ασχολούνται ιδιαίτερα μαζί τους. Αυτή η στάση είναι πιο συχνή στα αγόρια της πόλης, γεγονός που ίσως σχετίζεται με περιορισμούς του αστικού τρόπου ζωής και τη μειωμένη δυνατότητα στενής επαφής με ζώα. Σπάνια παρατηρείται αδιαφορία ή έλλειψη συμπάθειας από τα αγόρια, υποδεικνύοντας ότι η θετική τους σχέση με τα ζώα είναι σχεδόν καθολική.

3.6.1.2 Στάση των Κοριτσιών

Τα **κορίτσια** διακρίνονται για την **εντονότερη συναισθηματική τους σύνδεση με τα ζώα** σε σχέση με τα αγόρια. Τα περισσότερα κορίτσια δηλώνουν ότι αγαπούν και φροντίζουν τα ζώα, ενώ η στάση αυτή είναι πιο έντονη στις μονογονεϊκές οικογένειες. Αυτό υπογραμμίζει τη σημασία των ζώων ως συναισθηματικών συντρόφων, ειδικά σε περιβάλλοντα όπου λείπει ο ένας γονέας.

Παρότι κάποια κορίτσια δηλώνουν ότι συμπαθούν τα ζώα χωρίς να ασχολούνται ιδιαίτερα μαζί τους, αυτή η στάση είναι λιγότερο συχνή από ό,τι στα αγόρια. Τα κορίτσια φαίνεται να εμπλέκονται περισσότερο ενεργά στη φροντίδα των ζώων και να διατηρούν πιο ισχυρούς δεσμούς μαζί τους. **Η αδιαφορία και η έλλειψη συμπάθειας είναι σχεδόν ανύπαρκτες**, δείχνοντας τη μεγάλη ευαισθησία των κοριτσιών απέναντι στα ζώα.

3.6.1.3 Συγκρίσεις ανάμεσα σε Χωριό, Πόλη και Μονογονεϊκές Οικογένειες

Οι **διαφορές** που παρατηρούνται μεταξύ παιδιών που ζουν σε χωριό, πόλη ή προέρχονται από μονογονεϊκές οικογένειες είναι αξιοσημείωτες. Τα παιδιά από μονογονεϊκές οικογένειες εμφανίζουν πιο έντονη συναισθηματική σύνδεση με τα ζώα, ανεξαρτήτως φύλου. Τα ζώα φαίνεται να λειτουργούν ως πηγή υποστήριξης και συντροφιάς, βοηθώντας τα παιδιά να αντιμετωπίσουν τις συναισθηματικές προκλήσεις της οικογενειακής τους κατάστασης.

Στην **πόλη**, τα παιδιά παρουσιάζουν γενικά πιο αποστασιοποιημένη στάση προς τα ζώα, με την ουδέτερη στάση να είναι πιο συχνή. Αυτό πιθανόν να οφείλεται στον περιορισμένο χώρο και χρόνο που χαρακτηρίζουν τη ζωή στην πόλη, καθώς και στη μειωμένη έκθεση των παιδιών στη φύση και τα ζώα. Στο **χωριό**, τα παιδιά τείνουν να έχουν μια πιο φυσική

σχέση με τα ζώα, καθώς αυτά αποτελούν μέρος της καθημερινότητας, αν και δεν ασχολούνται πάντα ενεργά με τη φροντίδα τους.

3.6.1.4 Συμπεράσματα

Η έρευνα καταδεικνύει ότι τα παιδιά, ανεξαρτήτως φύλου, τόπου διαμονής ή οικογενειακής κατάστασης, διατηρούν γενικά μια θετική στάση προς τα ζώα. Τα κορίτσια φαίνεται να εκφράζουν εντονότερα συναισθήματα και να συμμετέχουν πιο ενεργά στη φροντίδα των ζώων, ενώ τα αγόρια συχνά υιοθετούν μια πιο ουδέτερη στάση. Τα ζώα παίζουν σημαντικό ρόλο στη ζωή των παιδιών από μονογονεϊκές οικογένειες, λειτουργώντας ως πηγή συναισθηματικής υποστήριξης.

Οι διαφορές ανάμεσα σε χωριό και πόλη αναδεικνύουν τον ρόλο του περιβάλλοντος στη διαμόρφωση της σχέσης των παιδιών με τα ζώα, με τα παιδιά της πόλης να εμφανίζουν μια πιο αποστασιοποιημένη στάση και εκείνα του χωριού να διατηρούν μια πιο φυσική αλλά συχνά λιγότερο ενεργή σχέση. Συνολικά, η σύνδεση των παιδιών με τα ζώα αποδεικνύεται πλούσια και πολυδιάστατη, προσφέροντας πολύτιμες πληροφορίες για τη συναισθηματική τους ανάπτυξη και την αλληλεπίδραση τους με τον κόσμο γύρω τους.

3.6.2 Η Στάση των Νέων για τα Δικαιώματα των Ζώων

Η ανάλυση των απόψεων των νέων για τα δικαιώματα των ζώων αποκαλύπτει μια σαφή τάση γενικής αποδοχής και υποστήριξης της ιδέας ότι τα ζώα έχουν δικαιώματα ή ότι αυτά πρέπει να αναγνωρίζονται καλύτερα. Οι απόψεις τόσο των αγοριών όσο και των κοριτσιών δείχνουν ότι η νεολαία αντιλαμβάνεται την ηθική διάσταση της σχέσης ανθρώπου και ζώων και εκφράζει ευαισθησία απέναντι στην ανάγκη προστασίας τους.

3.6.2.1 Αγόρια

Αναλύοντας τις απαντήσεις των αγοριών, παρατηρείται ότι η πλειονότητα δείχνει θετική στάση απέναντι στα δικαιώματα των ζώων, με μια ιδιαίτερη έμφαση από εκείνα που προέρχονται από αγροτικές περιοχές και μονογονεϊκές οικογένειες. Αυτή η τάση μπορεί να αποδοθεί σε διάφορους παράγοντες, όπως η μεγαλύτερη επαφή με τα ζώα στο χωριό ή η αυξημένη ευαισθησία λόγω των οικογενειακών συνθηκών. Παράλληλα, η αντίθεση στην ιδέα ότι τα ζώα έχουν δικαιώματα είναι σχεδόν ανύπαρκτη, γεγονός που υποδηλώνει πως η νέα γενιά έχει αποδεχθεί πλήρως την έννοια της προστασίας των ζώων.

3.6.2.2 Κορίτσια

Από την άλλη πλευρά, τα **κορίτσια** φαίνεται να είναι ακόμα πιο υποστηρικτικά προς τα δικαιώματα των ζώων. Η γενική στάση τους αντικατοπτρίζει μια έντονη ηθική προσέγγιση του ζητήματος και μια ευαισθησία που είναι ελαφρώς πιο έντονη σε σχέση με τα αγόρια. Η αντίθεση στην ύπαρξη δικαιωμάτων για τα ζώα είναι σχεδόν ανύπαρκτη μεταξύ των κοριτσιών, κάτι που ενισχύει την άποψη ότι η ευαισθησία για τα ζώα είναι ευρέως διαδεδομένη σε αυτήν την ομάδα. Παράλληλα, ένα σημαντικό μέρος των κοριτσιών θεωρεί ότι, παρόλο που τα ζώα έχουν δικαιώματα, αυτά δεν αναγνωρίζονται επαρκώς στην πράξη, γεγονός που δείχνει μια πιο κριτική προσέγγιση στο ζήτημα.

3.6.2.3 Σύγκριση Απόψεων με Βάση το Φύλλο και το Κοινωνικό Περιβάλλον

Συγκρίνοντας τις απόψεις των **δύο φύλων**, δεν παρατηρούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις, πέρα από τη διαπίστωση ότι τα κορίτσια τείνουν να εκφράζουν πιο έντονα τη στήριξή τους στα δικαιώματα των ζώων. Παρόμοια είναι η κατάσταση και όταν εξετάζεται η προέλευση των νέων, είτε από την πόλη είτε από το χωριό, καθώς και η οικογενειακή τους κατάσταση. Οι διαφορές μεταξύ αυτών των ομάδων είναι περιορισμένες και δεν δείχνουν μεγάλες αποκλίσεις στις πεποιθήσεις τους. Οι νέοι από την ύπαιθρο και την πόλη διατηρούν σε γενικές γραμμές παρόμοια στάση, γεγονός που φανερώνει ότι η ευαισθητοποίηση γύρω από τα δικαιώματα των ζώων δεν επηρεάζεται ιδιαίτερα από το περιβάλλον διαβίωσης. Το ίδιο ισχύει και για τα άτομα που προέρχονται από μονογονεϊκές οικογένειες, τα οποία εκφράζουν απόψεις που βρίσκονται σε συμφωνία με το γενικό κλίμα αποδοχής της ανάγκης για προστασία των ζώων.

3.6.2.4 Συμπεράσματα

Από τα παραπάνω προκύπτει ένα σαφές συμπέρασμα: η νεολαία, ανεξάρτητα από το φύλο, το κοινωνικό ή οικογενειακό της πλαίσιο, τείνει να υποστηρίζει την αναγνώριση των δικαιωμάτων των ζώων. Οι όποιες διαφοροποιήσεις που εμφανίζονται είναι μικρές και δεν αναιρούν τη γενική εικόνα μιας κοινωνίας που προοδευτικά αναπτύσσει μια πιο ευαισθητοποιημένη στάση απέναντι στα ζώα. Αυτή η στάση υποδηλώνει ότι οι νέοι αντιλαμβάνονται τη σημασία της ηθικής μεταχείρισης των ζώων και επιθυμούν έναν κόσμο όπου τα δικαιώματα των ζώων θα προστατεύονται πιο αποτελεσματικά. Η ευρεία αποδοχή αυτής της ιδέας από τις νεότερες γενιές αποτελεί έναν θετικό δείκτη για το μέλλον

της σχέσης μεταξύ ανθρώπου και ζώων, καθώς ενδέχεται να οδηγήσει σε περαιτέρω βελτιώσεις στη νομοθεσία και στις πρακτικές που αφορούν την προστασία τους.

3.6.3 Εξετάζοντας τις αντιλήψεις των μαθητών για την συναισθηματική ικανότητα των ζώων

Τα αποτελέσματα της έρευνας για τις απόψεις των μαθητών σχετικά με την ικανότητα των ζώων να **αισθάνονται συναισθήματα όπως οι άνθρωποι**, δείχνουν σαφείς τάσεις, διαφοροποιήσεις και κοινές αντιλήψεις μεταξύ των ομάδων, αποκαλύπτοντας πτυχές που ενδέχεται να συνδέονται με την κοινωνική και συναισθηματική πραγματικότητα κάθε κατηγορίας.

3.6.3.1 Αγόρια

Στα αγόρια, η πλειονότητα αποδέχεται την άποψη ότι τα ζώα μπορούν να αισθανθούν συναισθήματα αντίστοιχα με αυτά των ανθρώπων. Η αποδοχή αυτή είναι υψηλότερη στα αγόρια που ζουν στο χωριό, γεγονός που πιθανώς σχετίζεται με τη στενότερη επαφή τους με τα ζώα στο φυσικό τους περιβάλλον. Η καθημερινή επαφή με ζώα μπορεί να ενισχύει τη συναισθηματική σύνδεση και την κατανόηση των συμπεριφορών τους, οδηγώντας σε μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση.

Αντίθετα, η άποψη ότι τα ζώα δεν έχουν συναισθήματα συναντάται σπάνια, γεγονός που φανερώνει μια γενικότερη αποδοχή της ιδέας ότι τα ζώα διαθέτουν συναισθηματικές ικανότητες. Παράλληλα, η δήλωση ότι τα ζώα βιώνουν μόνο βασικά συναισθήματα παρουσιάζει μεγαλύτερη αποδοχή στα αγόρια της πόλης και στις μονογονεϊκές οικογένειες, υποδεικνύοντας ίσως λιγότερη εμπειρική κατανόηση της συναισθηματικής τους πολυπλοκότητας.

Επιπλέον, η άποψη ότι η ικανότητα των ζώων να αισθανθούν συναισθήματα εξαρτάται από το είδος του ζώου υποστηρίζεται κυρίως από αγόρια που ζουν σε χωριά. Η οπτική αυτή ενδέχεται να συνδέεται με την εμπειρία τους με διαφορετικά είδη ζώων σε ένα αγροτικό περιβάλλον, όπου οι διαφορές στη συμπεριφορά μεταξύ π.χ. κατοικίδιων και άγριων ζώων είναι πιο εμφανείς.

3.6.3.2 Κορίτσια

Στα κορίτσια, η αποδοχή της ιδέας ότι τα ζώα αισθάνονται συναισθήματα όπως οι άνθρωποι είναι ακόμη μεγαλύτερη σε σύγκριση με τα αγόρια. Ειδικά τα κορίτσια από

μονογονεϊκές οικογένειες εμφανίζονται ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένα απέναντι στα ζώα, πιθανώς λόγω της ιδιαίτερης συναισθηματικής τους σύνδεσης με το περιβάλλον τους.

Η αντίληψη ότι τα ζώα δεν μπορούν να αισθανθούν συναισθήματα είναι σχεδόν ανύπαρκτη στα κορίτσια, υποδεικνύοντας μια ισχυρή γενική τάση προς την αναγνώριση των συναισθηματικών τους ικανοτήτων. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η μείωση της αποδοχής της άποψης ότι τα ζώα βιώνουν μόνο βασικά συναισθήματα στις μονογονεϊκές οικογένειες, γεγονός που ίσως υποδηλώνει ότι τα κορίτσια σε αυτές τις οικογένειες είναι περισσότερο ανοιχτά σε μια πιο σύνθετη συναισθηματική εικόνα των ζώων.

Η άποψη ότι η ικανότητα των ζώων να αισθανθούν συναισθήματα εξαρτάται από το είδος τους υποστηρίζεται ελαφρώς περισσότερο στα κορίτσια του χωριού, με μειούμενη τάση στις άλλες κατηγορίες. Αυτό ενδέχεται να αντικατοπτρίζει τη διαφορετική σχέση που διατηρούν με τα ζώα ανάλογα με την καθημερινότητά τους

3.6.3.3 Η Επίδραση του Οικογενειακού και Κοινωνικού Περιβάλλοντος στην Αναγνώριση των Συναισθημάτων των Ζώων

Στο χωριό, η καθημερινή επαφή με τα ζώα, είτε πρόκειται για κατοικίδια είτε για ζώα που ζουν στην ύπαιθρο, φαίνεται να καλλιεργεί μια πιο έντονη και προσωπική αντίληψη σχετικά με τα συναισθήματα των ζώων. Τα παιδιά του χωριού δείχνουν μεγαλύτερη αποδοχή της άποψης ότι τα ζώα μπορούν να αισθανθούν συναισθήματα, ίσως λόγω της συνεχούς και άμεσης επαφής τους με ζώα σε ένα φυσικό περιβάλλον, όπου οι διαπροσωπικές σχέσεις με τα ζώα είναι πιο εμφανείς.

Αντίθετα, στην πόλη, η επαφή με τα ζώα είναι συχνά πιο περιορισμένη και συχνά διαμεσολαβημένη από το περιβάλλον του σπιτιού ή το καταναλωτικό πλαίσιο (όπως τα κατοικίδια ζώα). Εδώ, η αποδοχή ότι τα ζώα μπορεί να αισθάνονται συναισθήματα είναι μεν παρούσα, αλλά όχι τόσο έντονη όσο στο χωριό. Η δήλωση ότι τα ζώα βιώνουν μόνο βασικά συναισθήματα εμφανίζεται περισσότερο στην πόλη, πιθανώς λόγω της λιγότερης άμεσης εμπειρίας με διαφορετικά είδη ζώων.

Στις μονογονεϊκές οικογένειες, τα παιδιά δείχνουν μεγαλύτερη τάση να αποδέχονται την ιδέα ότι τα ζώα αισθάνονται συναισθήματα, με ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά συμφωνίας. Αυτό μπορεί να συνδέεται με την συναισθηματική δυναμική αυτών των οικογενειών, όπου η συναισθηματική σύνδεση και η αναζήτηση επικοινωνίας με τα ζώα είναι πιο έντονη. Τα

παιδιά μπορεί να στρέφονται στα ζώα για συναισθηματική υποστήριξη και, επομένως, να αναγνωρίζουν περισσότερο την ικανότητα των ζώων να βιώσουν συναισθήματα.

Σε σχέση με τις άλλες δύο ομάδες, τα παιδιά από μονογονεϊκές οικογένειες φαίνεται να αναγνωρίζουν πιο έντονα την πολυπλοκότητα των συναισθημάτων των ζώων και παρουσιάζουν την πιο θετική στάση ως προς την αποδοχή της ικανότητας των ζώων να νιώσουν συναισθήματα, με λιγότερες αμφιβολίες ή περιορισμούς.

3.6.3.4 Συμπεράσματα

Η έρευνα αποκαλύπτει σημαντικές διαφορές και κοινά στοιχεία ανάμεσα στις ομάδες. Τα **αγόρια του χωριού** εμφανίζουν μεγαλύτερη σύνδεση με τα ζώα, πιθανώς λόγω της εγγύτητας που έχουν μαζί τους στο περιβάλλον τους. Τα **κορίτσια**, ανεξαρτήτως γεωγραφικής τοποθεσίας ή οικογενειακής κατάστασης, παρουσιάζουν μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση και τείνουν να αποδέχονται περισσότερο τη συναισθηματική ικανότητα των ζώων.

Η **οικογενειακή κατάσταση** φαίνεται να παίζει ρόλο στη συναισθηματική αντίληψη, ιδιαίτερα στις **μονογονεϊκές οικογένειες**, όπου τα παιδιά ενδεχομένως αναζητούν μεγαλύτερη συναισθηματική σύνδεση, την οποία αναγνωρίζουν και στα ζώα. Η **γεωγραφική τοποθεσία**, επίσης, επηρεάζει τη στάση, με τα παιδιά του χωριού να δείχνουν μεγαλύτερη ευαισθησία λόγω της καθημερινής τους επαφής με τα ζώα.

Τελικά, η έρευνα επιβεβαιώνει ότι οι αντιλήψεις για τα ζώα και τα συναισθήματά τους επηρεάζονται από διάφορους παράγοντες, όπως η ηλικία, το φύλο, το περιβάλλον και η οικογενειακή δυναμική, ενώ υπογραμμίζει την αυξανόμενη αποδοχή της ιδέας ότι τα ζώα μπορούν να βιώσουν συναισθήματα, κάτι που αντικατοπτρίζει τη μεταβαλλόμενη σχέση των ανθρώπων με το ζωικό βασίλειο.

3.6.4 Διαφοροποιήσεις στη Συμμετοχή Μαθητών σε Δράσεις για τα Δικαιώματα των Ζώων

Η έρευνα αναδεικνύει ενδιαφέροντα συμπεράσματα **σχετικά με τη συμμετοχή μαθητών σε δράσεις που προάγουν τα δικαιώματα των ζώων**, δίνοντας έμφαση στις διαφοροποιήσεις ανάλογα με το φύλο, τον τόπο κατοικίας και το οικογενειακό περιβάλλον.

3.6.4.1 Αντιφάσεις στην Ενεργή Συμμετοχή Αγοριών και Κοριτσιών σε Δράσεις για τα Δικαιώματα των Ζώων

Αρχικά, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η συμμετοχή των αγοριών είναι γενικά χαμηλότερη σε σύγκριση με αυτή των κοριτσιών, ανεξαρτήτως του τόπου κατοικίας ή του οικογενειακού πλαισίου. Πιο συγκεκριμένα, τα αγόρια από το χωριό και την πόλη καθώς και τα μονογονεϊκά αγόρια παρουσιάζουν περιορισμένη ενεργή συμμετοχή, γεγονός που ενδέχεται να συνδέεται με μια γενικότερη αποστασιοποίηση από δράσεις κοινωνικής ή περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης. Παρά την περιορισμένη ενεργή συμμετοχή, το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών δηλώνει ότι είναι ανοιχτό σε μια ενδεχόμενη συμμετοχή, αλλά μόνο αν η δράση τους φανεί ενδιαφέρουσα ή συναφή με τα ενδιαφέροντά τους. Αυτό δείχνει ότι υπάρχει μία **θετική διάθεση**, η οποία όμως περιορίζεται από το είδος της δράσης και την προσωπική προτίμηση των αγοριών. Το ποσοστό της άρνησης συμμετοχής είναι σχετικά υψηλό, υποδεικνύοντας ότι αρκετά αγόρια είναι αδιάφορα ή αρνούνται να συμμετάσχουν σε δράσεις για τα δικαιώματα των ζώων, κάτι που ίσως συνδέεται με την έλλειψη ενδιαφέροντος ή ευαισθητοποίησης σε τέτοια θέματα.

Αντίθετα, τα κορίτσια φαίνεται να συμμετέχουν περισσότερο σε τέτοιες δράσεις, με μεγαλύτερη ενεργή συμμετοχή, ιδίως τα κορίτσια από μονογονεϊκές οικογένειες, που καταγράφουν υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής από τα υπόλοιπα. Η μεγαλύτερη συμμετοχή των κοριτσιών μπορεί να αποδίδεται σε μια ενδεχόμενη πιο έντονη συναισθηματική σύνδεση με τα ζητήματα που αφορούν τα δικαιώματα των ζώων και τη φύση γενικότερα, καθώς τα κορίτσια συχνά δείχνουν μεγαλύτερη ευαισθησία σε κοινωνικά και περιβαλλοντικά θέματα. Ενδιαφέρον έχει η διαπίστωση ότι τα κορίτσια, όπως και τα αγόρια, εμφανίζουν μια **θετική διάθεση συμμετοχής**, αλλά αυτή είναι σε μεγαλύτερο ποσοστό ανεξάρτητη από τον τύπο της δράσης. Παρόλο που τα μονογονεϊκά κορίτσια δηλώνουν μια μικρότερη προθυμία να συμμετέχουν από τα κορίτσια του χωριού και της πόλης, η διάθεση τους για συμμετοχή παραμένει γενικά υψηλή. Επιπλέον, το ποσοστό άρνησης συμμετοχής για τα κορίτσια είναι σημαντικά χαμηλότερο σε σχέση με τα αγόρια, γεγονός που ενισχύει την εντύπωση ότι τα κορίτσια είναι περισσότερο ανοιχτά και θετικά προς τέτοιες δράσεις.

3.6.4.2 Φύλο και κοινωνική ευαισθητοποίηση

Από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτουν σημαντικές διαφοροποιήσεις στη συμμετοχή των μαθητών στις δράσεις για τα δικαιώματα των ζώων. Ο γενικός κανόνας είναι ότι τα κορίτσια, και ιδιαίτερα τα μονογονεϊκά, συμμετέχουν σε μεγαλύτερο βαθμό σε τέτοιες δράσεις σε σύγκριση με τα αγόρια. Αυτή η διαφοροποίηση μπορεί να αποδοθεί σε διαφορετικά κοινωνικά και συναισθηματικά χαρακτηριστικά που συνδέονται με τα φύλα. Τα κορίτσια φαίνεται να έχουν μεγαλύτερη ευαισθησία σε κοινωνικά ζητήματα, ενώ τα αγόρια είναι πιο επιφυλακτικά ή αδιάφορα προς τέτοιες πρωτοβουλίες.

Αξιοσημείωτο είναι ότι οι διαφοροποιήσεις δεν επηρεάζονται σημαντικά από τον τόπο κατοικίας ή το οικογενειακό περιβάλλον, καθώς τα αποτελέσματα καταγράφουν παρόμοια τάση τόσο σε αστικά όσο και σε αγροτικά περιβάλλοντα, καθώς και στις δύο κατηγορίες οικογενειών (μονογονεϊκές και μη). Η θετική διάθεση συμμετοχής από τους μαθητές, παρότι ενδεχομένως εξαρτάται από το είδος της δράσης, είναι σαφώς πιο έντονη μεταξύ των κοριτσιών, κάτι που καταδεικνύει τη σημαντική διαφοροποίηση του φύλου σε σχέση με την κοινωνική ευαισθητοποίηση για τα δικαιώματα των ζώων.

3.6.5 Η Στάση των Νέων απέναντι στον Νέο Φιλοζωικού Νόμο (4830/2021)

Η ανάλυση της αποδοχής του Νέου Φιλοζωικού Νόμου (4830/2021) αποκαλύπτει ενδιαφέροντα μοτίβα στην κοινωνία, ανάλογα με το φύλο, τον τόπο διαμονής και την οικογενειακή κατάσταση, τα οποία αποτυπώνουν την ευαισθητοποίηση και τις στάσεις της νεολαίας απέναντι στην κακοποίηση των ζώων.

3.6.5.1 Διαφορετική Στάση ανά Φύλο

Η στάση απέναντι στον Νόμο εμφανίζει σαφή διαφοροποίηση ανάμεσα στα δύο φύλα. Τα κορίτσια, ανεξαρτήτως του περιβάλλοντος στο οποίο ζουν, φαίνεται να έχουν μια πιο έντονη υποστήριξη για τον Νόμο και την ανάγκη προστασίας των ζώων. Σε αντίθεση με τα αγόρια, η στάση των κοριτσιών δείχνει μεγαλύτερη ευαισθησία και συνειδητοποίηση των δικαιωμάτων των ζώων, η οποία ενδέχεται να συνδέεται με κοινωνικές και πολιτισμικές αξίες που προωθούν την προστασία των ζώων και τη φροντίδα του περιβάλλοντος. Ειδικά σε αστικά περιβάλλοντα και μονογονεϊκές οικογένειες, αυτή η ευαισθησία είναι ακόμη πιο έντονη. Τα κορίτσια φαίνεται να είναι λιγότερο επιφυλακτικά

και περισσότερο αποφασισμένα σχετικά με την υποστήριξη του Νόμου, σε σχέση με τα αγόρια.

3.6.5.2 Διαφορετική Στάση ανά τόπο Διαμονής

Η διαφοροποίηση μεταξύ αγροτικών και αστικών περιοχών είναι επίσης αξιοσημείωτη. Στα αγροτικά ή χωρικά περιβάλλοντα, η υποστήριξη για τον Νόμο είναι λιγότερο έντονη, και οι αντιδράσεις κυμαίνονται από την ουδετερότητα έως την αντίθεση. Η παραδοσιακή ζωή σε αυτά τα περιβάλλοντα μπορεί να συμβάλλει σε πιο συντηρητικές και λιγότερο ευαισθητοποιημένες στάσεις απέναντι στα δικαιώματα των ζώων και στη φιλοζωική κουλτούρα. Επιπλέον, η εκπαίδευση και η ενημέρωση γύρω από τα δικαιώματα των ζώων σε αγροτικές περιοχές μπορεί να είναι περιορισμένη, πράγμα που ενδέχεται να εξηγεί την πιο χαμηλή υποστήριξη του Νόμου από τα αγόρια και τα κορίτσια του χωριού. Στην πόλη, αντιθέτως, η αυξημένη έκθεση στην πληροφορία, η ευρύτερη πολιτισμική ποικιλία και οι σύγχρονες τάσεις γύρω από τα δικαιώματα των ζώων οδηγούν σε μεγαλύτερη αποδοχή του Νόμου.

3.6.5.3 Επιπτώσεις της Οικογενειακής Κατάστασης

Η διαφοροποίηση που εντοπίζεται στις μονογονεϊκές οικογένειες μπορεί να οφείλεται σε κοινωνικές και ψυχολογικές παραμέτρους που επηρεάζουν τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Ειδικά στα κορίτσια, η υποστήριξη για τον Νόμο είναι πολύ υψηλότερη, γεγονός που μπορεί να συνδέεται με την ανάγκη για μεγαλύτερη προστασία και φροντίδα στο πλαίσιο μιας μονογονεϊκής οικογένειας, όπου ίσως η ευαισθητοποίηση και η έμφαση στις αξίες της φροντίδας και της προστασίας των πιο αδύναμων είναι εντονότερη. Αντιθέτως, στα αγόρια της ίδιας οικογενειακής δομής παρατηρείται μεγαλύτερη αποδοχή του Νόμου, γεγονός που ίσως αντανακλά μια πιο σύγχρονη και ευαισθητοποιημένη προσέγγιση λόγω των κοινωνικών απαιτήσεων και προτύπων.

3.6.5.4 Ανάλυση της Στήριξης του Νέου Φιλοζωικού Νόμου

Αναλύοντας τα δεδομένα, μπορούμε να διακρίνουμε κάποιες σαφείς τάσεις. Η υποστήριξη του Νόμου είναι γενικά ισχυρότερη στις αστικές περιοχές και στις μονογονεϊκές οικογένειες, όπου η φιλοζωική κουλτούρα και η ενημέρωση είναι πιθανό να είναι πιο ανεπτυγμένες. Στα αγροτικά περιβάλλοντα, η αντίσταση ή η αβεβαιότητα απέναντι στο Νόμο είναι μεγαλύτερη, πιθανόν λόγω έλλειψης πληροφόρησης και πιο συντηρητικών αντιλήψεων. Επιπλέον, τα κορίτσια, ανεξαρτήτως περιβάλλοντος,

εμφανίζουν περισσότερο ισχυρή υποστήριξη, ενώ τα αγόρια φαίνεται να είναι πιο επιφυλακτικά, ειδικά στις αγροτικές περιοχές. Η **οικογενειακή κατάσταση**, και ιδιαίτερα οι **μονογονεϊκές οικογένειες**, φαίνεται να ενισχύουν τη φιλοζωική στάση των παιδιών, πιθανόν λόγω κοινωνικών και ψυχολογικών παραμέτρων που ενδυναμώνουν την ευαισθησία απέναντι σε θέματα προστασίας.

Εν κατακλείδι, ο Νέος Φιλοζωικός Νόμος βρίσκει μεγαλύτερη αποδοχή στις αστικές περιοχές και στις μονογονεϊκές οικογένειες, ενώ οι αγροτικές περιοχές και οι πιο παραδοσιακές οικογένειες δείχνουν μια πιο συντηρητική ή αβέβαιη προσέγγιση. Το φύλο και η οικογενειακή κατάσταση φαίνεται να διαμορφώνουν σημαντικά τις στάσεις των νέων απέναντι στο ζήτημα της προστασίας των ζώων.

3.6.6 Οι Απόψεις και οι Αντιλήψεις των Μαθητών για την Ευημερία των Ζώων σε Περιορισμένα Περιβάλλοντα

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων για τα **συναισθήματα των μαθητών που προκαλούνται από την παρατήρηση των ζώων σε περιορισμένα περιβάλλοντα, όπως κλουβιά ή χώροι θεαμάτων** δείχνει σημαντικές διαφοροποιήσεις τόσο ανάμεσα στα φύλα όσο και στις κοινωνικές ομάδες, προσφέροντας ενδιαφέροντα συμπεράσματα για την ενσυναίσθηση των παιδιών απέναντι στην ευημερία των ζώων.

3.6.6.1 Η Αντίληψη των Αγοριών και των Κοριτσιών για τον Περιορισμό των Ζώων

Στην κατηγορία «**Λυπάμαι, πιστεύω ότι τα ζώα δεν πρέπει να ζουν περιορισμένα**», τα **αγόρια** που προέρχονται από μονογονεϊκές οικογένειες δείχνουν την ισχυρότερη αντίδραση, με πιο έντονη ενσυναίσθηση για την ευημερία των ζώων. Αυτό το ποσοστό είναι υψηλότερο σε σχέση με τα αγόρια που προέρχονται από αστικές ή αγροτικές περιοχές, κάτι που ίσως σχετίζεται με τις πιο ευαισθητοποιημένες οικογενειακές δυναμικές ή τις εμπειρίες που σχετίζονται με την ανατροφή σε μονογονεϊκή οικογένεια.

Τα αγόρια από τις αγροτικές περιοχές φαίνεται να έχουν την μεγαλύτερη αποδοχή στην κατηγορία «**Είμαι ουδέτερος, δεν με ενοχλεί**», κάτι που ενδέχεται να οφείλεται στην πιο συχνή επαφή τους με ζώα που περιορίζονται λόγω καθημερινών πρακτικών, όπως είναι η εκτροφή ή η επαγγελματική τους χρήση. Αυτή η επαφή μπορεί να οδηγήσει σε μια πιο φυσιολογική αντίληψη του περιορισμού των ζώων.

Τα αγόρια από την πόλη, από την άλλη, φαίνεται να δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στην εξωτερική εικόνα της υγείας των ζώων παρά στις συνθήκες διαβίωσής τους. Αυτή η στάση μπορεί να αντανakλά μια επιφανειακή αντίληψη, όπου η υγεία των ζώων αποτιμάται πάνω από τις συνθήκες στις οποίες αυτά ζουν.

Τα κορίτσια, σε όλες τις κατηγορίες της έρευνας, εμφανίζουν έντονη συναισθηματική αντίδραση και μεγαλύτερη ενσυναίσθηση για την ευημερία των ζώων σε σχέση με τα αγόρια. Στην κατηγορία «**Λυπάμαι, πιστεύω ότι τα ζώα δεν πρέπει να ζουν περιορισμένα**», τα κορίτσια, ανεξαρτήτως περιοχής ή οικογενειακής κατάστασης, συμφωνούν με αυτή τη δήλωση σε πολύ μεγαλύτερο ποσοστό. Αυτή η έντονη ευαισθησία ίσως να συνδέεται με τον τρόπο που τα κορίτσια αναπτύσσουν τις συναισθηματικές τους ικανότητες και τις αντιλήψεις τους για την ευημερία των ζώων.

Παρά τις έντονες αντιδράσεις στις παραπάνω κατηγορίες, τα κορίτσια δείχνουν επίσης μικρότερη αποδοχή στην κατηγορία «**Αισθάνομαι άβολα, αλλά κατανοώ ότι ίσως είναι απαραίτητο**». Η διαφοροποίηση από τα αγόρια δεν είναι πολύ μεγάλη, αλλά τα κορίτσια φαίνεται να διατηρούν μια περισσότερο κριτική στάση απέναντι στην ιδέα του περιορισμού των ζώων, ακόμα και αν το θεωρούν ενδεχομένως αναγκαίο.

Τα ποσοστά των κοριτσιών που δηλώνουν ότι είναι «**ουδέτερα, δεν τα ενοχλεί**» ή «**δεν τα ενοχλεί αν τα ζώα φαίνονται υγιή**» είναι εξαιρετικά χαμηλά. Αυτή η τάση επιβεβαιώνει την έντονη συναισθηματική τους εμπλοκή και την αυξημένη αίσθηση ηθικής για τα ζώα, υποδηλώνοντας ότι η υγεία τους δεν αρκεί για να γίνει αποδεκτό το περιοριστικό τους περιβάλλον.

3.6.6.2 Η Διαμόρφωση της Ευαισθησίας και της Ηθικής Αντίληψης των Παιδιών για τα Ζώα

Η διαφορά ευαισθησίας ανά φύλο: Η έρευνα υποδεικνύει ότι τα κορίτσια εμφανίζουν γενικά μεγαλύτερη ευαισθησία και ενσυναίσθηση για τα ζώα σε περιορισμένα περιβάλλοντα από τα αγόρια, κάτι που ενδέχεται να σχετίζεται με τις κοινωνικές και ψυχολογικές τους αναπαραστάσεις σχετικά με την προστασία και την καλοσύνη. Τα κορίτσια φαίνεται να αντιλαμβάνονται τον περιορισμό των ζώων ως κάτι ανήθικο ή τουλάχιστον αδικαιολόγητο, ακόμη και αν αποδέχονται κάποιες φορές την αναγκαιότητα αυτού του περιορισμού.

Η επίδραση της οικογενειακής δομής: Τα μονογονεϊκά αγόρια και κορίτσια δείχνουν μεγαλύτερη ενσυναίσθηση σε σχέση με τα παιδιά που προέρχονται από πυρηνικές οικογένειες, κάτι που ενδέχεται να αντανάκλα τις ιδιαίτερες συνθήκες ανατροφής που τους προσφέρουν οι μονογονεϊκές οικογένειες. Τα παιδιά από μονογονεϊκές οικογένειες ενδέχεται να είναι πιο ευαίσθητα σε θέματα που αφορούν την ευημερία των άλλων λόγω του συναισθηματικού δεσμού με έναν μόνο γονέα.

Η επίδραση του τόπου κατοικίας: Τα αγόρια που ζουν σε αγροτικές περιοχές φαίνεται να είναι πιο εξοικειωμένα με την ιδέα του περιορισμού των ζώων, ενώ τα παιδιά της πόλης φαίνεται να επικεντρώνονται περισσότερο στην εικόνα της υγείας των ζώων παρά στην ποιότητα των συνθηκών τους. Αυτό μπορεί να οφείλεται στη συχνότερη επαφή των αγροτικών παιδιών με ζώα που περιορίζονται στην καθημερινότητά τους, σε αντίθεση με τα αστικά παιδιά που ενδέχεται να έχουν λιγότερη άμεση επαφή με αυτά τα ζήτηματα.

Η ηθική διάσταση της έρευνας: Τα αποτελέσματα γενικά δείχνουν ότι τα παιδιά αναπτύσσουν έντονες ηθικές κρίσεις σχετικά με τα ζώα και τα περιορισμένα περιβάλλοντα, ιδιαίτερα τα κορίτσια, τα οποία φαίνεται να αντιλαμβάνονται πιο συναισθηματικά την καταπίεση των ζώων.

Η έρευνα αυτή υπογραμμίζει τη σημασία της οικογενειακής και κοινωνικής ανατροφής, καθώς και της προσωπικής επαφής με τα ζώα, στην ανάπτυξη της ενσυναίσθησης και της ηθικής αντίληψης των παιδιών.

3.6.7 Απόψεις των Παιδιών για τους Ζωολογικούς Κήπους

Η ανάλυση των απαντήσεων των μαθητών σχετικά με τη **στάση τους απέναντι στα ζώα σε ζωολογικούς κήπους** αποκαλύπτει μια ποικιλία απόψεων και συναισθηματικών αντιδράσεων. Οι διαφορετικές προσεγγίσεις και ευαισθησίες που εκφράζουν αντικατοπτρίζουν τις ηθικές ανησυχίες και τις αντιλήψεις τους για την αιχμαλωσία των ζώων, διαμορφώνοντας έτσι τη συνολική τους στάση απέναντι στο συγκεκριμένο ζήτημα.

3.6.7.1 Αντιλήψεις για τους Ζωολογικούς Κήπους: Φύλο, Ευαισθησία και Ηθικά Διλήμματα

Στα **αγόρια**, παρατηρείται γενική αποδοχή της ύπαρξης ζωολογικών κήπων, με κάποιες διαφοροποιήσεις στις προτιμήσεις τους. Τα αγόρια που προέρχονται από το χωριό, την πόλη ή είναι μονογονεϊκά, συμφωνούν σε γενικές γραμμές ότι οι ζωολογικοί κήποι θα

πρέπει να υπάρχουν μόνο εάν εξυπηρετούν σκοπούς συντήρησης και αναπαραγωγής απειλούμενων ειδών, ή εάν προσφέρουν καλές συνθήκες διαβίωσης για τα ζώα. Ειδικότερα, τα μονογονεϊκά αγόρια φαίνεται να εμφανίζουν μεγαλύτερη αποδοχή της ύπαρξης ζωολογικών κήπων, κάτι που μπορεί να συνδέεται με την ενδεχόμενη μεγαλύτερη ευαισθησία τους σε θέματα φροντίδας και προστασίας των ζώων, λόγω της δομής της οικογένειάς τους. Παρά την αποδοχή αυτή, οι αντιρρήσεις σχετικά με τη διατήρηση ζώων σε αιχμαλωσία παραμένουν περιορισμένες, γεγονός που υποδεικνύει ότι τα αγόρια, συνολικά, δεν δείχνουν έντονη αντίθεση στην αιχμαλωσία των ζώων.

Αντίθετα, τα **κορίτσια** φαίνεται να έχουν πιο διαφοροποιημένες απόψεις. Υπάρχει σαφής διαφοροποίηση σε σχέση με τα αγόρια, καθώς περισσότερα κορίτσια εκφράζουν τη γνώμη ότι τα ζώα θα πρέπει να διατηρούνται μόνο για λόγους προστασίας απειλούμενων ειδών και ότι οι ζωολογικοί κήποι πρέπει να προσφέρουν άριστες συνθήκες διαβίωσης για τα ζώα. Παράλληλα, τα κορίτσια φαίνεται να είναι πιο ευαίσθητα στο ζήτημα της αιχμαλωσίας, με αρκετά από αυτά να εκφράζουν τη γνώμη ότι τα ζώα θα πρέπει να ζουν ελεύθερα στη φύση, ειδικά τα μονογονεϊκά κορίτσια, τα οποία δηλώνουν την υψηλότερη αντίθεση απέναντι στους ζωολογικούς κήπους. Αυτή η μεγαλύτερη ευαισθησία των κοριτσιών πιθανότατα οφείλεται σε διαφορετικές αξιακές προτεραιότητες ή ακόμα και σε κοινωνικές και πολιτισμικές αντιλήψεις που τους επισημαίνουν το σεβασμό προς τα ζώα και τη φύση.

3.6.7.2 Συμπεράσματα

Η διαφοροποίηση των απόψεων των παιδιών για τη φύση και τα ζώα, ανάλογα με το φύλο, τον τόπο διαμονής και την οικογενειακή τους κατάσταση, αποδεικνύει ότι οι αντιλήψεις τους δεν διαμορφώνονται τυχαία, αλλά επηρεάζονται από ένα σύνολο κοινωνικών και πολιτισμικών παραγόντων. Οι αξίες που μεταδίδονται μέσα στην οικογένεια, οι εμπειρίες που αποκτούν τα παιδιά στο περιβάλλον όπου μεγαλώνουν, καθώς και οι γενικότερες κοινωνικές επιρροές, διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη στάση τους απέναντι στη φύση και τα ζώα. Για παράδειγμα, τα μονογονεϊκά παιδιά, ανεξαρτήτως φύλου, φαίνεται να δείχνουν μεγαλύτερη ευαισθησία απέναντι στα ζητήματα φροντίδας των ζώων, ίσως λόγω της ιδιαίτερης οικογενειακής δυναμικής τους.

Εξάγοντας συμπεράσματα από την έρευνα, μπορούμε να αναφέρουμε ότι τόσο το φύλο όσο και η κοινωνική τους καταγωγή παίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της

αντίληψής τους για τη φύση και τα ζώα. Η μεγαλύτερη ευαισθησία των κοριτσιών, σε συνδυασμό με την αυξημένη αποδοχή των μονογονεϊκών αγοριών, υπογραμμίζει τις διαφορετικές προσεγγίσεις που έχουν τα παιδιά σε αυτά τα θέματα. Επίσης, η έρευνα δείχνει ότι, γενικά, η πλειοψηφία των παιδιών δεν αντιτίθεται στην ύπαρξη ζωολογικών κήπων, αλλά ταυτόχρονα κατανοούν τη σημασία της φροντίδας και της προστασίας των ζώων.

Η ενδεχόμενη ανάγκη για ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των παιδιών σχετικά με τα ηθικά ζητήματα που αφορούν τα ζώα και τη φύση φαίνεται καθαρά μέσα από τα αποτελέσματα της έρευνας, καθιστώντας σαφές ότι η εκπαίδευση και οι οικογενειακές αξίες επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τη στάση των παιδιών απέναντι σε τέτοια ζητήματα.

3.6.8 Διαφορετικές Αντιλήψεις για τη Χρήση Ζώων σε Επιστημονικά Πειράματα

Η έρευνα μας αναδεικνύει τις διαφοροποιήσεις **στις αντιλήψεις των παιδιών σχετικά με τη χρήση ζώων σε επιστημονικά πειράματα**, εστιάζοντας σε παράγοντες όπως το φύλο, το περιβάλλον διαβίωσης και η οικογενειακή κατάσταση. Αυτές οι παράγοντες φαίνεται να επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό τις στάσεις και τις αξίες που διαμορφώνουν τα παιδιά γύρω από το θέμα, προσφέροντας μια πλούσια βάση για την κατανόηση των κοινωνικών, ηθικών και πολιτιστικών διαφορών στις αντιλήψεις των νέων ανθρώπων.

3.6.8.1 Ηθικές Αντιλήψεις για τα Πειράματα σε Ζώα: Διαφορές Μεταξύ Αγοριών και Κοριτσιών

Τα **αγόρια** παρουσιάζουν ποικιλία απόψεων σχετικά με την ηθική διάσταση της χρήσης ζώων σε επιστημονικά πειράματα. Στις απαντήσεις τους, παρατηρείται μια γενική τάση για λιγότερη απόλυτη αντίθεση με το θέμα, σε σύγκριση με τα κορίτσια. Εντούτοις, η στάση τους φαίνεται να διαφέρει σημαντικά ανάλογα με την κοινωνική τους ομάδα. Τα **αγόρια που ζουν σε αστικά περιβάλλοντα**, φαίνεται να είναι πιο ανοιχτά στην ιδέα της χρήσης ζώων για επιστημονικούς σκοπούς, αν και το ποσοστό υποστήριξης είναι μικρό. Αντίθετα, **τα αγόρια από χωριά και μονογονεϊκές οικογένειες** εκφράζουν περισσότερο σκεπτικισμό και αποδοκιμασία για την εν λόγω πρακτική. Η διαφοροποίηση αυτή μπορεί να συνδέεται με τις πολιτιστικές επιρροές που ασκούν τα αστικά περιβάλλοντα και οι

διαφορετικοί κοινωνικοί ρόλοι, ενώ η οικογενειακή κατάσταση μπορεί να επηρεάζει την ανάπτυξη ηθικών αντιλήψεων και συναισθημάτων για την ευημερία των ζώων.

Η **ουδετερότητα**, που εκφράζεται από ένα σημαντικό ποσοστό των αγοριών, μπορεί να υποδηλώνει μια ανάγκη για ισχυρότερη κατανόηση των επιχειρημάτων από όλες τις πλευρές, προσπαθώντας να διατηρήσουν μια πιο ισχυρή αίσθηση αντικειμενικότητας ή διπλωματίας.

Αντίθετα, τα **κορίτσια** φαίνεται να εκδηλώνουν πιο αρνητικές στάσεις απέναντι στη χρήση ζώων για επιστημονικούς σκοπούς, με μια πιο έντονη ηθική αντίθεση στην ιδέα. Η αντιπάθεια για τα πειράματα σε ζώα είναι ιδιαίτερα έντονη στις κοπέλες από μονογονεϊκές οικογένειες, όπου οι ηθικές ανησυχίες για την ευημερία των ζώων φαίνεται να ενισχύονται. Αυτό θα μπορούσε να οφείλεται σε μεγαλύτερη έμφαση στην ενσυναίσθηση και την ηθική ευαισθησία, η οποία μπορεί να είναι πιο έντονη όταν τα παιδιά αναπτύσσουν αξίες από ένα σπίτι με λιγότερους γονείς, συνήθως με έντονη εστίαση στην ανθρώπινη ευημερία και δικαιοσύνη.

Αν και η πλειονότητα των κοριτσιών είναι κάθετα αντίθετη με τη χρήση ζώων σε επιστημονικά πειράματα, παρατηρείται μια μικρότερη ομάδα που δείχνει μια πιο αντιφατική στάση, κατανοώντας ίσως την ανάγκη για πειράματα, αλλά χωρίς να αποδέχεται πλήρως τη χρήση ζώων. Αυτή η στάση ενδέχεται να υποδηλώνει την ύπαρξη μιας πιο εξελιγμένης ηθικής σκέψης, όπου τα παιδιά προσπαθούν να εξισορροπήσουν την ηθική τους αντίληψη με τις πρακτικές ανάγκες της επιστήμης.

Η σχετική **μειοψηφία** που εκφράζει υποστήριξη στην πρακτική της χρήσης ζώων παραμένει πολύ χαμηλή, γεγονός που καταδεικνύει την έντονη ηθική ευαισθησία που διακρίνει τη στάση των κοριτσιών απέναντι στα ζώα.

3.6.8.2 Συμπεράσματα

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας δείχνει ότι τα παιδιά, ανάλογα με το φύλο, το περιβάλλον διαβίωσης και την οικογενειακή κατάσταση, έχουν διαφορετικές στάσεις απέναντι στη χρήση ζώων σε επιστημονικά πειράματα. Τα **αγόρια** εμφανίζονται πιο ανοικτά στις δυνατότητες της επιστημονικής χρήσης ζώων, με τις στάσεις τους να ποικίλουν ανάλογα με τον τόπο διαβίωσης και την οικογενειακή τους κατάσταση. Από την άλλη πλευρά, τα **κορίτσια**, ιδιαίτερα εκείνα από **μονογονεϊκές οικογένειες**, εκφράζουν πιο σθεναρές αντιρρήσεις και φαίνεται να είναι πιο ευαίσθητα ηθικά στο ζήτημα.

Αυτές οι διαφοροποιήσεις υπογραμμίζουν την ανάγκη για έναν πολυδιάστατο διάλογο γύρω από τη χρήση ζώων στην επιστημονική έρευνα, λαμβάνοντας υπόψη τις κοινωνικές και πολιτιστικές συνθήκες που διαμορφώνουν τις στάσεις των νέων ανθρώπων. Επίσης, υπογραμμίζουν τη σημασία του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος στη διαμόρφωση των ηθικών αξιών και αντιλήψεων των παιδιών.

3.6.9 Οι Απόψεις των μαθητών για τη Χρήση των Ζώων σε Πειράματα Καλλυντικών

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας **σχετικά με τη χρήση ζώων σε πειράματα καλλυντικών προϊόντων** φανερώνει μια ξεκάθαρη διαφοροποίηση στις στάσεις των αγοριών και των κοριτσιών, με σημαντική επιρροή από το κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον.

3.6.9.1 Η Στάση των Νέων Απέναντι στη Χρήση Ζώων για καλλυντικά Πειράματα

Από τη μελέτη προκύπτει ότι τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια εκφράζουν έντονη αντίθεση στη χρήση ζώων για πειράματα, ωστόσο, τα κορίτσια εμφανίζουν μεγαλύτερη αντίθεση σε σχέση με τα αγόρια. Η διαφορά αυτή φαίνεται να συνδέεται με την αυξημένη ευαισθητοποίηση που εμφανίζουν τα κορίτσια σε ηθικά ζητήματα, όπως η προστασία των ζώων και η ενσυναίσθηση. Η ομάδα των **κοριτσιών από το χωριό** και ειδικότερα των **μονογονεϊκών** φαίνεται να είναι ιδιαίτερα ευαίσθητη, με τη μεγαλύτερη αντίθεση να καταγράφεται σε αυτήν την κατηγορία.

Όσον αφορά τα αγόρια, η αντίθεση παραμένει ισχυρή, με τα περισσότερα να δηλώνουν απόλυτη αντίθεση με τη χρήση ζώων στα πειράματα, αν και μια μικρή μερίδα από αυτά εκφράζει ουδέτερη ή πιο συγκαταβατική στάση, κατανοώντας τους λόγους πίσω από τις δοκιμές. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι τα **μονογονεϊκά αγόρια** δηλώνουν μεγαλύτερη αντίθεση σε σχέση με άλλες ομάδες, κάτι που ενδέχεται να σχετίζεται με το οικογενειακό τους περιβάλλον και τις αξίες που διαπλάθονται μέσα σε αυτό.

Από την άλλη πλευρά, τα ποσοστά των κοριτσιών που εκφράζουν αντίθεση με τη χρήση ζώων είναι ακόμη πιο έντονα, κάτι που καταδεικνύει την ανησυχία τους για τα ηθικά ζητήματα που αφορούν τη μεταχείριση των ζώων σε πειράματα. Το ποσοστό αυτό ενισχύεται στις μονογονεϊκές οικογένειες, δείχνοντας ίσως μια πιο αυστηρή στάση και

ενδεχομένως και μεγαλύτερη ευαισθησία λόγω των προσωπικών και οικογενειακών συνθηκών.

Εντυπωσιακό είναι το γεγονός ότι η **συντριπτική πλειοψηφία των κοριτσιών κατατάσσει την αντίθεσή τους στην κατηγορία της απόλυτης αρνητικής στάσης, με λίγες εξαιρέσεις εκείνων που κατανοούν τη σκοπιμότητα των πειραμάτων, αλλά σε μικρό ποσοστό.** Η διαφορά αυτή σε σχέση με τα αγόρια ενδέχεται να αντανακλά μια πιο συναισθηματική και ηθική προσέγγιση από πλευράς των κοριτσιών στα ζητήματα ηθικής και ευημερίας των ζώων.

Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν επίσης ότι το **κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στις απόψεις των νέων για τη χρήση ζώων στα πειράματα.** Η οικογενειακή δομή φαίνεται να επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τις στάσεις, με τα **μονογονεϊκά παιδιά να εμφανίζουν συνήθως την πιο έντονη αντίθεση,** ενώ τα παιδιά από οικογένειες με παραδοσιακή δομή να εμφανίζουν ενδεχομένως πιο συγκαταβατικές ή ουδέτερες στάσεις, ιδιαίτερα αν κατανοούν τη σημασία των πειραμάτων για την ασφάλεια των προϊόντων.

3.6.9.2 Ηθική Ευαισθητοποίηση και Οικογενειακή Επιρροή

Ηθική ευαισθητοποίηση και φύλο: Η έρευνα υπογραμμίζει ότι τα κορίτσια είναι πιο ευαίσθητα σε ηθικά ζητήματα και εκφράζουν πιο έντονη αντίθεση στη χρήση ζώων σε πειράματα. Αυτή η στάση συνδέεται πιθανώς με τη μεγαλύτερη ενσυναίσθηση και τις αξίες που καλλιεργούνται στο φύλο αυτό.

Οικογενειακή και κοινωνική επιρροή: Η οικογενειακή κατάσταση και το περιβάλλον έχουν σημαντική επίδραση στη στάση των νέων για τα πειράματα με ζώα. Οι μονογονεϊκές οικογένειες φαίνεται να ανατρέφουν παιδιά με ισχυρότερες αντιστάσεις και πιο συνειδητοποιημένες απόψεις.

Διαφορετικότητα απόψεων: Παρά την έντονη αντίθεση στη χρήση ζώων, ένα μικρό ποσοστό νέων (ειδικά αγοριών) εκφράζει μια πιο ανοιχτόμυαλη ή πραγματιστική προσέγγιση, κατανοώντας τη σκοπιμότητα των πειραμάτων για λόγους ασφαλείας των προϊόντων, χωρίς ωστόσο να συμφωνούν απόλυτα με τη μέθοδο.

Ενίσχυση της ηθικής εκπαίδευσης: Τα αποτελέσματα υπογραμμίζουν την ανάγκη για περαιτέρω εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση σχετικά με τα ηθικά ζητήματα της χρήσης

ζώων στην επιστήμη και την ανάγκη προστασίας των ζώων, ιδιαίτερα στην περίπτωση των νεότερων γενεών.

3.6.10 Αντιφάσεις στην Ηθική Κατανάλωση: Σχέσεις Φύλου, Γεωγραφικής Περιοχής και Οικογενειακής Κατάστασης στην Προθυμία Πληρωμής για Καλλυντικά Χωρίς Ζωικές Δοκιμές

Η ανάλυση των δεδομένων από την έρευνα σχετικά με την προθυμία των νέων να πληρώσουν περισσότερο για καλλυντικά που δεν δοκιμάζονται σε ζώα αναδεικνύει σημαντικές διαφορές και ενδιαφέροντα μοτίβα, τόσο ως προς το φύλο όσο και ως προς το κοινωνικό και οικονομικό τους υπόβαθρο. Η συμπεριφορά των αγοριών και των κοριτσιών διαφοροποιείται σημαντικά, όπως επίσης και η στάση τους απέναντι στην ηθική διάσταση της κατανάλωσης, όπως αυτή εκφράζεται μέσω της διάθεσης να πληρώσουν επιπλέον για προϊόντα που δεν έχουν δοκιμαστεί σε ζώα.

3.6.10.1 Διαφορές Ανάμεσα στα Φύλα

Τα αγόρια, γενικά, εμφανίζονται πιο συγκρατημένα και λιγότερο πρόθυμα να πληρώσουν περισσότερο για καλλυντικά που δεν έχουν δοκιμαστεί σε ζώα σε σύγκριση με τα κορίτσια. Τα κορίτσια δείχνουν μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση σε ηθικά ζητήματα, όπως είναι η προστασία των ζώων, και είναι πιο διατεθειμένα να επενδύσουν οικονομικά σε προϊόντα που πληρούν αυτές τις ηθικές αξίες. Αυτή η τάση είναι πιο έντονη στις κοπέλες του χωριού και των μονογονεϊκών οικογενειών, οι οποίες, σε αντίθεση με τα αγόρια, εμφανίζουν μεγαλύτερη προθυμία να καταβάλουν σημαντικά περισσότερα χρήματα για καλλυντικά χωρίς ζωικές δοκιμές.

3.6.10.2 Διαφορές Ανάμεσα στις Περιοχές (Χωριό, Πόλη, Μονογονεϊκές Οικογένειες)

Η προθυμία να πληρώσουν περισσότερα για καλλυντικά που δεν δοκιμάζονται σε ζώα διαφοροποιείται ανάλογα με την περιοχή διαμονής και την οικογενειακή κατάσταση των συμμετεχόντων. Στα αγόρια του χωριού, για παράδειγμα, παρατηρείται μεγαλύτερη προθυμία να πληρώσουν αρκετά περισσότερα χρήματα για προϊόντα που πληρούν αυτήν την ηθική προϋπόθεση, σε σχέση με τα αγόρια που ζουν στην πόλη ή σε μονογονεϊκές οικογένειες. Η οικονομική κατάσταση φαίνεται να έχει σημαντικό ρόλο στην απόφαση αυτή, με τα αγόρια από μονογονεϊκές οικογένειες να είναι πιο συγκρατημένα και να δείχνουν μια τάση να αποδεχτούν μικρότερη οικονομική επιβάρυνση, καθώς ίσως έχουν

λιγότερη οικονομική ευχέρεια. Αντίθετα, τα κορίτσια του χωριού και των μονογονεϊκών οικογενειών εμφανίζουν την υψηλότερη προθυμία να πληρώσουν περισσότερο για τα ηθικά καλλυντικά, κάτι που μπορεί να οφείλεται σε μια συνειδητή ηθική στάση ή κοινωνική ευαισθητοποίηση.

Αξιοσημείωτο είναι ότι τα κορίτσια του χωριού φαίνεται να έχουν την υψηλότερη διάθεση να πληρώσουν σημαντικά περισσότερα για προϊόντα χωρίς ζωικές δοκιμές, κάτι που πιθανώς αντανakλά μια ισχυρή ηθική ευαισθησία ή κουλτούρα που επικρατεί στο εν λόγω περιβάλλον, ενώ τα κορίτσια της πόλης, παρά την υψηλότερη διαθεσιμότητα και ποικιλία προϊόντων, παρουσιάζουν σχετικά χαμηλότερη προθυμία για αυξημένες δαπάνες.

3.6.10.3 Αδιαφορία για τις Ζωικές Δοκιμές

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, η αδιαφορία για το αν τα προϊόντα δοκιμάζονται σε ζώα είναι πιο έντονη στα αγόρια από την πόλη, καθώς αυτά εμφανίζουν το υψηλότερο ποσοστό αδιαφορίας σχετικά με τις ζωικές δοκιμές. Παρόμοια, στα κορίτσια παρατηρείται μια χαμηλότερη τάση αδιαφορίας για το θέμα, με τις κοπέλες από το χωριό να ενδιαφέρονται περισσότερο για τα ηθικά χαρακτηριστικά των καλλυντικών και να δείχνουν μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση για τις ζωικές δοκιμές. Τα κορίτσια των μονογονεϊκών οικογενειών εμφανίζουν επίσης χαμηλότερη αδιαφορία, κάτι που υποδεικνύει ότι οι συγκεκριμένες οικογενειακές συνθήκες ενδέχεται να διαμορφώνουν μια πιο ευαισθητοποιημένη στάση απέναντι στα ηθικά ζητήματα, όπως η προστασία των ζώων.

3.6.10.4 Συμπεράσματα για τις Ηθικές Καταναλωτικές Επιλογές των Νέων

Η έρευνα καταδεικνύει ότι η διάθεση των νέων να πληρώσουν περισσότερο για καλλυντικά χωρίς ζωικές δοκιμές συνδέεται στενά με το φύλο, την περιοχή και τις οικογενειακές συνθήκες. Οι κοπέλες, και ιδιαίτερα εκείνες που ζουν σε μικρότερες κοινότητες ή σε μονογονεϊκές οικογένειες, δείχνουν μεγαλύτερη προθυμία να επενδύσουν σε ηθικά προϊόντα, ενώ τα αγόρια είναι πιο συγκρατημένα και εστιάζουν σε άλλες προτεραιότητες, όπως οι οικονομικές τους ανάγκες. Η ευαισθητοποίηση για τα ηθικά ζητήματα, όπως η προστασία των ζώων, φαίνεται να είναι πιο έντονη στις κοπέλες, ειδικά σε αγροτικές περιοχές και οικογένειες που ενδέχεται να ενισχύουν τέτοιες αξίες. Ωστόσο, οι διαφοροποιήσεις αυτές δεν πρέπει να κατανοηθούν μόνο ως αποτέλεσμα της ηθικής ευαισθητοποίησης, αλλά και ως αντανakλάσεις διαφορετικών κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών που επηρεάζουν τις καταναλωτικές επιλογές των νέων.

3.6.11 Συμμετοχή Παιδιών σε Περιστατικά Κακοποίησης Ζώων

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας **σχετικά με την εμπειρία ή τη συμμετοχή σε περιστατικά κακοποίησης ζώων** αποκαλύπτει αρκετές διαφοροποιήσεις με βάση το φύλο, τον τόπο κατοικίας και την οικογενειακή κατάσταση των παιδιών, οι οποίες αποκαλύπτουν ενδιαφέροντα κοινωνιολογικά μοτίβα.

3.6.11.1 Συμμετοχή και Έκθεση των Αγοριών

Αρχικά, τα αγόρια από μονογονεϊκές οικογένειες φαίνεται να έχουν τη μεγαλύτερη έκθεση σε περιστατικά κακοποίησης ζώων. Η πιο συχνή απάντηση από αυτά ήταν ότι είχαν δει τέτοιες περιστατικά, με ένα σημαντικό ποσοστό να επισημαίνει ότι υπήρξε έκθεση σε τέτοιες καταστάσεις. Ακολουθούν τα αγόρια που ζουν σε χωριά και στην πόλη, αν και η συμμετοχή τους σε περιστατικά κακοποίησης ζώων ήταν σημαντικά χαμηλότερη.

Εντυπωσιακό είναι το γεγονός ότι τα αγόρια του χωριού, αν και έχουν καταγράψει μια σχετικά χαμηλή συμμετοχή σε περιστατικά κακοποίησης, είναι εκείνα που καταγράφουν το υψηλότερο ποσοστό συμμετοχής, σε σχέση με τα υπόλοιπα αγόρια. Στην πόλη, η συμμετοχή είναι ακόμη πιο περιορισμένη. Από την άλλη πλευρά, τα αγόρια από μονογονεϊκές οικογένειες καταγράφουν το χαμηλότερο ποσοστό συμμετοχής σε τέτοια περιστατικά.

Όσον αφορά την απάντηση "**Δεν θέλω να απαντήσω**", τα μονογονεϊκά αγόρια είναι εκείνα που καταγράφουν το υψηλότερο ποσοστό, κάτι που μπορεί να υποδηλώνει συναισθηματική φόρτιση ή ανασφάλεια. Τα αγόρια της πόλης καταγράφουν τη μεγαλύτερη αποστασιοποίηση από τέτοια περιστατικά, υποδεικνύοντας ίσως και την ύπαρξη κοινωνικής αποδοκimasίας σε σχέση με την κακοποίηση ζώων.

3.6.11.2 Συμμετοχή και Έκθεση των Κοριτσιών

Η εικόνα για τα κορίτσια είναι κάπως διαφορετική, αν και πάλι εντοπίζονται διαφοροποιήσεις ανάλογα με την οικογενειακή κατάσταση και τον τόπο κατοικίας. Το ποσοστό των κοριτσιών που δηλώνουν ότι έχουν δει περιστατικά κακοποίησης ζώων είναι σχετικά χαμηλό σε όλες τις ομάδες, με τα μονογονεϊκά κορίτσια και τα κορίτσια του χωριού να καταγράφουν τα υψηλότερα ποσοστά. Παρόλα αυτά, η συμμετοχή των κοριτσιών σε τέτοια περιστατικά είναι σχεδόν ανύπαρκτη. Σχεδόν όλα τα κορίτσια της πόλης και τα περισσότερα από τα μονογονεϊκά κορίτσια δεν δήλωσαν συμμετοχή, ενώ

μόνο ένα μικρό ποσοστό των κοριτσιών του χωριού ανέφερε συμμετοχή σε περιστατικά κακοποίησης.

Όσον αφορά την αποστασιοποίηση, τα κορίτσια της πόλης ξεχωρίζουν, καθώς το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών απαντά ότι δεν έχουν ποτέ δει ή συμμετάσχει σε τέτοια περιστατικά. Η απόσταση από τη βία κατά των ζώων φαίνεται να είναι μεγαλύτερη στα κορίτσια της πόλης, γεγονός που ενδέχεται να συνδέεται με τον αστικό τρόπο ζωής, που τείνει να μειώνει τις επαφές με τέτοιου είδους καταστάσεις.

Τα μονογονεϊκά κορίτσια, όπως και τα μονογονεϊκά αγόρια, καταγράφουν το υψηλότερο ποσοστό διστακτικότητας όταν ερωτώνται για τη συμμετοχή ή την έκθεση σε περιστατικά κακοποίησης ζώων. Αυτό μπορεί να υποδηλώνει κάποια συναισθηματική φόρτιση ή δυσκολία στην επεξεργασία του θέματος, ίσως λόγω της έλλειψης σταθερού οικογενειακού πλαισίου και υποστήριξης.

3.6.11.3 Συμπεράσματα

Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι οι κοινωνικές και οικογενειακές συνθήκες επηρεάζουν την έκθεση των παιδιών σε περιστατικά κακοποίησης ζώων, με τα αγόρια από μονογονεϊκές οικογένειες να παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη έκθεση και συμμετοχή σε τέτοια περιστατικά. Επίσης, φαίνεται ότι ο **τόπος κατοικίας** επηρεάζει τη συχνότητα αυτών των περιστατικών, με τα αγόρια του χωριού να έχουν περισσότερες πιθανότητες να έχουν συμμετάσχει σε περιστατικά κακοποίησης ζώων, ενώ τα αγόρια και τα κορίτσια της πόλης τείνουν να έχουν μια μεγαλύτερη αποστασιοποίηση από αυτά τα φαινόμενα.

Η μεγαλύτερη διστακτικότητα και η πιο συχνή απάντηση "**Δεν θέλω να απαντήσω**" στα μονογονεϊκά παιδιά μπορεί να υποδηλώνει την ανάγκη για μεγαλύτερη συναισθηματική υποστήριξη και ψυχολογική καθοδήγηση, καθώς και την ανάγκη για ενίσχυση της επικοινωνίας γύρω από το ζήτημα της κακοποίησης ζώων και των επιπτώσεών της στην κοινωνία.

Η έρευνα αυτή προσφέρει χρήσιμες πληροφορίες για την κατανόηση των κοινωνικών παραμέτρων που επηρεάζουν την αντίληψη και τη συμμετοχή των παιδιών σε περιστατικά κακοποίησης ζώων και υπογραμμίζει την ανάγκη για στοχευμένες παρεμβάσεις για την ευαισθητοποίηση και την πρόληψη αυτών των φαινομένων, ειδικά σε οικογένειες που αντιμετωπίζουν κοινωνικές και οικονομικές προκλήσεις.

3.6.12 Οι Απόψεις των Μαθητών για τα Αδέσποτα Ζώα

Η έρευνα για τη **στάση των παιδιών απέναντι στα αδέσποτα ζώα** ανέδειξε ενδιαφέρουσες πτυχές σχετικά με τις απόψεις αγοριών και κοριτσιών, λαμβάνοντας υπόψη την τοποθεσία διαμονής τους (χωριό ή πόλη) καθώς και την οικογενειακή τους κατάσταση (μονογονεϊκές ή πλήρεις οικογένειες).

3.6.12.1 Η Ευαισθησία των Παιδιών προς τα Αδέσποτα Ζώα: Διαφορές Φύλου, Οικογενειακή Σύνθεση και Τοποθεσία

Από την έρευνα προκύπτει ότι, τα κορίτσια φαίνεται να επιδεικνύουν μεγαλύτερη ευαισθησία και ενσυναίσθηση σε σχέση με τα αγόρια όσον αφορά τη φροντίδα και τη συμπόνια προς τα αδέσποτα ζώα. Τα δεδομένα δείχνουν ότι τα κορίτσια από όλες τις κατηγορίες, είτε ζουν στην πόλη είτε στο χωριό, είτε προέρχονται από μονογονεϊκές οικογένειες, είναι περισσότερο δεκτικά στη φροντίδα αυτών των ζώων. Τα παιδιά από μονογονεϊκές οικογένειες, ανεξαρτήτως φύλου, εμφανίζουν επίσης αυξημένη κατανόηση και ενδιαφέρον για το ζήτημα των αδέσποτων ζώων. Η σύνθεση της οικογένειας φαίνεται να παίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της στάσης τους, καθώς τα παιδιά αυτά εμφανίζονται πιο ευαισθητοποιημένα σε κοινωνικά θέματα.

Επιπλέον, η πλειονότητα των παιδιών, ανεξαρτήτως φύλου ή τοποθεσίας, δείχνει ενδιαφέρον και λύπη για τα αδέσποτα ζώα, δηλώνοντας την πρόθεσή τους να τα βοηθήσουν. Παράλληλα, τα παιδιά που δηλώνουν αδιαφορία για το ζήτημα αποτελούν μια μικρή μειονότητα. Τα κορίτσια, μάλιστα, εμφανίζονται λιγότερο αδιάφορα από τα αγόρια, γεγονός που ενισχύει την εικόνα τους ως πιο ευαισθητοποιημένα απέναντι στο συγκεκριμένο πρόβλημα. Η τοποθεσία φαίνεται επίσης να έχει κάποιο αντίκτυπο στις αντιλήψεις, με τα παιδιά του χωριού να είναι λίγο πιο θετικά προδιατεθειμένα στη φροντίδα των ζώων σε σχέση με εκείνα της πόλης.

Όσον αφορά την αντίληψη των παιδιών για τα αδέσποτα ζώα ως απειλή για τη δημόσια υγεία και ασφάλεια, τα αγόρια παρουσιάζουν υψηλότερη τάση να βλέπουν τα ζώα αυτά με ανησυχία, ενώ τα κορίτσια, σε όλες τις κατηγορίες, εμφανίζονται λιγότερο πιθανό να εκφράσουν τέτοιες ανησυχίες. Αυτό το στοιχείο υποδηλώνει μια διαφορετική προσέγγιση μεταξύ των δύο φύλων, με τα αγόρια να δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στις πιθανές αρνητικές συνέπειες, ενώ τα κορίτσια εστιάζουν περισσότερο στη φροντίδα και την υποστήριξη.

3.6.12.2 Τα Συμπεράσματα για την Ευαισθητοποίηση και Ενσυναίσθηση των Παιδιών για τα Αδέσποτα Ζώα

Τελικά τα αποτελέσματα καταδεικνύουν μια συνολική θετική στάση των παιδιών απέναντι στα αδέσποτα ζώα, με τα κορίτσια να εμφανίζουν μεγαλύτερη ενσυναίσθηση και τα παιδιά από μονογονεϊκές οικογένειες να επιδεικνύουν αυξημένο ενδιαφέρον για το ζήτημα. Η τοποθεσία (χωριό ή πόλη) και η οικογενειακή κατάσταση διαμορφώνουν διαφοροποιήσεις, αλλά όχι μεγάλες αποκλίσεις, στη γενική στάση. Το στοιχείο της αδιαφορίας για το ζήτημα είναι περιορισμένο, ενώ οι αντιλήψεις για τη δημόσια υγεία και ασφάλεια φαίνεται να επηρεάζονται περισσότερο από το φύλο, με τα αγόρια να εμφανίζονται πιο επιφυλακτικά.

Η έρευνα καταδεικνύει ότι τα παιδιά, ανεξαρτήτως φύλου, τοποθεσίας ή οικογενειακής κατάστασης, διαθέτουν σε μεγάλο βαθμό την προθυμία να ασχοληθούν με τη φροντίδα των αδέσποτων ζώων. Η καλλιέργεια αυτής της ευαισθητοποίησης μέσω εκπαιδευτικών δράσεων και η ενίσχυση της κοινωνικής τους ευθύνης μπορούν να συμβάλουν στη βελτίωση της κατάστασης για τα αδέσποτα ζώα και στην ενίσχυση της συνείδησης απέναντι σε θέματα φιλοζωίας.

3.6.13 Κοινωνικές και Οικογενειακές Παράμετροι στη Στάση Παιδιών Απέναντι στην Υιοθέτηση Ζώων

Η έρευνα για την υιοθέτηση ζώου αναδεικνύει ενδιαφέροντα δεδομένα σχετικά με τη στάση των παιδιών απέναντι στην υιοθέτηση, καταγράφοντας σημαντικές διαφοροποιήσεις τόσο μεταξύ αγοριών και κοριτσιών όσο και μεταξύ κοινωνικών και οικογενειακών κατηγοριών. Τα δεδομένα αποκαλύπτουν ότι οι απόψεις των παιδιών επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από τις οικογενειακές συνθήκες, τον τόπο διαμονής και πιθανώς τις προσωπικές τους ανάγκες για συντροφικότητα και συναισθηματική υποστήριξη.

3.6.13.1 Διαφορές στη Στάση Αγοριών και Κοριτσιών στην Υιοθέτηση ζώων

Στην περίπτωση των αγοριών, παρατηρείται μια γενικά θετική στάση απέναντι στην υιοθέτηση ζώου, ιδιαίτερα σε εκείνα που ζουν σε μονογονεϊκές οικογένειες. Η θετική ανταπόκριση αυτής της ομάδας ενδέχεται να συνδέεται με την ανάγκη τους για περισσότερη συντροφικότητα λόγω των ιδιαίτερων οικογενειακών συνθηκών τους.

Παράλληλα, τα αγόρια από χωριά και πόλεις δείχνουν επίσης θετική προδιάθεση, αν και σε μικρότερο βαθμό. Εντυπωσιακό είναι το γεγονός ότι η αρνητική στάση απέναντι στην υιοθέτηση είναι περιορισμένη, γεγονός που φανερώνει ότι τα αγόρια, συνολικά, δεν αντιμετωπίζουν την υιοθέτηση ζώου με αντιπάθεια ή απόρριψη. Ωστόσο, ένα σημαντικό ποσοστό αγοριών εμφανίζει **αβεβαιότητα** για την υιοθέτηση ζώου, στοιχείο που μπορεί να υποδηλώνει είτε έλλειψη ενημέρωσης είτε αδυναμία λήψης απόφασης χωρίς περισσότερες πληροφορίες.

Αντίθετα, η στάση των κοριτσιών χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη σαφήνεια και έντονα θετική διάθεση απέναντι στην υιοθέτηση ζώων. Τα κορίτσια, ανεξάρτητα από τον τόπο διαμονής ή το οικογενειακό τους πλαίσιο, παρουσιάζουν ισχυρή προθυμία να υιοθετήσουν ένα ζώο. Ειδικά τα κορίτσια που ζουν σε μονογονεϊκές οικογένειες δείχνουν ακόμη μεγαλύτερη θετικότητα, πιθανώς λόγω αυξημένων συναισθηματικών αναγκών ή μεγαλύτερης ευαισθησίας προς τα ζώα. Η αρνητική στάση των κοριτσιών είναι ελάχιστη, ενώ η **αβεβαιότητα** εμφανίζεται επίσης σε χαμηλότερα επίπεδα συγκριτικά με τα αγόρια. Αυτό υποδηλώνει ότι τα κορίτσια διαθέτουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση ή σαφήνεια όσον αφορά την απόφασή τους για υιοθέτηση ζώου.

3.6.13.2 Συμπεράσματα

Διαφορές μεταξύ φύλων: Τα κορίτσια εμφανίζουν σημαντικά πιο θετική στάση από τα αγόρια ως προς την υιοθέτηση ζώων. Παρουσιάζουν επίσης μεγαλύτερη σιγουριά στις απόψεις τους, γεγονός που υποδηλώνει πιθανώς υψηλότερα επίπεδα ευαισθητοποίησης ή εσωτερικής ωριμότητας.

Ο ρόλος της οικογένειας: Τα παιδιά από μονογονεϊκές οικογένειες, ανεξαρτήτως φύλου, δείχνουν μεγαλύτερη προθυμία για την υιοθέτηση ζώου. Αυτό φανερώνει ότι η οικογενειακή δομή μπορεί να επηρεάζει τις συναισθηματικές ανάγκες των παιδιών και να ενισχύει την επιθυμία τους για συντροφιά.

Ο τόπος διαμονής: Ο τόπος (χωριό ή πόλη) φαίνεται να επηρεάζει λιγότερο τις στάσεις των παιδιών σε σχέση με τον οικογενειακό τους τύπο, αν και παρατηρείται μια τάση μεγαλύτερης αβεβαιότητας στα παιδιά της πόλης, πιθανώς λόγω της διαφορετικής σχέσης με τα ζώα στις αστικές περιοχές.

Αβεβαιότητα και ενημέρωση: Ένα σημαντικό μέρος των αγοριών και, σε μικρότερο βαθμό, των κοριτσιών εκφράζει αβεβαιότητα. Αυτό υποδεικνύει την ανάγκη για

περισσότερη ενημέρωση σχετικά με τα οφέλη και τις υποχρεώσεις της υιοθέτησης ζώου, ώστε να υποστηριχθεί η λήψη απόφασης.

Συνολικά, η έρευνα αναδεικνύει την ανάγκη ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης των παιδιών, ειδικά των αγοριών, για την υιοθέτηση ζώων. Παράλληλα, υπογραμμίζει τη θετική διάθεση της πλειονότητας, ιδίως των κοριτσιών, που αποτελεί ενθαρρυντικό στοιχείο για την προώθηση της φροντίδας και της προστασίας των ζώων.

3.6.14 Διερεύνηση της Στάσης Απέναντι στη Χορτοφαγική Διατροφή

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας **σχετικά με τη στάση απέναντι στη χορτοφαγική ή vegan διατροφή** καταδεικνύει σημαντικές διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα φύλα, τις περιοχές διαμονής και τις οικογενειακές συνθήκες. Οι διαφορές αυτές προσφέρουν μια ευρύτερη κατανόηση της δυναμικής που σχετίζεται με τις απόψεις για τη χορτοφαγία, αλλά και τις πιθανές προκλήσεις που προκύπτουν στην προσπάθεια προώθησης αυτών των διατροφικών συνηθειών.

3.6.14.1 Διαφορές μεταξύ Αγοριών και Κοριτσιών στην Χορτοφαγική Διατροφή

Τα αγόρια εμφανίζουν μια γενικά αρνητική στάση απέναντι στη χορτοφαγική διατροφή, ανεξαρτήτως του περιβάλλοντος στο οποίο ζουν. Οι περισσότεροι από αυτούς εκφράζουν αποδοκιμασία ή αντίσταση προς αυτήν την επιλογή διατροφής, γεγονός που υποδηλώνει ότι υπάρχει μια βαθιά ριζωμένη αρνητικότητα, πιθανώς λόγω πολιτισμικών παραγόντων, κοινωνικών στερεοτύπων ή έλλειψης ενημέρωσης. Παρόλο που υπάρχει και μια μικρή ομάδα αγοριών που εκφράζουν ουδέτερη ή αναποφάσιστη στάση, είναι προφανές ότι οι περισσότεροι δεν θεωρούν τη χορτοφαγική διατροφή ως ελκυστική ή εφαρμόσιμη επιλογή. Η αυξημένη αρνητικότητα στις μονογονεϊκές οικογένειες μπορεί να αντανakλά είτε οικονομικές δυσκολίες είτε περιορισμένη εκπαίδευση σχετικά με τη χορτοφαγία.

Σε αντίθεση με τα αγόρια, τα κορίτσια δείχνουν μια πιο θετική προσέγγιση προς τη χορτοφαγική διατροφή. Παρουσιάζουν περισσότερη αποδοχή και κατανόηση, κάτι που πιθανώς συνδέεται με διαφορετικές κοινωνικές επιρροές ή με το γεγονός ότι οι γυναίκες τείνουν να ενδιαφέρονται περισσότερο για θέματα υγείας και διατροφής. Ωστόσο, παρά τη θετική αυτή στάση, τα κορίτσια φαίνεται να είναι περισσότερο αναποφάσιστα ή να μη διαθέτουν επαρκή ενημέρωση. Αυτό υποδηλώνει ότι, παρόλο που είναι πιο ανοιχτές στη

χορτοφαγία, εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν σημαντικά κενά γνώσης, τα οποία πιθανώς περιορίζουν την υιοθέτηση αυτής της διατροφικής πρακτικής.

3.6.14.2 Επιδράσεις Περιοχής και Οικογενειακών Συνθηκών

Η ανάλυση ανά περιοχή δείχνει ότι η στάση απέναντι στη χορτοφαγία είναι γενικά πιο αρνητική στα αγόρια και πιο θετική στα κορίτσια, ανεξαρτήτως αν βρίσκονται στο χωριό ή στην πόλη. Ωστόσο, παρατηρούνται κάποιες διαφοροποιήσεις στις μονογονεϊκές οικογένειες, όπου και τα δύο φύλα φαίνεται να εκφράζουν πιο έντονα τις απόψεις τους, είτε αυτές είναι θετικές είτε αρνητικές. Αυτό μπορεί να οφείλεται στις διαφορετικές οικογενειακές δυναμικές και στον τρόπο με τον οποίο οι διατροφικές συνήθειες επηρεάζονται από την οικονομική και κοινωνική κατάσταση.

3.6.14.3 Συμπεράσματα

Τα αποτελέσματα της έρευνας αποκαλύπτουν ότι η χορτοφαγική και vegan διατροφή δεν έχει ευρεία αποδοχή, ιδίως στα αγόρια, τα οποία δείχνουν σαφώς πιο αρνητική στάση. Οι γυναίκες, από την άλλη, παρουσιάζουν μεγαλύτερη θετικότητα, αλλά και περισσότερη αβεβαιότητα λόγω έλλειψης ενημέρωσης. Η ανάλυση αναδεικνύει την ανάγκη για πιο στοχευμένη ενημέρωση, η οποία θα επικεντρώνεται τόσο στη μείωση της προκατάληψης όσο και στην αύξηση της γνώσης για τα οφέλη και τις πρακτικές της χορτοφαγίας. Επιπλέον, λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορές μεταξύ των φύλων, των περιοχών και των οικογενειακών συνθηκών, είναι απαραίτητη η ανάπτυξη προγραμμάτων που να απευθύνονται στις διαφορετικές αυτές ομάδες, με στόχο τη δημιουργία μιας πιο θετικής στάσης απέναντι στη χορτοφαγική διατροφή.

3.6.15 Διατροφικές Συνήθειες και Κοινωνικοί Παράγοντες: Ανάλυση της Συχνότητας Κατανάλωσης Κρέατος σε Παιδιά Διαφορετικών Ομάδων

Η έρευνα σχετικά με τη **συχνότητα κατανάλωσης κρέατος** ανάμεσα σε αγόρια και κορίτσια διαφορετικών κοινωνικών ομάδων αποκαλύπτει σημαντικές διαφορές που σχετίζονται με το φύλο, τον τόπο κατοικίας και τη δομή της οικογένειας.

3.6.15.1 Κατανάλωση Κρέατος: Διαφορές Αγοριών και Κοριτσιών

Τα αγόρια εμφανίζουν γενικά μεγαλύτερη προτίμηση για καθημερινή κατανάλωση κρέατος σε σύγκριση με τα κορίτσια. Η τάση αυτή παρατηρείται σε όλες τις κοινωνικές ομάδες, με τα αγόρια στις μονογονεϊκές οικογένειες να καταγράφουν τη μεγαλύτερη

συχνότητα. Η κατανάλωση κρέατος 3-4 φορές την εβδομάδα αποτελεί τη συνηθέστερη κατηγορία για τα αγόρια, με τα υψηλότερα ποσοστά να σημειώνονται στην πόλη και στις μονογονεϊκές οικογένειες. Από την άλλη, η σπάνια κατανάλωση κρέατος είναι σχετικά ασυνήθιστη για τα αγόρια, με τα χαμηλότερα ποσοστά να παρατηρούνται στην πόλη.

Τα **κορίτσια**, σε αντίθεση με τα αγόρια, καταναλώνουν λιγότερο συχνά κρέας καθημερινά. Η χαμηλότερη συχνότητα καθημερινής κατανάλωσης κρέατος παρατηρείται στα κορίτσια που ζουν στο χωριό, ενώ υψηλότερη συχνότητα εμφανίζεται στις μονογονεϊκές οικογένειες. Η κατηγορία της κατανάλωσης 3-4 φορές την εβδομάδα είναι η πιο συνηθισμένη για τα κορίτσια, με τις μεγαλύτερες τιμές να εντοπίζονται στο χωριό. Ωστόσο, η συχνότητα μειώνεται αισθητά για τα κορίτσια που ζουν στην πόλη ή στις μονογονεϊκές οικογένειες. Η κατανάλωση κρέατος 1-2 φορές την εβδομάδα είναι ιδιαίτερα δημοφιλής στα κορίτσια, με τις μονογονεϊκές οικογένειες να εμφανίζουν τη μεγαλύτερη συγκέντρωση. Τέλος, η σπάνια ή καθόλου κατανάλωση κρέατος στα κορίτσια είναι εξαιρετικά περιορισμένη, με τις μονογονεϊκές οικογένειες να μην καταγράφουν σχεδόν καθόλου τέτοιες περιπτώσεις.

3.6.15.2 Συμπεράσματα

Διαφορές ανά φύλο: Τα αγόρια καταναλώνουν κρέας πιο συχνά από τα κορίτσια, ιδιαίτερα σε καθημερινή βάση. Αυτό ενδεχομένως σχετίζεται με διατροφικές προτιμήσεις, κοινωνικά στερεότυπα ή διαφορές στις διατροφικές ανάγκες.

Επιρροή τύπου κατοικίας: Ο τύπος διαμονής επηρεάζει σημαντικά τις διατροφικές συνήθειες. Στις αστικές περιοχές, παρατηρείται μεγαλύτερη ποικιλομορφία στις διατροφικές συνήθειες και αυξημένη συχνότητα κατανάλωσης κρέατος. Αντίθετα, στις αγροτικές περιοχές η κατανάλωση φαίνεται να είναι πιο συγκρατημένη, πιθανώς λόγω διαφορετικών οικονομικών ή πολιτιστικών παραγόντων.

Δομή οικογένειας: Οι μονογονεϊκές οικογένειες παρουσιάζουν ιδιαίτερα ενδιαφέροντα μοτίβα. Τα αγόρια από μονογονεϊκές οικογένειες καταναλώνουν συχνότερα κρέας καθημερινά, ενώ τα κορίτσια από τέτοιες οικογένειες προτιμούν πιο μέτριες συχνότητες κατανάλωσης (1-2 φορές την εβδομάδα). Αυτό μπορεί να συνδέεται με τον τρόπο οργάνωσης των γευμάτων ή τους διαθέσιμους οικονομικούς πόρους.

Γενικές τάσεις: Η μέτρια κατανάλωση κρέατος (3-4 φορές την εβδομάδα) αποτελεί τη δημοφιλέστερη συνήθεια τόσο για τα αγόρια όσο και για τα κορίτσια, γεγονός που

υποδηλώνει μια ισορροπημένη προσέγγιση στις διατροφικές πρακτικές. Ωστόσο, η συχνότητα "**σπάνια ή ποτέ**" είναι ελάχιστη και δείχνει ότι το κρέας παραμένει σημαντικό μέρος της διατροφής των νέων.

3.6.16 Επιρροές της Οικογενειακής Δομής και του Τόπου Κατοικίας στις Διατροφικές Στάσεις Φύλου προς τη μείωση της Κατανάλωσης Κρέατος

Η έρευνα μας δείχνει σημαντικές διαφορές στις στάσεις των αγοριών και των κοριτσιών αναφορικά με τη μείωση της κατανάλωσης κρέατος, ειδικά για λόγους προστασίας των ζώων. Οι διαφορές αυτές αναδεικνύονται σε διάφορες παραμέτρους, όπως η οικογενειακή κατάσταση, η περιοχή διαμονής και το φύλο, γεγονός που προσφέρει ενδιαφέροντα ευρήματα για τη στάση των νέων απέναντι σε περιβαλλοντικά και ηθικά ζητήματα.

3.6.16.1 Διαφορές μεταξύ Αγοριών και Κοριτσιών

Στα αγόρια, γενικά παρατηρείται χαμηλή προθυμία για μείωση της κατανάλωσης κρέατος, η οποία είναι πιο έντονη σε εκείνα που προέρχονται από μονογονεϊκές οικογένειες. Τα αγόρια αυτά φαίνεται να είναι πιο αρνητικά σε σχέση με τα υπόλοιπα, καθώς δεν δείχνουν διάθεση να περιορίσουν την κατανάλωση κρέατος για οποιονδήποτε λόγο. Αντίθετα, τα αγόρια που ζουν σε αγροτικές περιοχές ή χωριά είναι πιο ανοικτά σε μια ενδεχόμενη μείωση, αν και ακόμα παραμένουν διστακτικά. Το ποσοστό των αγοριών που δηλώνει ήδη μειωμένη κατανάλωση κρέατος είναι εξαιρετικά χαμηλό, υποδηλώνοντας ότι ακόμα δεν έχουν υιοθετήσει σε μεγάλο βαθμό τη συνήθεια αυτή, παρά την ενδεχόμενη περιβαλλοντική ή ηθική ανάγκη.

Αντίθετα, τα κορίτσια φαίνεται να είναι πιο προοδευτικά στην ιδέα της μείωσης της κατανάλωσης κρέατος, δείχνοντας μεγαλύτερη προθυμία και ενδιαφέρον για τη συγκεκριμένη πρακτική. Τα κορίτσια εμφανίζονται να είναι πιο θετικά στο να μειώσουν την κατανάλωση κρέατος, με μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση προς την προστασία των ζώων. Ειδικότερα, οι νέες γυναίκες που προέρχονται από μονογονεϊκές οικογένειες ή περιοχές εκτός πόλης είναι περισσότερο ανοιχτές στην ιδέα αυτή. Τα ποσοστά αυτών που δηλώνουν ότι έχουν ήδη μειώσει την κατανάλωση κρέατος είναι πιο υψηλά στα κορίτσια, γεγονός που ενισχύει την εικόνα των κοριτσιών ως πιο ευαισθητοποιημένων στο θέμα αυτό.

3.6.16.2 Αντίκτυπος της Περιοχής Διαμονής

Η περιοχή διαμονής έχει επίσης σημαντική επίδραση στις απόψεις των νέων για τη μείωση της κατανάλωσης κρέατος. Τα κορίτσια και τα αγόρια που ζουν σε αγροτικές περιοχές ή χωριά φαίνεται να είναι πιο ανοιχτά στην ιδέα της μείωσης της κατανάλωσης κρέατος, σε αντίθεση με εκείνα που ζουν σε αστικές περιοχές. Αυτό μπορεί να συνδέεται με διαφορετικές διατροφικές συνήθειες και αντιλήψεις για τη φύση της τροφής και της κτηνοτροφίας σε αυτές τις περιοχές.

3.6.16.3 Επίδραση της Οικογενειακής Κατάστασης

Η οικογενειακή κατάσταση φαίνεται να έχει επίσης σημαντική επίδραση στις στάσεις των νέων. Τα αγόρια από μονογονεϊκές οικογένειες είναι πιο αρνητικά στη μείωση της κατανάλωσης κρέατος, κάτι που μπορεί να οφείλεται σε κοινωνικούς και ψυχολογικούς παράγοντες που σχετίζονται με την οικογενειακή τους κατάσταση. Αντιθέτως, τα κορίτσια από μονογονεϊκές οικογένειες δείχνουν μεγαλύτερη ευελιξία και είναι πιο πρόθυμα να υιοθετήσουν την πρακτική της μείωσης της κατανάλωσης κρέατος, πιθανόν λόγω μιας μεγαλύτερης ευαισθησίας σε περιβαλλοντικά ή ηθικά ζητήματα.

3.6.16.4 Συμπεράσματα

Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι η πρόθυμη αποδοχή της μείωσης της κατανάλωσης κρέατος για την προστασία των ζώων είναι πιο έντονη στα **κορίτσια**, ειδικά εκείνα που προέρχονται από μονογονεϊκές οικογένειες ή από περιοχές εκτός πόλης. Τα **αγόρια**, από την άλλη πλευρά, είναι πιο διστακτικά και λιγότερο πρόθυμα να μειώσουν την κατανάλωση κρέατος, με την αρνητική τους στάση να ενισχύεται από την οικογενειακή τους κατάσταση και την περιοχή διαμονής τους. Ωστόσο, η κατηγορία "Ίσως, ανάλογα με τις περιστάσεις" δείχνει ότι υπάρχει περιθώριο για ευελιξία και ανοιχτότητα, ιδιαίτερα μεταξύ των κοριτσιών και των νέων από αγροτικές περιοχές ή μονογονεϊκές οικογένειες.

Συνολικά, η έρευνα αναδεικνύει τη σημασία των κοινωνικών, ψυχολογικών και περιβαλλοντικών παραμέτρων στη διαμόρφωση των απόψεων των νέων σχετικά με τη μείωση της κατανάλωσης κρέατος, προτείνοντας ότι οι διαφορετικές συνθήκες ζωής και η οικογενειακή κατάσταση παίζουν καθοριστικό ρόλο στις αποφάσεις και τη στάση τους απέναντι σε περιβαλλοντικά ζητήματα.

3.6.17 Η σημασία της εκπαίδευσης στην ευαισθητοποίηση από μικρή ηλικία για την προστασία των ζώων

Η ανάλυση των απόψεων αγοριών και κοριτσιών από διαφορετικά γεωγραφικά και οικογενειακά περιβάλλοντα σχετικά με τη σημασία της εκπαίδευσης για την προστασία των ζώων αποκαλύπτει ενδιαφέροντα και ξεκάθαρα μοτίβα διαφοροποίησης μεταξύ των δύο φύλων και των επιμέρους κατηγοριών.

3.6.17.1 Διαφορές Ευαισθητοποίησης μεταξύ Αγοριών και Κοριτσιών για την Προστασία των Ζώων και την Εκπαίδευση σε αυτόν τον Τομέα

Αρχικά, παρατηρείται ότι τα αγόρια, ανεξαρτήτως του γεωγραφικού και οικογενειακού τους περιβάλλοντος, δείχνουν σχετικά υψηλό ποσοστό συμφωνίας με την ανάγκη εκπαίδευσης για την προστασία των ζώων. Ωστόσο, η συμφωνία αυτή είναι λιγότερο έντονη σε σύγκριση με τα κορίτσια. Τα αγόρια που ζουν σε αγροτικά περιβάλλοντα ή προέρχονται από μονογονεϊκές οικογένειες, φαίνεται να είναι πιο ευαισθητοποιημένα, ενδεχομένως λόγω της δυνατότητας έκθεσής τους σε πιο κοντινές επαφές με τα ζώα ή λόγω διαφορετικών κοινωνικών και εκπαιδευτικών παραμέτρων που ενδέχεται να προσφέρουν οι πόλεις και οι μονογονεϊκές οικογένειες. Εντούτοις, η συντριπτική πλειονότητα των αγοριών δείχνει να συμφωνεί με τη σημασία της εκπαίδευσης για την προστασία των ζώων, ενώ μια μικρή, αλλά υπαρκτή, μερίδα παραμένει ουδέτερη ή διαφωνεί. Αυτό μπορεί να αποδοθεί σε παραδοσιακές αντιλήψεις που επηρεάζουν τη στάση των αγοριών απέναντι σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και των ζώων, καθώς και σε πιθανές διαφορές στις οικογενειακές αξίες και κοινωνικοπολιτισμικές καταβολές.

Αντίθετα, τα κορίτσια φαίνεται να εμφανίζουν πιο έντονη ευαισθητοποίηση για την προστασία των ζώων από τα αγόρια. Αυτή η ευαισθητοποίηση είναι ακόμη πιο έντονη σε χωριά και μονογονεϊκές οικογένειες, όπου οι θετικές απόψεις κυριαρχούν, ενώ οι αρνητικές και ουδέτερες απαντήσεις είναι σχεδόν ανύπαρκτες. Αυτό μπορεί να οφείλεται σε κοινωνικές και πολιτισμικές παραμέτρους που ενισχύουν την ενσυναίσθηση και τη φροντίδα για τα ζώα, οι οποίες τείνουν να είναι περισσότερο κατανοητές και εφαρμόσιμες από τα κορίτσια, ιδιαίτερα σε νεαρή ηλικία. Τα κορίτσια, επομένως, δείχνουν μεγαλύτερη συνέπεια στην ευαισθητοποίησή τους για τα δικαιώματα των ζώων και τη σημασία της εκπαίδευσης σε αυτό το πεδίο, γεγονός που υποδεικνύει μια διαφορά στην αντίληψη των φύλων σχετικά με την οικολογία και την προστασία του περιβάλλοντος.

3.6.17.2 Η Διαφοροποίηση στην Αντίληψη της Εκπαίδευσης και του Περιβάλλοντος μεταξύ Αγροτών και Κοριτσιών σε Αστικά και Αγροτικά Περιβάλλοντα

Ένα σημαντικό στοιχείο της έρευνας είναι η διαφοροποίηση ανάμεσα στο αστικό και το αγροτικό περιβάλλον. Ενώ τα αγόρια από τις αγροτικές περιοχές παρουσιάζουν την ίδια τάση με τα αστικά αντίστοιχα, τα κορίτσια δείχνουν μια αξιοσημείωτη υπεροχή στην αποδοχή της σημασίας της εκπαίδευσης σε όλες τις περιοχές, ανεξαρτήτως του περιβάλλοντος. Ειδικότερα, η αυξημένη ευαισθητοποίηση στα κορίτσια φαίνεται να είναι ανεξάρτητη από την τοποθεσία, υποδεικνύοντας ίσως μια πιο οργανωμένη και συνειδητοποιημένη προσέγγιση στα θέματα ηθικής και προστασίας του περιβάλλοντος που καλλιεργείται από τα κορίτσια σε νεαρή ηλικία.

3.6.17.3 Συμπεράσματα

Φύλο και ευαισθητοποίηση: Τα κορίτσια είναι γενικά πιο ευαισθητοποιημένα και συνεπή στην αποδοχή της σημασίας της εκπαίδευσης για την προστασία των ζώων σε σχέση με τα αγόρια. Αυτό μπορεί να σχετίζεται με κοινωνικές και πολιτισμικές αντιλήψεις που προάγουν την ενσυναίσθηση και τη φροντίδα για τα ζώα στις γυναίκες.

Γεωγραφική διαφοροποίηση: Παρά τη γενικότερη τάση, το περιβάλλον (πόλη ή χωριό) δεν φαίνεται να έχει τόσο μεγάλη επίδραση στη στάση των κοριτσιών. Στα αγόρια, ωστόσο, φαίνεται να υπάρχει μια μικρή αύξηση στην ευαισθητοποίηση σε πιο αστικά περιβάλλοντα, πιθανώς λόγω της διαφορετικής εκπαίδευσης και πολιτισμικών επιρροών που υπάρχουν σε αυτά τα περιβάλλοντα.

Οικογενειακή κατάσταση: Στις μονογονεϊκές οικογένειες, η τάση ευαισθητοποίησης είναι μεγαλύτερη, κάτι που μπορεί να οφείλεται στη διαφορετική δυναμική και τις προτεραιότητες αυτών των οικογενειών, όπου μπορεί να δίδεται περισσότερη έμφαση στην ενσυναίσθηση και τη συναισθηματική ανάπτυξη.

Γενικότερα, τα δεδομένα υποδεικνύουν ότι η εκπαίδευση για την προστασία των ζώων είναι ένα θέμα που βρίσκει πιο θετική αποδοχή στις νέες γενιές, με τα κορίτσια να δείχνουν περισσότερο ενδιαφέρον και αφοσίωση σε αυτά τα θέματα σε σχέση με τα αγόρια.

3.6.18 Οι Απόψεις Μαθητών για την Ενσωμάτωση Θεμάτων Δικαιωμάτων και Ευημερίας των Ζώων στην Εκπαίδευση

Τα στοιχεία της έρευνας αποκαλύπτουν σαφείς διαφορές και τάσεις στις απόψεις των αγοριών και των κοριτσιών **σχετικά με την ένταξη θεμάτων ευημερίας και δικαιωμάτων των ζώων στην εκπαίδευση των σχολείων.**

3.6.18.1 Διαφορετικές Αντιλήψεις και Στάσεις για την Εκπαίδευση σε Θέματα Ευημερίας και Δικαιωμάτων των Ζώων

Στην ανάλυση των δεδομένων, παρατηρείται ότι τα **κορίτσια** είναι γενικά πιο ευαισθητοποιημένα και υποστηρικτικά στην ιδέα της διδασκαλίας αυτών των θεμάτων, ανεξάρτητα από γεωγραφικές ή οικογενειακές διαφορές. Η ομοιογένεια των απόψεών τους υποδεικνύει ότι τα περισσότερα από αυτά θεωρούν τη συμπερίληψη αυτών των θεμάτων στο σχολικό πρόγραμμα ως κάτι θετικό και αναγκαίο. Αυτό μπορεί να σχετίζεται με τον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνικές αξίες και η ενσυναίσθηση ενισχύονται περισσότερο στα κορίτσια, καθώς και με τη γενικότερη κοινωνική πίεση για προώθηση του σεβασμού για τα ζώα και την οικολογία.

Αντίθετα, τα **αγόρια** εμφανίζουν μεγαλύτερη ποικιλία στις απόψεις τους. Ενώ ορισμένα αγόρια συμφωνούν με την ένταξη των θεμάτων ευημερίας και δικαιωμάτων των ζώων στο σχολικό πρόγραμμα, άλλα δείχνουν αβεβαιότητα ή ακόμη και διαφωνία. Η διαφοροποίηση αυτή φαίνεται να συνδέεται με τη γεωγραφική κατανομή και τις οικογενειακές συνθήκες. Για παράδειγμα, τα **αγόρια που ζουν σε αστικά κέντρα** δείχνουν μεγαλύτερη αβεβαιότητα και λιγότερη συμφωνία με την ιδέα αυτή, ενδεχομένως λόγω διαφορετικών κοινωνικών αντιλήψεων και προτεραιοτήτων στις πόλεις. Αντίθετα, τα **αγόρια από μονογονεϊκές οικογένειες** εμφανίζονται πιο ευαισθητοποιημένα, πιθανότατα λόγω του ότι ο γονέας τους (συνήθως η μητέρα) προωθεί περισσότερο τις αξίες αυτές. Τα **αγόρια από αγροτικές περιοχές** δείχνουν ελαφρώς μεγαλύτερη ευαισθησία σε σύγκριση με τα αγόρια των πόλεων, κάτι που ίσως σχετίζεται με διαφορετικές κοινωνικές και πολιτισμικές αντιλήψεις που επικρατούν σε αυτές τις περιοχές.

Η έντονη διαφοροποίηση στην **αβεβαιότητα** που εκφράζουν τα αγόρια, ιδίως σε αστικά περιβάλλοντα, ενδέχεται να υποδηλώνει ότι αυτά δεν έχουν διαμορφώσει ακόμη μια σαφή άποψη ή ότι τα θέματα ευημερίας και δικαιωμάτων των ζώων δεν έχουν την ίδια σημασία στο κοινωνικό τους περιβάλλον. Η υψηλότερη αβεβαιότητα στα αστικά αγόρια μπορεί να

σχετίζεται με την έκθεση τους σε διαφορετικές πληροφορίες, αξίες και πιέσεις από διάφορες κοινωνικές ομάδες, ενώ τα αγόρια που ζουν σε πιο παραδοσιακές ή αγροτικές περιοχές ενδέχεται να είναι περισσότερο εκτεθειμένα σε παραδοσιακές αντιλήψεις που περιλαμβάνουν μεγαλύτερη συναισθηματική σύνδεση με τα ζώα και τη φύση.

Τέλος, η γενικότερη εικόνα που αναδύεται από την έρευνα δείχνει ότι τα κορίτσια έχουν μεγαλύτερη τάση να αποδέχονται και να υποστηρίζουν την εκπαίδευση για τα δικαιώματα των ζώων και την ευημερία τους, ενώ τα αγόρια εμφανίζουν περισσότερη ποικιλία στις απόψεις τους, με μια τάση για αβεβαιότητα ή διαφωνία, ιδιαίτερα στα αστικά κέντρα. Η κοινωνικοποίηση των φύλων, οι γεωγραφικές και οικογενειακές διαφορές, καθώς και οι κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες, φαίνεται να επηρεάζουν αυτές τις απόψεις και στάσεις.

3.6.18.2 Συμπεράσματα

Η εκπαίδευση για τα δικαιώματα των ζώων και την ευημερία τους φαίνεται να έχει μεγαλύτερη αποδοχή από τα κορίτσια σε σύγκριση με τα αγόρια, πιθανώς λόγω κοινωνικών προτύπων που ενθαρρύνουν τα κορίτσια να είναι πιο ευαισθητοποιημένα.

Τα αγόρια παρουσιάζουν μεγαλύτερη ποικιλία απόψεων, και η στάση τους επηρεάζεται από γεωγραφικούς παράγοντες και την οικογενειακή κατάσταση.

Η αβεβαιότητα που εκφράζεται κυρίως από τα αγόρια σε αστικά περιβάλλοντα ενδέχεται να αντικατοπτρίζει μια έλλειψη σαφήνειας ή ενδιαφέροντος για τα συγκεκριμένα θέματα.

Η οικογενειακή κατάσταση, ειδικότερα η μονογονεϊκή οικογένεια, φαίνεται να ενισχύει την ευαισθητοποίηση των αγοριών, γεγονός που υποδεικνύει ότι οι αξίες και οι προτεραιότητες των γονέων παίζουν σημαντικό ρόλο.

Η διαφορά στις απόψεις μεταξύ των φύλων και των γεωγραφικών περιοχών αναδεικνύει την ανάγκη για στοχευμένες εκπαιδευτικές πολιτικές που να λαμβάνουν υπόψη αυτές τις διαφοροποιήσεις και να προάγουν τη συναισθηματική ευαισθητοποίηση και υπευθυνότητα απέναντι στα ζώα για όλους τους μαθητές, ανεξαρτήτως φύλου ή προέλευσης.

3.7 Επίλογος

Συνοψίζοντας, η παρούσα στατιστική έρευνα, με τη συμμετοχή 1331 μαθητών ηλικίας 12-18 ετών από τον Νομό Τρικάλων, αποτελεί μια από τις πλέον εκτεταμένες μελέτες που

έχουν διεξαχθεί σε αυτό το πλαίσιο. Το μεγάλο μέγεθος και η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος προσδίδουν ιδιαίτερη αξιοπιστία και εγκυρότητα στα αποτελέσματα, επιτρέποντας την εξαγωγή αντιπροσωπευτικών συμπερασμάτων σχετικά με τις στάσεις και τις απόψεις των μαθητών. Η ανάλυση των δεδομένων παρέχει πολύτιμες πληροφορίες που μπορούν να αξιοποιηθούν τόσο στην εκπαιδευτική κοινότητα όσο και σε άτομα που ασχολούνται με τη νεανική ηλικία, συμβάλλοντας σε μια πληρέστερη κατανόηση των αναγκών και των προτεραιοτήτων. Μέσα από αυτή την έρευνα προέκυψαν σημαντικά ευρήματα για τις στάσεις – απόψεις των μαθητών. Πολλά από αυτά εγείρουν ερωτήματα για μελλοντική διερεύνηση. Το σίγουρο (και με αφορμή τα τελευταία ερωτήματα της έρευνας) είναι ότι, η εκπαίδευση και η παιδεία των παιδιών και των εφήβων παίζουν θεμελιώδη ρόλο στη διαμόρφωση μιας κοινωνίας που σέβεται και αγαπά τα ζώα. Μέσα από τη διδασκαλία της ενσυναίσθησης και του σεβασμού προς κάθε μορφή ζωής, τα παιδιά μαθαίνουν να βλέπουν τα ζώα όχι ως αντικείμενα, αλλά ως συναισθανόμενα όντα με δικαιώματα και ανάγκες. Η καλλιέργεια αυτών των αξιών ενδυναμώνει τη σύνδεση των παιδιών με τη φύση και τα βοηθά να αναπτύξουν υπεύθυνη και συμπονετική στάση, όχι μόνο προς τα ζώα, αλλά και προς τους συνανθρώπους τους. Ας θυμόμαστε ότι η αλλαγή ξεκινά από τη νέα γενιά· επενδύοντας στη φιλόζωη παιδεία, επενδύουμε σε έναν καλύτερο και πιο δίκαιο κόσμο για όλους.

4. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

4.1 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Ερωτηματολόγιο: Στάση των Εφήβων Απέναντι στα Ζώα

ΜΕΡΟΣ Α: Δημογραφικά στοιχεία

Φύλο: $\begin{cases} \circ \text{ Αγόρι} \\ \circ \text{ Κορίτσι} \end{cases}$ Κατοικία: $\begin{cases} \circ \text{ Πόλη} \\ \circ \text{ Χωριό} \end{cases}$ Οικογένεια: $\begin{cases} \circ \text{ Πυρηνική (Γονείς – παιδιά)} \\ \circ \text{ Μονογονεϊκή (Ένας γονέας)} \\ \circ \text{ Διευρυμένη (Παππούδες- γονείς – παιδιά)} \end{cases}$

ΜΕΡΟΣ Β : Στάση - Γνώμες και αντιλήψεις απέναντι στα Ζώα

- Έχετε (είχατε) και φροντίζεται (εσείς ή οι γονείς σας) κάποιο κατοικίδιο ζώο;
 - ☐ Ναι
 - ☐ Όχι
- Αν ναι, ποιο ζώο είναι; (π.χ. σκύλος, γάτα, πουλί, ψάρι, κλπ). Γράψτε το κατοικίδιο που έχετε:.....
- Πώς αισθάνεστε για τα ζώα γενικά;
 - ☐ Τα αγαπώ και τα φροντίζω.
 - ☐ Τα συμπαθώ αλλά δεν ασχολούμαι πολύ.
 - ☐ Μου είναι αδιάφορα.
 - ☐ Δεν τα συμπαθώ.
- Πιστεύετε ότι τα ζώα έχουν δικαιώματα;
 - ☐ Ναι, τα ζώα έχουν δικαιώματα.
 - ☐ Όχι, τα ζώα δεν έχουν δικαιώματα.
 - ☐ Εν μέρει, τα ζώα έχουν κάποια δικαιώματα.
 - ☐ Τα ζώα πρέπει να έχουν δικαιώματα, αλλά δεν αναγνωρίζονται επαρκώς.
- Πιστεύετε ότι τα ζώα μπορούν να αισθανθούν συναισθήματα όπως οι άνθρωποι;
 - ☐ Ναι, τα ζώα μπορούν να αισθανθούν συναισθήματα όπως οι άνθρωποι.
 - ☐ Όχι, τα ζώα δεν μπορούν να αισθανθούν συναισθήματα όπως οι άνθρωποι.
 - ☐ Εν μέρει, τα ζώα μπορούν να βιώσουν μόνο βασικά συναισθήματα.
 - ☐ Εξαρτάται από το είδος του ζώου αν μπορεί να αισθανθεί συναισθήματα.
- Θα συμμετείχατε σε δράσεις που προωθούν τα δικαιώματα των ζώων, όπως σε ενημερωτικές εκδηλώσεις ή φιλοζωικές οργανώσεις;
 - ☐ Ναι, θα συμμετείχα ενεργά.
 - ☐ Ίσως, ανάλογα με την δράση.
 - ☐ Όχι, δεν θα συμμετείχα.
- Ο Νέος Φιλοζωικός Νόμος (4830/2021) επιβάλλει ποινή φυλάκισης 5-10 έτη και χρηματική ποινή 5.000 – 120.000 ευρώ σε ανθρώπους που προσβάλλουν την σωματική ακεραιότητα των ζώων. Πόσο συμφωνείτε με το νόμο αυτό;
 - ☐ Διαφωνώ απόλυτα, είναι πολύ αυστηρός.
 - ☐ Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ.
 - ☐ Εν μέρει, συμφωνώ.
 - ☐ Συμφωνώ απόλυτα, διότι τα ζώα χρειάζονται προστασία.
- Τι αισθάνεστε όταν βλέπετε ζώα σε κλουβιά ή σε χώρους θεαμάτων;
 - ☐ Λυπάμαι, πιστεύω ότι τα ζώα δεν πρέπει να ζουν περιορισμένα.
 - ☐ Αισθάνομαι άβολα, αλλά κατανοώ ότι ίσως είναι απαραίτητο.
 - ☐ Είμαι ουδέτερος, δεν με ενοχλεί.
 - ☐ Δεν με ενοχλεί, αν τα ζώα φαίνονται υγιή.
- Ποια είναι η γνώμη σας για τα ζώα σε ζωολογικούς κήπους;
 - ☐ Είμαι υπέρ, μόνο για την συντήρηση και αναπαραγωγή απειλούμενων ειδών που κινδυνεύουν με εξαφάνιση.
 - ☐ Είμαι υπέρ, εφόσον οι ζωολογικοί κήποι προσφέρουν καλές συνθήκες διαβίωσης και προστατεύουν τα ζώα.

- Είμαι αντίθετος/η, τα ζώα πρέπει να ζουν ελεύθερα στην φύση.
- 10. Ποια είναι η άποψή σας για τη χρήση ζώων σε επιστημονικά πειράματα;**
 - Είμαι απόλυτα αντίθετος/η, πρέπει να σταματήσει.
 - Είμαι αντίθετος/η, αλλά κατανοώ ότι κάποιες φορές είναι αναγκαία.
 - Είμαι ουδέτερος/η, εξαρτάται από το σκοπό του πειράματος
 - Είμαι υπέρ, εφόσον γίνεται για την πρόοδο της επιστήμης και την βελτίωση της ανθρώπινης υγείας
- 11. Ποια είναι η άποψή σου για την χρήση των ζώων σε πειράματα καλλυντικών προϊόντων;**
 - Είμαι απόλυτα αντίθετος/η, πρέπει να απαγορευτεί
 - Είμαι αντίθετος/η, αλλά καταλαβαίνω τους λόγους που γίνονται
 - Δεν με ενοχλεί αν γίνεται για λόγους ασφαλείας.
 - Είμαι υπέρ, εφόσον διασφαλίζεται η ασφάλεια των προϊόντων.
- 12. Θα ήσουν διατεθειμένος/η, να πληρώσεις περισσότερο για καλλυντικά που δεν δοκιμάζονται σε ζώα;**
 - Ναι, θα πλήρωνα αρκετά περισσότερο.
 - Ναι, αλλά μόνο λίγο περισσότερο
 - Όχι, δεν θα πλήρωνα περισσότερο
 - Δεν με ενδιαφέρει αν έχουν δοκιμαστεί σε ζώα
- 13. Έχετε ποτέ δει ή συμμετάσχει σε περιστατικό κακοποίησης ζώου;**
 - Ναι, έχω δει.
 - Ναι, έχω συμμετάσχει.
 - Όχι, ποτέ.
 - Δεν θέλω να απαντήσω.
- 14. Ποια είναι η στάση σας απέναντι στα αδέσποτα ζώα;**
 - Τα λυπάμαι και θα ήθελα να τα βοηθήσω.
 - Δεν με απασχολεί το ζήτημα των αδέσποτων ζώων.
 - Πιστεύω ότι αποτελούν πρόβλημα για την δημόσια υγεία και ασφάλεια και το κράτος πρέπει να φροντίσει για αυτό.
- 15. Εάν είχατε την ευκαιρία να υιοθετήσετε ένα ζώο, θα το κάνατε;**
 - Ναι
 - Όχι
 - Δεν ξέρω
- 16. Ποια είναι η άποψή σου για την χορτοφαγική ή vegan διατροφή;**
 - Θετική
 - Αρνητική
 - Δεν γνωρίζω
- 17. Πόσες φορές την εβδομάδα καταναλώνεται (τρώτε) κρέας;**
 - Καθημερινά
 - 3-4 φορές την εβδομάδα
 - 1-2 φορές την εβδομάδα
 - Σπάνια ή ποτέ
- 18. Θα ήσουν πρόθυμος/η να μειώσεις την κατανάλωση κρέατος για να προστατέψεις τα ζώα;**
 - Ναι, θα ήμουν πρόθυμος/η
 - Όχι, δεν θα ήμουν πρόθυμος/η
 - Ίσως ανάλογα με τις περιστάσεις
 - Έχω ήδη μειώσει την κατανάλωση κρέατος
- 19. Πιστεύετε ότι είναι σημαντικό να μαθαίνουν οι άνθρωποι για την προστασία των ζώων από μικρή ηλικία;**
 - Ναι
 - Όχι
 - Δεν έχω άποψη
- 20. Συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι η εκπαίδευση στα σχολεία θα πρέπει να περιλαμβάνει θέματα ευημερίας και δικαιωμάτων των ζώων;**
 - Συμφωνώ
 - Διαφωνώ
 - Δεν έχω άποψη

4.2 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II (Πίνακες Συχνοτήτων)

Πίνακας 1.1 Κατανομή συχνοτήτων για τα συναισθήματα των Αγοριών απέναντι στα Ζώα

Πώς αισθάνεστε για τα ζώα γενικά;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Τα αγαπώ και τα φροντίζω	125	208	24
Τα συμπαθώ αλλά δεν ασχολούμαι πολύ	76	143	14
Μου είναι αδιάφορα	11	10	1
Δεν τα συμπαθώ	4	5	0
ΣΥΝΟΛΟ	216	366	39

Πίνακας 1.2 Κατανομή συχνοτήτων για τα συναισθήματα των Κοριτσιών απέναντι στα Ζώα

Πώς αισθάνεστε για τα ζώα γενικά;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Τα αγαπώ και τα φροντίζω	180	296	54
Τα συμπαθώ αλλά δεν ασχολούμαι πολύ	49	95	14
Μου είναι αδιάφορα	4	12	2
Δεν τα συμπαθώ	3	1	0
ΣΥΝΟΛΟ	236	404	70

Πίνακας 2.1 Κατανομή συχνοτήτων των Αγοριών για τα Δικαιώματα των Ζώων

Πιστεύετε ότι τα ζώα έχουν δικαιώματα;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Ναι, τα ζώα έχουν δικαιώματα	118	169	22
Όχι, τα ζώα δεν έχουν δικαιώματα	15	22	0
Εν μέρει, τα ζώα έχουν κάποια δικαιώματα	50	87	10
Τα ζώα πρέπει να έχουν δικαιώματα, αλλά δεν αναγνωρίζονται επαρκώς	33	88	7
ΣΥΝΟΛΟ	216	366	39

Πίνακας 2.2 Κατανομή συχνοτήτων των Κοριτσιών για τα Δικαιώματα των Ζώων

Πιστεύετε ότι τα ζώα έχουν δικαιώματα;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Ναι, τα ζώα έχουν δικαιώματα	118	182	31
Όχι, τα ζώα δεν έχουν δικαιώματα	0	3	0
Εν μέρει, τα ζώα έχουν κάποια δικαιώματα	31	60	13
Τα ζώα πρέπει να έχουν δικαιώματα, αλλά δεν αναγνωρίζονται επαρκώς	87	159	26
ΣΥΝΟΛΟ	236	404	70

Πίνακας 3.1 Κατανομή συχνοτήτων των Αγοριών για τα Συναισθήματα των Ζώων

Πιστεύετε ότι τα ζώα μπορούν να αισθανθούν συναισθήματα όπως οι άνθρωποι;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Ναι, τα ζώα μπορούν να αισθανθούν συναισθήματα όπως οι άνθρωποι	148	231	25
Όχι, τα ζώα δεν μπορούν να αισθανθούν συναισθήματα όπως οι άνθρωποι	11	10	0
Εν μέρει, τα ζώα μπορούν να βιώσουν μόνο βασικά συναισθήματα	26	81	10
Εξαρτάται από το είδος του ζώου αν μπορεί να αισθανθεί συναισθήματα	31	44	4
ΣΥΝΟΛΟ	216	366	39

Πίνακας 3.2 Κατανομή συχνοτήτων των Κοριτσιών για τα Συναισθήματα των Ζώων

Πιστεύετε ότι τα ζώα μπορούν να αισθανθούν συναισθήματα όπως οι άνθρωποι;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Ναι, τα ζώα μπορούν να αισθανθούν συναισθήματα όπως οι άνθρωποι	171	308	56
Όχι, τα ζώα δεν μπορούν να αισθανθούν συναισθήματα όπως οι άνθρωποι	4	4	2
Εν μέρει, τα ζώα μπορούν να βιώσουν μόνο βασικά συναισθήματα	35	53	8
Εξαρτάται από το είδος του ζώου αν μπορεί να αισθανθεί συναισθήματα	26	39	4
ΣΥΝΟΛΟ	236	404	70

Πίνακας 4.1 Κατανομή συχνοτήτων Αγοριών για Συμμετοχή σε Φιλοζωικές Δράσεις

Θα συμμετείχες σε δράσεις που προωθούν τα δικαιώματα των ζώων, όπως σε εκδηλώσεις ή φιλοζωικές οργανώσεις;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Ναι, θα συμμετείχα ενεργά	33	57	3
Ίσως, ανάλογα με την δράση	117	192	23
Όχι, δεν θα συμμετείχα	66	117	13
ΣΥΝΟΛΟ	216	366	39

Πίνακας 4.2. Κατανομή συχνοτήτων Κοριτσιών για Συμμετοχή σε Φιλοζωικές Δράσεις

Θα συμμετείχες σε δράσεις που προωθούν τα δικαιώματα των ζώων, όπως σε εκδηλώσεις ή φιλοζωικές οργανώσεις;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Ναι, θα συμμετείχα ενεργά	77	124	34
Ίσως, ανάλογα με την δράση	139	232	30
Όχι, δεν θα συμμετείχα	20	48	6
ΣΥΝΟΛΟ	236	404	70

Πίνακας 5.1 Κατανομή συχνοτήτων Αγοριών για τον Νέο Φιλοζωικό Νόμο

Ο Νέος Φιλοζωικός Νόμος (4830/2021) επιβάλλει ποινή φυλάκισης 5-10 έτη και χρηματική ποινή 5.000 – 120.000 ευρώ σε ανθρώπους που προσβάλλουν την σωματική ακεραιότητα των ζώων. Πόσο συμφωνείτε με το νόμο αυτό;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Διαφωνώ απόλυτα, είναι πολύ αυστηρός	35	37	1
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	63	73	6
Εν μέρει, συμφωνώ	35	106	11
Συμφωνώ απόλυτα, τα ζώα χρειάζονται προστασία	83	150	21
ΣΥΝΟΛΟ	216	366	39

Πίνακας 5.2 Κατανομή συχνοτήτων Κοριτσιών για Συμμετοχή σε Φιλοζωικές Δράσεις

Ο Νέος Φιλοζωικός Νόμος (4830/2021) επιβάλλει ποινή φυλάκισης 5-10 έτη και χρηματική ποινή 5.000 – 120.000 ευρώ σε ανθρώπους που προσβάλλουν την σωματική ακεραιότητα των ζώων. Πόσο συμφωνείτε με το νόμο αυτό;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Διαφωνώ απόλυτα, είναι πολύ αυστηρός	7	13	2
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	31	45	14
Εν μέρει, συμφωνώ	54	70	3
Συμφωνώ απόλυτα, τα ζώα χρειάζονται προστασία	144	276	51
ΣΥΝΟΛΟ	236	404	70

Πίνακας 6.1. Κατανομή συχνοτήτων για τα συναισθήματα των Αγοριών για Ζώα που ζουν σε κλουβιά ή Χώρους Θεαμάτων

Τι αισθάνεστε όταν βλέπετε ζώα σε κλουβιά ή σε χώρους θεαμάτων;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Λυπάμαι, πιστεύω ότι τα ζώα δεν πρέπει να ζουν περιορισμένα.	88	155	19
Αισθάνομαι άβολα, αλλά κατανοώ ότι ίσως είναι απαραίτητο.	63	102	11
Είμαι ουδέτερος, δεν με ενοχλεί	43	43	7
Δεν με ενοχλεί, αν τα ζώα φαίνονται υγιή	22	66	2
ΣΥΝΟΛΟ	216	366	39

Πίνακας 6.2. Κατανομή συχνοτήτων για τα συναισθήματα των Κοριτσιών για Ζώα που ζουν σε κλουβιά ή Χώρους Θεαμάτων

Τι αισθάνεστε όταν βλέπετε ζώα σε κλουβιά ή σε χώρους θεαμάτων;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Λυπάμαι, πιστεύω ότι τα ζώα δεν πρέπει να ζουν περιορισμένα.	171	266	50
Αισθάνομαι άβολα, αλλά κατανοώ ότι ίσως είναι απαραίτητο.	54	90	16
Είμαι ουδέτερος, δεν με ενοχλεί	5	19	1
Δεν με ενοχλεί, αν τα ζώα φαίνονται υγιή	6	29	3
ΣΥΝΟΛΟ	236	404	70

Πίνακας 7.1 Κατανομή συχνοτήτων για την γνώμη των Αγοριών για τους Ζωολογικούς Κήπους

Ποια είναι η γνώμη σας για τα ζώα σε ζωολογικούς κήπους;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Είμαι υπέρ, μόνο για την συντήρηση και αναπαραγωγή απειλούμενων ειδών που κινδυνεύουν με εξαφάνιση	74	116	12
Είμαι υπέρ,εφόσον οι ζωολογικοί κήποι προσφέρουν καλές συνθήκες και προστατεύουν τα ζώα	92	173	23
Είμαι αντίθετος/η, τα ζώα πρέπει να ζουν ελεύθερα στην φύση	50	77	4
ΣΥΝΟΛΟ	216	366	39

Πίνακας 7.2 Κατανομή συχνοτήτων για την γνώμη των Κοριτσιών για τους Ζωολογικούς Κήπους

Ποια είναι η γνώμη σας για τα ζώα σε ζωολογικούς κήπους;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Είμαι υπέρ, μόνο για την συντήρηση και αναπαραγωγή απειλούμενων ειδών που κινδυνεύουν με εξαφάνιση	53	121	15
Είμαι υπέρ,εφόσον οι ζωολογικοί κήποι προσφέρουν καλές συνθήκες και προστατεύουν τα ζώα	90	165	23
Είμαι αντίθετος/η, τα ζώα πρέπει να ζουν ελεύθερα στην φύση	93	118	32
ΣΥΝΟΛΟ	236	404	70

Πίνακας 8.1 Κατανομή συχνοτήτων των Αγοριών για την Χρήση των Ζώων σε Επιστημονικά Πειράματα

Ποια είναι η άποψή σας για τη χρήση ζώων σε επιστημονικά πειράματα;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Είμαι απόλυτα αντίθετος/η, πρέπει να σταματήσει	91	132	15
Είμαι αντίθετος/η, αλλά κατανοώ ότι κάποιες φορές είναι αναγκαία	47	96	8
Είμαι ουδέτερος/η, εξαρτάται από το σκοπό του πειράματος	55	91	12
Είμαι υπέρ, εφόσον γίνεται για την πρόοδο της επιστήμης και την βελτίωση της ανθρώπινης υγείας	23	47	4
ΣΥΝΟΛΟ	216	366	39

Πίνακας 8.2 Κατανομή συχνοτήτων των Κοριτσιών για την Χρήση των Ζώων σε Επιστημονικά Πειράματα

Ποια είναι η άποψή σας για τη χρήση ζώων σε επιστημονικά πειράματα;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Είμαι απόλυτα αντίθετος/η, πρέπει να σταματήσει	147	251	48
Είμαι αντίθετος/η, αλλά κατανοώ ότι κάποιες φορές είναι αναγκαία	50	90	14
Είμαι ουδέτερος/η, εξαρτάται από το σκοπό του πειράματος	28	46	7
Είμαι υπέρ, εφόσον γίνεται για την πρόοδο της επιστήμης και την βελτίωση της ανθρώπινης υγείας	11	17	1
ΣΥΝΟΛΟ	236	404	70

Πίνακας 9.1 Κατανομή συχνοτήτων των Αγοριών για την Χρήση των Ζώων σε Πειράματα Καλλυντικών Προϊόντων

Ποια είναι η άποψή σου για την χρήση των ζώων σε πειράματα καλλυντικών προϊόντων;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Είμαι απόλυτα αντίθετος/η, πρέπει να απαγορευτεί	128	227	25
Είμαι αντίθετος/η, αλλά καταλαβαίνω τους λόγους που γίνονται	43	62	4
Δεν με ενοχλεί αν γίνεται για λόγους ασφαλείας	31	55	7
Είμαι υπέρ, εφόσον διασφαλίζεται η ασφάλεια των προϊόντων	14	22	3
ΣΥΝΟΛΟ	216	366	39

Πίνακας 9.2 Κατανομή συχνοτήτων των Κοριτσιών για την Χρήση των Ζώων σε Πειράματα Καλλυντικών Προϊόντων

Ποια είναι η άποψή σου για την χρήση των ζώων σε πειράματα καλλυντικών προϊόντων;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Είμαι απόλυτα αντίθετος/η, πρέπει να απαγορευτεί	174	315	57
Είμαι αντίθετος/η, αλλά καταλαβαίνω τους λόγους που γίνονται	43	41	9
Δεν με ενοχλεί αν γίνεται για λόγους ασφαλείας	13	42	3
Είμαι υπέρ, εφόσον διασφαλίζεται η ασφάλεια των προϊόντων	6	6	1
ΣΥΝΟΛΟ	236	404	70

Πίνακας 10.1 Κατανομή συχνοτήτων των Αγοριών για την Διάθεση αγοράς Καλλυντικών που δεν Δοκιμάζονται σε Ζώα

Θα ήσουν διατεθειμένος/η, να πληρώσεις περισσότερο για καλλυντικά που δεν δοκιμάζονται σε ζώα;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Ναι, θα πλήρωνα αρκετά περισσότερο	59	76	6
Ναι, αλλά μόνο λίγο περισσότερο	45	81	13
Όχι, δεν θα πλήρωνα περισσότερο	77	157	10
Δεν με ενδιαφέρει αν έχουν δοκιμαστεί σε ζώα	35	52	10
ΣΥΝΟΛΟ	216	366	39

Πίνακας 10.2 Κατανομή συχνοτήτων των Κοριτσιών για την Διάθεση αγοράς Καλλυντικών που δεν Δοκιμάζονται σε Ζώα

Θα ήσουν διατεθειμένος/η, να πληρώσεις περισσότερο για καλλυντικά που δεν δοκιμάζονται σε ζώα;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Ναι, θα πλήρωνα αρκετά περισσότερο	113	163	33
Ναι, αλλά μόνο λίγο περισσότερο	80	134	21
Όχι, δεν θα πλήρωνα περισσότερο	33	79	10
Δεν με ενδιαφέρει αν έχουν δοκιμαστεί σε ζώα	10	28	6
ΣΥΝΟΛΟ	236	404	70

Πίνακας 11.1 Κατανομή συχνοτήτων των Αγοριών για Περιστατικά Κακοποίησης Ζώων

Έχετε ποτέ δει ή συμμετάσχει σε περιστατικό κακοποίησης ζώου;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Ναι, έχω δει.	62	65	14
Ναι, έχω συμμετάσχει.	12	17	1
Όχι, ποτέ.	132	257	21
Δεν θέλω να απαντήσω.	10	27	3
ΣΥΝΟΛΟ	216	366	39

Πίνακας 11.2 Κατανομή συχνοτήτων των Κοριτσιών για Περιστατικά Κακοποίησης Ζώων

Έχετε ποτέ δει ή συμμετάσχει σε περιστατικό κακοποίησης ζώου;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Ναι, έχω δει.	65	92	20
Ναι, έχω συμμετάσχει.	4	2	0
Όχι, ποτέ.	163	299	45
Δεν θέλω να απαντήσω.	4	11	5
ΣΥΝΟΛΟ	236	404	70

Πίνακας 12.1 Κατανομή συχνοτήτων των Αγοριών για τα Αδέσποτα Ζώα

Ποια είναι η στάση σας απέναντι στα αδέσποτα ζώα;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Τα λυπάμαι και θα ήθελα να τα βοηθήσω	138	225	29
Δεν με απασχολεί το ζήτημα των αδέσποτων ζώων	20	36	1
Πιστεύω ότι αποτελούν πρόβλημα για την δημόσια υγεία και ασφάλεια και το κράτος πρέπει να φροντίσει για αυτό	58	105	9
ΣΥΝΟΛΟ	216	366	39

Πίνακας 12.2 Κατανομή συχνοτήτων των Κοριτσιών για τα Αδέσποτα Ζώα

Ποια είναι η στάση σας απέναντι στα αδέσποτα ζώα;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Τα λυπάμαι και θα ήθελα να τα βοηθήσω	187	307	60
Δεν με απασχολεί το ζήτημα των αδέσποτων ζώων	5	11	3
Πιστεύω ότι αποτελούν πρόβλημα για την δημόσια υγεία και ασφάλεια και το κράτος πρέπει να φροντίσει για αυτό	44	86	7
ΣΥΝΟΛΟ	236	404	70

Πίνακας 13.1 Κατανομή συχνοτήτων των Αγοριών για την Υιοθέτηση Ζώου

Εάν είχατε την ευκαιρία να υιοθετήσετε ένα ζώο, θα το κάνατε;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Ναι	115	194	23
Όχι	30	43	4
Δεν ξέρω	71	129	12
ΣΥΝΟΛΟ	216	366	39

Πίνακας 13.2 Κατανομή συχνοτήτων των Κοριτσιών για την Υιοθέτηση Ζώου

Εάν είχατε την ευκαιρία να υιοθετήσετε ένα ζώο, θα το κάνατε;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Ναι	178	295	56
Όχι	7	16	2
Δεν ξέρω	51	93	12
ΣΥΝΟΛΟ	236	404	70

Πίνακας 14.1 Κατανομή συχνοτήτων των Αγοριών για την Χορτοφαγική -Vegan Διατροφή

Ποια είναι η άποψή σου για την χορτοφαγική ή vegan διατροφή;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Θετική	24	40	5
Αρνητική	136	239	26
Δεν γνωρίζω	56	87	8
ΣΥΝΟΛΟ	216	366	39

Πίνακας 14.2 Κατανομή συχνοτήτων των Κοριτσιών για την Χορτοφαγική -Vegan Διατροφή

Ποια είναι η άποψή σου για την χορτοφαγική ή vegan διατροφή;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Θετική	71	139	22
Αρνητική	59	97	13
Δεν γνωρίζω	106	168	35
ΣΥΝΟΛΟ	236	404	70

Πίνακας 15.1 Κατανομή συχνοτήτων των Αγοριών για την Κατανάλωση Κρέατος

Πόσες φορές την εβδομάδα καταναλώνεται (τρώτε) κρέας;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Καθημερινά	54	85	10
3-4 φορές την εβδομάδα	89	175	19
1-2 φορές την εβδομάδα	67	102	9
Σπάνια ή ποτέ	6	4	1
ΣΥΝΟΛΟ	216	366	39

Πίνακας 15.2 Κατανομή συχνοτήτων των Κοριτσιών για την Κατανάλωση Κρέατος

Πόσες φορές την εβδομάδα καταναλώνεται (τρώτε) κρέας;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Καθημερινά	13	37	8
3-4 φορές την εβδομάδα	129	169	27
1-2 φορές την εβδομάδα	89	182	35
Σπάνια ή ποτέ	5	16	0
ΣΥΝΟΛΟ	236	404	70

Πίνακας 16.1 Κατανομή συχνοτήτων των Αγοριών για την Προθυμία Μείωσης Κατανάλωση Κρέατος

Θα ήσουν πρόθυμος/η να μειώσεις την κατανάλωση κρέατος για να προστατέψεις τα ζώα;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Ναι, θα ήμουν πρόθυμος/η	41	33	3
Όχι, δεν θα ήμουν πρόθυμος/η	97	179	21
Ίσως ανάλογα με τις περιστάσεις	69	147	14
Έχω ήδη μειώσει την κατανάλωση κρέατος	9	7	1
ΣΥΝΟΛΟ	216	366	39

Πίνακας 16.2 Κατανομή συχνοτήτων των Κοριτσιών για την Προθυμία Μείωσης Κατανάλωση Κρέατος

Θα ήσουν πρόθυμος/η να μειώσεις την κατανάλωση κρέατος για να προστατέψεις τα ζώα;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Ναι, θα ήμουν πρόθυμος/η	59	100	17
Όχι, δεν θα ήμουν πρόθυμος/η	42	101	11
Ίσως ανάλογα με τις περιστάσεις	127	178	37
Έχω ήδη μειώσει την κατανάλωση κρέατος	8	25	5
ΣΥΝΟΛΟ	236	404	70

Πίνακας 17.1 Κατανομή συχνοτήτων Αγοριών για την Προστασία των Ζώων από Μικρή Ηλικία

Πιστεύετε ότι είναι σημαντικό να μαθαίνουν οι άνθρωποι για την προστασία των ζώων από μικρή ηλικία;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Ναι	163	299	32
Όχι	20	26	1
Δεν έχω άποψη	33	41	6
ΣΥΝΟΛΟ	216	366	39

Πίνακας 17.2 Κατανομή συχνοτήτων Κοριτσιών για την Προστασία των Ζώων από Μικρή Ηλικία

Πιστεύετε ότι είναι σημαντικό να μαθαίνουν οι άνθρωποι για την προστασία των ζώων από μικρή ηλικία;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Ναι	231	372	66
Όχι	2	7	2
Δεν έχω άποψη	3	25	2
ΣΥΝΟΛΟ	236	404	70

Πίνακας 18.1 Κατανομή συχνοτήτων Αγοριών για Θέματα Ευημερίας και Δικαιωμάτων Ζώων στην Εκπαίδευση

Συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι η εκπαίδευση στα σχολεία θα πρέπει να περιλαμβάνει θέματα ευημερίας και δικαιωμάτων των ζώων;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Συμφωνώ	139	212	27
Διαφωνώ	29	37	4
Δεν έχω άποψη	48	117	8
ΣΥΝΟΛΟ	216	366	39

Πίνακας 18.2 Κατανομή συχνοτήτων Κοριτσιών για Θέματα Ευημερίας και Δικαιωμάτων Ζώων στην Εκπαίδευση

Συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι η εκπαίδευση στα σχολεία θα πρέπει να περιλαμβάνει θέματα ευημερίας και δικαιωμάτων των ζώων;	ΧΩΡΙΟ	ΠΟΛΗ	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ
Συμφωνώ	200	336	59
Διαφωνώ	1	9	2
Δεν έχω άποψη	35	59	9
ΣΥΝΟΛΟ	236	404	70

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Backlund, A., Jungar, A. C.(2022). Animal advocacy and the radical right: The case of Sweden. *Journal of Political Ideologies*, 27(1), 1-20.
2. Barnhill, D. L., & Gottlieb, R. S. (2001). Introduction. In D. L. Barnhill & R. S. Gottlieb (Eds.), *Deep ecology and world religions: New essays on sacred grounds* 1-16. State University of New York Press.
3. Berkman, J. (2009). Towards a Thomistic theology of animality. In C. Deane-Drummond & D. Clough (Eds.), *Creaturely theology: On God, humans and other animals*. SCM Press.
4. Bone, J. (2013). The animal as fourth educator: A literature review of animals and young children in pedagogical relationships. *Australasian Journal of Early Childhood*, 38(2), 57-64. <https://doi.org/10.1177/183693911303800208>
5. Boric, D. (2013). Theater of predation: Beneath the skin of Göbekli Tepe images. In C. Watts (Ed.), *Relational archaeologies: Humans, animals, things*, 42-64. Routledge.
6. Chavot, P. (2013). Aux origines du symbolisme animal. *Religions & Histoire*, 49(March-April), 24-27.
7. Covey, A. (2024). Animal theology. In D. Aftandilian, B. R. Ambros, & A. S. Gross (Eds.), *Animals and religion*, 117-121. Routledge, Taylor & Francis Group.
8. DeMello, M. (2021). *Animals and society: An introduction to human-animal studies*. Columbia University Press.
9. Dien, M. I. (1997). Islam and the environment: Theory and practice. *Journal of Beliefs and Values*, 18(1), 47-57. <https://doi.org/10.1080/1361767970180106>
10. Donaldson, S., & Kymlicka, W. (2021). *Ζωόπολις: Μία πολιτική θεωρία για τα δικαιώματα των ζώων*. Αθήνα: Πόλις.
11. Dzwonkowska, D. (2020). The concept of radical responsibility for non-human animals. *Frontiers in Psychology*, 11, 1487. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01487>
12. Eliade, M. (1959). *The sacred and the profane: The nature of religion. The significance of religious myth, symbolism, and ritual within life and culture*. New York: A Harvest Book.

13. Eliade, M., & Couliano, I. P. (1992). *Λεξικό των Θρησκειών*. (Ε. Γαζής, μετάφραση). Αθήνα: Εκδόσεις Χατζηνικολή.
14. Fischer, M. L., & Tamioso, P. R. (2013). Perception and position of animals used in education and experimentation by students and teachers of different academic fields *Estudios Biologicos*, 35(84), 85-98. <https://doi.org/10.7213/estud.biol.7846>
15. Gilhus, I. S. (2006). *Animals, gods and humans: Changing attitudes to animals in Greek, Roman, and early Christian ideas*. Routledge, Taylor & Francis Group.
16. Gross, A. S. (2015). *The question of the animal and the religion: Theoretical stakes, practical implications*. New York: Columbia University Press.
17. Gruen, L. (2012). «Ζώα». Σε: *Ζώα και Ηθική*, (Σ. Καραγεωργάκης, επιμ.). Αντιγόνη. Κέντρο Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης, Θεσσαλονίκη, 17-33.
18. Hawkins, R. D., & Williams, J. M. (2017). Assessing effectiveness of a nonhuman animal welfare education program for primary school children. *Journal of Applied Animal Welfare Science*, 20(3), 240-256.
<https://doi.org/10.1080/10888705.2017.1305272>
19. Hill, E. (2020). *Animals as intervention: How schools are making use of animals as part of their educational provision*, Tavistock and Portman NHS Trust/ University of Essex.
20. Hurn, S. (2012). *Humans and other animals: Cross-cultural perspectives on human-animal interactions*. London: Pluto Press.
21. “Kashrut” (2006). In: *Encyclopedia of Judaism*, (S.E. Karesh, M. M. Hurvitz, eds.), New York: Facts on File, 267-269.
22. Korsgaard, C. M. (2021). *Οικεία πλάσματα. Η Καντιανή Ηθική και οι υποχρεώσεις μας προς τα ζώα*. Αθήνα: Κυανανυγή.
23. Lengauer, E. (2020). Tom Regan's philosophy of animal rights: Subjects-of-a-life in the context of discussions of intrinsic and inherent worth. *Problemos*, 97, 87-100.
<https://doi.org/10.7213/problemos.17164>
24. Lénêque, P. (2023). *Εισαγωγή στις πρώτες θρησκείες. Ζώα Θεοί Άνθρωποι*. (Γ. Καυκιάς, μετάφραση). Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
25. Miranda-de la Lama, G. C., Estévez-Moreno, L. X., Sepúlveda, W. S., Estrada-Chavero, M. C., Rayas-Amor, A. A., Villarroel, M., & María, G. A. (2017). Mexican

- consumers' perceptions and attitudes towards farm animal welfare and willingness to pay for welfare-friendly meat products. *Meat Science*, 125, 106-113.
<https://doi.org/10.1016/j.meatsci.2016.12.001>
26. Nagy, K. (2019). The Sacred and Mundane Cow: The History of India's Cattle Protection Movement. In: *The Routledge Handbook of Religion and Animal Ethics*, (A. Linzey, C. Linzey, eds.), London and New York: Routledge. Taylor & Francis Group, 245-263.
 27. Nelson, M. P. (1998). Aldo Leopold, environmental ethics, and the land ethic. *Wildlife Society Bulletin*, 26(4), 741-744.
 28. Palmer, C., McShane, K., & Sandler, R. (2014). Environmental Ethics. *Annual Review of Environment and Resources*, 39, 419-442.
<http://dx.doi.org/10.1146/annurev-environ-121112-094434>
 29. Primavesi, A. (1998). The recovery of Wisdom. Gaia Theory and environmental policy. In: *Spirit of the Environment. Religion, value and environmental concern*, (D. E. Cooper, J. A. Palmer, eds.), London and New York: Routledge. Taylor & Francis Group, 69-80.
 30. Singer, P. (2012). Το κίνημα της απελευθέρωσης των ζώων: Η Φιλοσοφία, τα επιτεύγματα και το μέλλον του. Σε: *Ζώα και Ηθική*, (Σ. Καραγεωργάκης, επιμ.). Αντιγόνη. Κέντρο Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης, Θεσσαλονίκη, 35-55.
 31. Sunstein, C. R. (2002). *The Rights of Animals: A very short primer*. (University of Chicago Public Law & Legal Theory Working Paper No. 30).
<http://www.law.uchicago.edu/academics/publiclaw/index.html>
 32. Thompson, K. L. (2003). Promotion of empathy and prosocial behaviour in children through humane education. *Australian Psychologist*, 38(3), 175-182.
<https://doi.org/10.1080/00050060310001707187>
 33. Αδαμόπουλος, Λ., Δαμιανού, Χ., Σβέρκος, Α. (1999). *Μαθηματικά και Στοιχεία Στατιστικής Γ' Γενικού Λυκείου*. Αθήνα: Ι.Τ.Υ.Ε. ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.
 34. Αργυρακοπούλου, Α. (2022). Περί αξιοπρεπείας των ζώων», *δια-Λογος*, 12, 203-213.
 35. Γαλανόπουλος, Κ. (2023). Το τελευταίο "αδιανόητο": η πολιτική φιλοσοφία και «το ζήτημα των ζώων». *Άνθρωπος*, 10, 81-93.

36. Ηλιάδης, Γ. (2023). Άνθρωποι, ζώα, μηχανές, στιγμές του θεωρησιακού βλέμματος: Ο Χέγκελ και ο μυστικός Γιάκομπ Μπαίμε. *Άνθρωπος*, τεύχος 10 ,94-108.
37. Θραψανιώτης, Γ. (2021). *Θρησκεία και Περιβάλλον. Κοινωνικές και παιδαγωγικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Διάδραση.
38. Κουτρουβέλης, Ι. (1999). *Βασικά Εργαλεία και Μέθοδοι για τον έλεγχο της Ποιότητας, Πιθανότητες και Στατιστική Ι*. Πάτρα: ΕΑΠ.
39. Παπαϊωάννου, Τ. Λουκάς Σ. (1990). *Εισαγωγή στην Στατιστική*. Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.
40. Στούμπου, Μ. (2022). Μία ανάγνωση στο ποίημα Φίδι του David Herbert Lawrence, *δια-Λογος*, 12, 281-290.
41. Τσιαμούρας, Π.(2023). Προς μία οικουμενική διαειδική δικαιοσύνη, *The Book's Journal*. <https://booksjournal.gr/kritikes/koinonia/4604-pros-mia-oikoumeniki-diaeidiki-dikaiosyni>